

Journal of Educational Development Reviews

วารสารครุพัฒนาปริทรรศน์

ISSN:3088-1463 (Online)

วารสารครุพัฒนาปริทรรศน์ ปีที่ 2(ฉบับที่ 3)

กรกฎาคม-กันยายน 2568

Journal of Educational Development Reviews

Vol.2(No. 3) July-September 2025

ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 : กรกฎาคม-กันยายน 2568

Vol.2 No. 3 : July-September 2025

กำหนดการออกเผยแพร่ ปีละ 4 ฉบับ

จำนวนพิมพ์ - เล่ม

ฉบับที่ 1 มกราคม-มีนาคม / ฉบับที่ 2 เมษายน-มิถุนายน / ฉบับที่ 3 กรกฎาคม-กันยายน / ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม

วัตถุประสงค์

เพื่อส่งเสริม สนับสนุน เผยแพร่ผลงานวิชาการและผลงานวิจัยด้านครุศาสตร์ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับชุมชน ในการสนับสนุนบุคคลที่ทำคุณงามความดีกับสังคม ส่งเสริมงานด้านวิชาการของนักวิชาการ นิสิต นักศึกษาและผู้ที่สนใจทั่วไปในการนำเสนองานวิชาการและผลงานวิจัยเผยแพร่สู่สังคมและเพื่อให้บริการวิชาการเกี่ยวกับการเสนอทางออกในการแก้ปัญหาสังคม

คณะกรรมการที่ปรึกษาวารสาร

ดร.วิญญู ยุพฤทธิ์

ศ.ดร.อรรถ นันทจักร

บรรณาธิการ

ผศ.ดร.สนุก สิงห์มาตร

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

อ.พลอยชนกวรรณ หวังผล

กองบรรณาธิการ

ผศ.ดร.สนุก สิงห์มาตร

บรรณาธิการ

รศ.ดร.สุเทพ เมย์ไธสง

กรรมการ

รศ.ดร.สัญญา เคนาภูมิ

กรรมการ

รศ.ดร.ภักดี โพธิ์สิงห์

กรรมการ

ผศ.ดร.พิกุล มีมานะ

กรรมการ

ดร.บรรจง ลาวะลี

กรรมการ

ดร.สุดาร์ตน์ โสสุต

กรรมการ

อาจารย์ทองหมื่น น้อยนนท์

กรรมการ

ดร.เมืองแมน ศิริญาณ

กรรมการ

อาจารย์พลอยชนกวรรณ หวังผล

ผช.บรรณาธิการ

เลขานุการ

อาจารย์ทองหมื่น น้อยนนท์

ศิลปกรรม

นางสาวอรอนงค์ ภาษี

สำนักงาน

ที่ตั้งเลขที่ 202/1 หมู่ที่ 4 ตำบลดู่ทุ่ง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร 35000 โทร 08-0169-6593

202/1 Moo 4 Duthong subdistrict, Mueang District, Yasothon Province. 35000

เว็บไซต์ <https://so14.tci-thaijo.org/index.php/JEDRS>

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

รศ.ดร.สุเทพ เมยไธสง

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

รศ.ดร.สัญญา เคนาภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

รศ.ดร.ภักดี โพธิ์สิงห์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

รศ.ดร.ในตะวัน กำห่อม

วิทยาลัยทองสุข

ผศ.ดร.สนุก สิงห์มาตร

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผศ.ดร.จิณัสมมา ศรีหิรัญ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

ดร.ธีรภัทร์ ถิ่นแสนดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ดร.วิภาพรรณ อุปนิสากร

สมาคมนักวิชาการและนักวิจัยเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาท้องถิ่น

ดร.สุวิมล สมไชย

สมาคมนักวิชาการและนักวิจัยเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาท้องถิ่น

พันจ่าอากาศเอก ดร.วิชัย ศรีสะเกษ

สมาคมนักวิชาการและนักวิจัยเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาท้องถิ่น

ดร.เอกวิชัย เมยไธสง

สมาคมนักวิชาการและนักวิจัยเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาท้องถิ่น

อาจารย์ชัชพงศ์ เทียมพัฒน์นิช

สมาคมนักวิชาการและนักวิจัยเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาท้องถิ่น

อาจารย์เจษฎา จันทนาภรณ์

สมาคมนักวิชาการและนักวิจัยเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาท้องถิ่น

อาจารย์ณัฐพล จินดารัมย์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร

ว่าที่ ร.ต.ดร.พิชิต กันยาวรรณ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

พระเมธีวัชรภรณ์, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
พระครูวาปีจันทคุณ, ผศ.ดร.	วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาคมคาย สิริปัญโญ,ดร.	วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาพงศ์ทราทิพย์ สุธีโร,ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง
รศ.ดร.ศรชัย ท้าวมิตร	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รศ.ดร.สมชัย สีนอก	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รศ.ดร.วินิจ ผาเจริญ	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
รศ.ดร.สัญญาศรณ์ สวัสดิ์ไธสง	มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
ผศ.ดร.จำรัส บุตดาพงษ์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ผศ.ดร.สุทธิพันธ์ อรัญญवास	วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.สุกานดา จันทวารีย์	วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.สยามพร พันธไชย	วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.ประมุข ศรีชัยวงศ์	มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ผศ.ดร.จิราพร บาริศรี	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
ผศ.ดร.เสกสรรค์ สนวา	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
ผศ.ดร.บุญมี โททำ	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
ผศ.ดร.สินทรัพย์ ยืนยาว	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ผศ.ดร.ธนวัฒน์ จงมีสุข	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ผศ.ดร.วรเชษฐ์ โทอื่น	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์โสธร
ผศ.กิตติพัทธ์ เทศกำจร	วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.อภิขญา พรรณศรี	วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ต.ท.ดร.ชัยบัญชา กองทอง	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์โสธร
ร.อ.ดร.กิตติพงษ์ พลทิพย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
ดร.ลำพอง กลมกุล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร.ชัยชนพนธ์ จันทวงศ์เดื่อน	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ดร.รุจิระชัย เมืองแก้ว	วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น
ดร.จักรี ศรีจารุเมธีญาณ	มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
ดร.กันต์ ศรีหล้า	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์โสธร
ดร.สนั่น ประเสริฐ	วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วารสารครูพัฒนาปริทรรศน์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 : กรกฎาคม – กันยายน 2568

ดร.เกรียงไกร บุญประจง

วิทยาลัยชุมชนยโสธร

ดร.พีระศักดิ์ กิ่งพุ่ม

มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตมหาสารคาม

ดร.บรรณากิจบรรจง ทองจำปา

มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตมหาสารคาม

ดร.สุรศักดิ์ วงศ์ษา

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

อาจารย์มาวิน โทแก้ว

วิทยาลัยสงฆ์นครพนม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทบรรณาธิการ

วารสารวิชาการเป็นแหล่งเผยแพร่องค์ความรู้เฉพาะทางในหลากหลายสาขาวิชา เพื่อสนับสนุนการศึกษาวิจัยและพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน วารสารฯ ตระหนักถึงความสำคัญนี้ จึงได้รวบรวมบทความวิจัย บทความวิชาการและผลงานอื่น ๆ ที่สะท้อนการสังเคราะห์ทางความคิดของนักวิชาการ เพื่อถ่ายทอดสู่สังคม ในฐานะแหล่งข้อมูลทางวิชาการที่มีคุณภาพ ทั้งยังเป็นเวทีนำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาและสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ๆ สำหรับอนาคต

วารสารครุพัฒนาปริทรรศน์ (Journal of Educational Development Reviews) ฉบับนี้เป็นปีที่ 2 ฉบับที่ 3 ประจำเดือน กรกฎาคม-กันยายน 2568 ซึ่งดำเนินงานภายใต้สมาคมนักวิชาการและนักวิจัยเชิงพื้นที่ เพื่อพัฒนาท้องถิ่น (สวพท.) เพื่อเป็นเวทีเผยแพร่ผลงานทางวิชาการแก่สมาชิก นักวิชาการ อาจารย์ นิสิต นักศึกษา และบุคคลทั่วไปที่สนใจ ในฉบับนี้ได้รับความร่วมมือจากเครือข่ายนักวิชาการจากหลายสถาบันและสาขาวิชา นำเสนอบทความที่มีคุณภาพและหลากหลาย สำหรับฉบับนี้ วารสารฯ ได้นำเสนอผลงานทางวิชาการที่ได้รับการคัดเลือกอย่างพิถีพิถัน ประกอบด้วยบทความวิชาการ จำนวน 3 เรื่อง และบทความวิจัย จำนวน 2 เรื่อง ซึ่งทุกบทความผ่านการประเมินคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (peer reviewer) ตลอดจนได้รับการตรวจสอบจากกองบรรณาธิการอย่างละเอียดถี่ถ้วนก่อนตีพิมพ์ เพื่อรับรองคุณภาพและมาตรฐานทางวิชาการ ทั้งนี้ ท่านสามารถเข้าถึงบทความฉบับสมบูรณ์ได้ทางเว็บไซต์ของสมาคมนักวิชาการและนักวิจัยเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาท้องถิ่น <https://ardasso.com/>

กองบรรณาธิการขอขอบพระคุณผู้เขียนทุกท่านที่ให้ความไว้วางใจและเลือกเผยแพร่ผลงานในวารสารครุพัฒนาปริทรรศน์ (Journal of Teacher Development Review) รวมถึงขอขอบพระคุณคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้ให้คำแนะนำอันทรงคุณค่าเพื่อพัฒนาบทความให้มีความสมบูรณ์และน่าอ่านมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อวงการวิชาการในระยะยาว สุดท้ายนี้ กองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผู้อ่านทุกท่านจะได้รับประโยชน์จากเนื้อหาในวารสารฉบับนี้ หากมีข้อเสนอแนะใด ๆ เพื่อพัฒนาวารสารให้ดียิ่งขึ้นทางกองบรรณาธิการยินดีน้อมรับและขอขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ แล้วพบกันใหม่ในฉบับถัดไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สนุก สิงห์มาตร

บรรณาธิการ

30 กันยายน 2568

สารบัญ

บทความวิจัย	หน้า
บรรณาธิการ	ก
บทบรรณาธิการ	จ
สารบัญ	ฉ
บทความวิชาการ	
ปฏิจจสมุปบาทกับโศกนาฏกรรม อุดมคติ Paticcasamuppada and Old Age, Death พิมพ์ชนก เกตุหอม, อธิวัฒน์ ปิติภักย์พงษ์ และ วริศรา บุญทอง.....	1
รายงานการบริหารจัดการความขัดแย้งการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนก สามัญศึกษาวัดกลาง อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ A Report on Conflict Management in Human Resource Administration at the General Education Division of the Wat Klang Buddhist Scripture School, Mueang District, Kalasin Province กชภัทร์ สงวนเครือ, พระมหาฉัตรเพชร สมาชิกโร.....	14
Conserving and Promoting the Value of Cultural Heritages, serving the Development of Local Tourism Experiences from the Bat Trang Village Community Hang Pham Thu, Dung Ly Thi Ngoc.....	33
บทความวิจัย	
ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุในตำบลชุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร Factors Influencing the Happiness of the Elderly in Khumngoen Subdistrict, Mueang District, Yasothon Province ธีรภัทร์ ถิ่นแสนดี, พิกุล มีมานะ และ สยามพร พันธไชย.....	44
การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์โดยใช้กระบวนการแก้โจทย์ปัญหาของโพลยา เรื่อง การบวกและการลบทศนิยม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม A Study on Mathematics Learning Achievement Using Polya's Problem-solving Process: Addition and Subtraction of Decimals for Grade 4 Students at the Demonstration School of Rajabhat Maha Sarakham University อนุวัช สอนสนาม, ขวัญจิรา ราชมูลตรี.....	60
ภาคผนวก	72

วารสารครุพัฒนาปริทรรศน์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 : กรกฎาคม – กันยายน 2568

บทความวิจัย	หน้า
ขั้นตอนการดำเนินการของวารสารรัตนบุศย์.....	73
หลักเกณฑ์การเสนอบทความ.....	74

ปฏิจจนสมุปบาทกับโหมนัส อุปายาส

Paticcasamuppada and Old Age, Death

พิมพ์ชนก เกตุหอม, ธีรทัศน์ ปิติภักย์พงษ์ และ วริศรา บุญทอง

Pimchanog Gatehorm, Teerathat Pitipakpong and Warisara Boonthong

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: pimchi423@gmail.com, pikbma14@gmail.com and b.warisara.pear@gmail.com

วันที่รับบทความ: 16 สิงหาคม 2568; วันที่แก้ไขบทความ 29 กันยายน 2568; วันที่ตอบรับบทความ: 30 กันยายน 2568

Received: August 16, 2025; Revised: September 29, 2025; Accepted: September 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 3 คือ 1) เพื่อศึกษาหลักคำสอนเรื่องปฏิจจนสมุปบาทในโหมนัส และ 2) เพื่อศึกษาปฏิจจนสมุปบาทในอุปายาส บทความนี้เป็นการศึกษาค้นคว้าเชิงเอกสาร ผลการศึกษาพบว่า ปฏิจจนสมุปบาท แสดงให้เห็นว่า ธรรมทั้งหลายอาศัยกันและกันเกิดขึ้นร่วมกันโดยต่างฝ่ายต่างเป็นปัจจัยของกันและกัน สิ่งทั้งหลายอาศัยกัน ๆ จึงเกิดมีขึ้น หรือการที่ทุกขเกิดขึ้นเพราะอาศัยปัจจัยสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันมา ปฏิจจนสมุปบาทเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงในรูปของกฎธรรมชาติ หลักความจริงที่มีอยู่โดยธรรมดา ไม่เกี่ยวกับการอุบัติของพระศาสดาทั้งหลาย ปฏิจจนสมุปบาทมีความสัมพันธ์กับโหมนัส เป็นหนึ่งในทุกขที่ระบุนไว้ใน ทุกข์ขริยสัจ โหมนัส คือ ความทุกข์ทางจิต ความไม่สำราญทางจิต ความเสวยอารมณ์อันไม่ดีที่เป็นทุกข์ ซึ่งเกิดแต่มนัสสัมผัส และอุปายาส ความแค้น ความคับแค้น ภาวะของบุคคลผู้แค้น ภาวะของบุคคลผู้คับแค้น ของบุคคลผู้ประกอบด้วยความพิชิตอย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้ถูกธรรมคือทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่งกระทบแล้ว

คำสำคัญ : ปฏิจจนสมุปบาท; โหมนัส; อุปายาส

Abstract

This article has three objectives: 1) to study the doctrine of Dependent Origination in Domanas and 2) to study Dependent Origination in Upayasa. This article is a documentary research. The results of the study found that Dependent Origination shows that all phenomena depend on each other and arise together as factors of each other. All things depend on each other, so they arise. Or the arising of suffering is due to the interrelated factors. Dependent Origination is a principle that the Buddha taught in the form of natural law,

a principle of truth that exists naturally and is not related to the emergence of the Buddhas. Dependent Origination is related to domanas and is one of the sufferings specified in the Noble Truth of All Dukkha. Domanas is mental suffering, mental discomfort, the experience of bad objects that are suffering, which arise from mental contact, and Upayasa is resentment, distress, the state of a person who is resentful, the state of a person who is distressed, of a person who is subject to any calamity, who is affected by any dhamma, which is suffering.

Keywords: Paticcasamuppada; Sorrow; Despair

บทนำ

ชีวิตมนุษย์เราทุกวันนี้พร่องอยู่เป็นนิตย์ เพราะใจของมนุษย์เต็มไปด้วยความอยาก ซึ่งอยู่ในโลกของความหลง คือ สุขเวทนาและทุกขเวทนา ที่วิ่งพล่านไปตามความพอใจ และไม่พอใจ ดังนั้นมนุษย์จึงเร่าร้อนดิ้นรนแสวงหาเพื่อให้ความอยากของตนเต็ม แต่ก็หาไม่มีใครทำให้ ความอยากเต็มได้ไม่ยิ่งแสวงหาความเร่าร้อนจากการแสวงหาที่จะเพิ่มมากขึ้นไปเรื่อยๆ ความทุกข์ก็ เกิดตามขึ้นมาตลอด ไร้ความพอ หาความเต็มมิได้ เพราะจิตของมนุษย์ถูกอวิชชาครอบงำ ความพร่องจึงมีอยู่ในจิตของมนุษย์ตลอดเวลาอยู่เป็นนิตย์ พระองค์ทรงตรัสว่าทุกข์กำเนิดอยู่ปัจจุบัน ไม่ควรไปคิดเรื่องที่แล้วมา ทุกข์ที่ยังมาไม่ถึงไม่ควรไปถามหาทุกข์ ผู้ซึ่งอยู่ด้วยความไม่รู้ หลง ย่อมจะถามว่าวิญญูญาณมาจากไหน เกิดเมื่อไร ใครเป็นผู้สร้าง พระองค์ทรงตรัสว่าคนกำลังถูกลูกศรยิงบาดเจ็บอยู่ขณะนี้ กำลังรอ ความช่วยเหลือจากหมอ หมอจะถามผู้ป่วยว่าลูกศรนั้นถูกยิง ตั้งแต่เมื่อไร เวลาเท่าไรและที่ไหน คนยิงคือใครและต้องหาคนยิงมาก่อน จึงจะแก้ไขวางยาให้ถูกและถอนลูกศรออกได้ การแก้ไขของหมอจะแก้ไขได้หรือไม่ คนไข้จะต้องตาย แน่แน่นอน ฉะนั้นทุกข์ของกายใจเกิดขึ้นตอนปัจจุบัน เราไม่ไปถามหาอดีต เสียเวลา เราควรแก้ทุกข์กันเดี๋ยวนี้คือปัจจุบันที่เราเกิด แก่ เจ็บ ตาย เราควรจะปฏิบัติธรรม เพื่อความรู้วิธีดับทุกข์กันในวินาทีนี้เลย ไม่ต้องรอช้านาน เพื่อเห็นความเกิด แก่ เจ็บ ตาย โดยเร็วพลันการที่สิ่งทั้งหลายอาศัยซึ่งกันและกัน จึงมีตัวกฎหรือสภาวะ ปฏิจจสมุปบาท พระพุทธเจ้าแสดงหลักธรรมชาติธรรมหมวดหนึ่งหรือหลักความจริงซึ่งเป็นเรื่องปิดไว้ พระองค์มาตรัสรู้ความจริงของธรรมชาติที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ แล้วใช้ปัญญาค้นโดยรู้จัก ธรรมชาติที่แท้จริง สิ่งเหล่านี้เกิดมาก่อน พระพุทธเจ้าทุกพระองค์และหมู่พระพุทธเจ้า ไม่มีผู้เกิดขึ้นรู้ไม่ เพราะว่ารูปนามนี้เกิดมานาน ไม่สามารถจะ คำนวณกาลเวลาได้ แต่พระองค์ตรัสรู้ด้วยปัญญาสมาธิญาณ ยิ่งรู้ละเอียดลึกซึ้ง สุดที่สัตว์ปวงจะหยั่ง รู้ธรรมชาติได้แท้จริงดังปัญญาของพระพุทธเจ้าได้ จึงเป็นพยานของธรรม ทรงกล้าตอบปัญหาแก่สมณพราหมณ์ที่มีปัญหาได้อย่างสง่างามเผยแผ่โดยเชื่อว่า หลักธรรมที่พระองค์ตรัสรู้นั้นเป็นของจริง พิสูจน์ได้โดยการปฏิบัติ มีในแนวทางของพระองค์ตรัสรู้เท่านั้น จะพิสูจน์ได้ทางบรรลุธรรมจิตอย่างแท้จริง หลักปฏิจจสมุปบาทมี 2 นัย นัยหนึ่งคือจากอวิชชา จึงมีสังขาร นัยหนึ่งคือความเกิดของธรรมชาติ นัยที่สองคือการตรัสรู้ธรรมของธรรมชาติคือความดับ ตอนต้นแสดง ความเกิดของสมุทัย

(ตันทา) ตอนท้ายแสดงถึงการตรัสรู้ธรรมคือ นิโรธวาร อนุโลมปฏิโลมปฏิจสมุปบาท คำสอนเรื่องปฏิจสมุปบาท เมื่อนำมาพิจารณาในแง่ของแนวคิดทางปรัชญาแบบธรรมชาตินิยม จะเห็นได้ว่ามีความสอดคล้องกัน โดยเฉพาะในประเด็นการยอมรับความเป็นธรรมชาติของสรรพสิ่ง หลักคำสอนเรื่องนี้จึงน่าจะศึกษาในประเด็นที่สะท้อนแนวคิดแบบธรรมชาตินิยมได้เป็นอย่างดี

คำสอนเรื่องปฏิจสมุปบาท

ในประเด็นนี้จะได้กล่าวรายละเอียดเกี่ยวกับปฏิจสมุปบาทคือ 1) ความหมาย 2) คำไวพจน์ 3) ประเภท 4) ความหมายและความสัมพันธ์ขององค์ธรรมแต่ละข้อ 5) ความต่างกันระหว่างปฏิจสมุปบาทกับปฏิจจสมุปบาท และ 6) ความสำคัญ ดังนี้

1. ความหมายของปฏิจสมุปบาท

เมื่อก้าวตามรูปศัพท์แล้ว คำว่า ปฏิจสมุปบาท มาจากคามาภาษาบาลีว่า “ปฏิจสมุปบาท” ซึ่งประกอบด้วยคำ ปฏิจ กับคำ สมุปบาท ปฏิจ แปลว่า อาศัย สมุปบาท (แยกเป็น ส ร่วม + อุปบาท เกิดขึ้น) แปลว่า การเกิดขึ้นร่วมกันเมื่อรวมคำ 2 เข้าด้วยกัน จึงแปลได้ว่า การเกิดขึ้นร่วมกันโดยอาศัยกัน การเกิดขึ้นร่วมกันโดยอาศัยกันของอะไร คำตอบก็คือ การเกิดขึ้นร่วมกันโดยอาศัยกันของอวิชชา สังขาร วิญญาณ นาม รูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพชาติ ชรามรณะ 3 ในพระไตรปิฎก กล่าวว่า คำว่า “ปฏิจสมุปบาท” มาจากคำว่า ปฏิจจะ กับ สมุปบาท โดยที่ ปฏิจ หมายถึง กิริยา อาการที่อาศัยกัน และสมุปบาท หมายถึง การเกิดขึ้นโดยชอบ เมื่อรวมกันปฏิจสมุปบาท จึงหมายถึง ปัจจยที่อาศัยกันเกิดขึ้นโดยชอบ 4 หรือปัจจัยทั้งหลายที่อาศัยกันและกัน เป็นเหตุรวมกัน ยังผลธรรมให้เกิดขึ้นเสมอ คือ มิใช่ให้เกิดขึ้นเป็นส่วน ๆ และมิใช่ให้เกิดขึ้นก่อนและหลัง 5 พระธรรมโกศาจารย์(พุทธทาส) ได้อธิบายถึงความมุ่งหมายของปฏิจสมุปบาทว่า ปฏิจสมุปบาทมุ่งถึงอาการของสภาวะธรรมทั้งหลาย อาทิ อวิชชาอาศัยกันเกิดขึ้นร่วมกัน ต่างฝ่ายต่างเป็นปัจจัยของกันและกัน กล่าวคือ อวิชชาเป็นปัจจัยให้เกิดสังขาร สังขารเป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาณ เป็นต้น คำว่า ปฏิจสมุปบาท เล็งถึงอาการที่เมื่อสิ่งหนึ่งเป็นปัจจัย ทำให้สิ่งใหม่เกิดขึ้น นี้คือปฏิจสมุปบาท 6 ธรรม 12 ประการนี้ต่างเกิดขึ้นร่วมกันโดยอาศัยกันเกิด ไม่ใช่ต่างฝ่ายต่างเกิดด้วยตัวเองโดด ๆ ปฏิจสมุปบาทที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ก็ทรงมุ่งหมายที่จะทรงแสดงถึงภาวะที่ต่างฝ่ายต่างเป็นปัจจัยให้กันและกันเกิดขึ้น

จึงกล่าวสรุปได้ว่า ปฏิจสมุปบาท มุ่งถึง อาการที่ธรรมทั้งหลาย อาทิ อวิชชา อาศัยกันและกันเกิดขึ้นร่วมกันโดยต่างฝ่ายต่างเป็นปัจจัยของกันและกัน ปฏิจสมุปบาทจึงมีฐานะและความสำคัญแปลพอให้ได้ความหมายในเบื้องต้นว่า การเกิดขึ้นพร้อมแห่งธรรมทั้งหลายโดยอาศัยกัน การที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกัน ๆ จึงเกิดมีขึ้น หรือการที่ทุกข์เกิดขึ้นเพราะอาศัยปัจจัยสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันมา ปฏิจสมุปบาท เป็นหลักธรรมอีกหมวดหนึ่ง ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงในรูปของกฎธรรมชาติ หรือหลักความจริงที่มีอยู่โดยธรรมดา ไม่เกี่ยวกับการอุปมาของพระศาสดาทั้งหลาย

2. คำไวพจน์ของปฏิจจสมุปบาท

ในปัจจุยสูตร พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตทั้งหลายจะเกิดขึ้นหรือไม่ก็ตาม ธาตุ (ความจริง) นั้นก็ยังคงอยู่ ยังคงเป็นอัมมฐิตตา อัมมนิยามตา อิทัปปัจจยตา ตถตา อวิตถตา อนัญญุตตา”⁷

บรรจบ บรรณรุจิ อธิบายชื่อเรียกปฏิจจสมุปบาท ไว้ในหนังสือปฏิจจสมุปบาท ว่า 1. อัมมฐิตตาหรืออัมมฐิตี คือ ความดำรงอยู่ตามธรรม หมายถึง ความดำรงอยู่ตามปัจจัย สิ่งที่ยังดำรงอยู่ตามปัจจัยนั้น ก็คือ อวิชชา สังขาร ฯลฯ ชาติ ชรามรณะ ซึ่งก็หมายความว่า อวิชชาเป็นปัจจัยให้สังขารดำรงอยู่ สังขารเป็นปัจจัยให้วิญญาณดำรงอยู่ วิญญาณเป็นปัจจัยให้นามรูปดำรงอยู่ นามรูปเป็นปัจจัยให้สฬายตนะ (อายตนะ 6) ดำรงอยู่ สฬายตนะเป็นปัจจัยให้ผัสสะดำรงอยู่ ผัสสะเป็นปัจจัยให้เวทนาดำรงอยู่ เวทนาเป็นปัจจัยให้ตัณหาดำรงอยู่ ตัณหาเป็นปัจจัยให้อุปาทานดำรงอยู่ อุปาทานเป็นปัจจัยให้ภพดำรงอยู่ ภพเป็นปัจจัยให้ชาติดำรงอยู่ ชาติเป็นปัจจัยให้ชรามรณะดำรงอยู่ เมื่อชาติชรามรณะยังดำรงอยู่แน่นอนว่า โสกะ (ความโสกะ) ปริเทวะ (ความร้องไห้ คร่ำครวญ) ทุกข์ (ความทุกข์กาย) โทมนัส (ความทุกข์ใจ) อุปายาส (ความคับแค้นใจ) ก็ยังดำรงอยู่ด้วย 2. อัมมนิยามตา หรือ อัมมนิยาม คือ ความแน่นอนแห่งธรรมหรือความแน่นอนตามธรรม หมายถึง ความแน่นอนแห่งปัจจัยหรือความแน่นอนตามปัจจัย สิ่งที่ยังแน่นอนตามปัจจัยนั้นก็คือ อวิชชา สังขาร ฯลฯ ชาติ ชรามรณะ ซึ่งก็หมายความว่า อวิชชาเป็นปัจจัยให้สังขารเกิดแน่นอน สังขารเป็นปัจจัยให้วิญญาณเกิดแน่นอน วิญญาณเป็นปัจจัยให้นามรูปเกิดแน่นอน นามรูปเป็นปัจจัยให้สฬายตนะเกิดแน่นอน สฬายตนะเป็นปัจจัยให้ผัสสะเกิดแน่นอน ผัสสะเป็นปัจจัยให้เวทนาเกิดแน่นอน เวทนาเป็นปัจจัยให้ตัณหาเกิดแน่นอน ตัณหาเป็นปัจจัยให้อุปาทานเกิดแน่นอน อุปาทานเป็นปัจจัยให้ภพเกิดแน่นอน ภพเป็นปัจจัยให้ชาติเกิดแน่นอน ชาติเป็นปัจจัยให้ชรามรณะเกิดแน่นอน เมื่อมีชาติ ชรามรณะ โสกะปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ย่อมเกิดด้วยอย่างแน่นอน 3. อิทัปปัจจยตา คือ ความมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย หมายถึง เมื่อสิ่งนี้มีสิ่งนี้ก็มีตาม เมื่อสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้ก็เกิดขึ้นตาม สิ่งที่มีสิ่งนี้ก็มีสิ่งนี้ก็มีตาม ก็คือ อวิชชา สังขาร ฯลฯ ชาติ ชรามรณะ ซึ่งก็หมายความว่าเมื่ออวิชชา มีสังขารก็มีตาม เมื่อสังขารมีวิญญาณก็มีตาม เมื่อวิญญาณมี นามรูปก็มีตาม เมื่อนามรูปมี สฬายตนะก็มีตาม เมื่อสฬายตนะมี ผัสสะก็มีตาม เมื่อผัสสะมี เวทนามีตาม เมื่อเวทนามี ตัณหาที่มีตาม เมื่อตัณหา มีอุปาทานก็มีตาม เมื่ออุปาทานมี ภพก็มีตาม เมื่อภพมี ชาติก็มีตาม เมื่อชาติมี ชรามรณะก็มีตาม เมื่อชรามรณะมี โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสก็มีตามด้วย 4. ตถตา คือความเป็นเช่นนั้น หมายถึง ความเป็นจริงอย่างนั้น สิ่งที่เป็นจริงอย่างนั้น ก็คือ อวิชชาเป็นปัจจัยให้เกิดสังขาร สังขารเป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาณ ฯลฯ ชาติเป็นปัจจัยให้เกิดชรามรณะ ซึ่งเป็นความจริงที่คงอยู่ตลอดเวลา และเป็นความจริงที่ว่า เมื่อมีชาติ ชรามรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ก็เป็นของจริงที่เกิดตามความจริง 5. อวิตถตา คือความเป็นไปไม่ได้ที่จะไม่เป็นเช่นนั้น หมายถึง ความเป็นจริงอย่างนั้นไม่ผันแปรไปเป็นความไม่จริง สิ่งที่เป็นจริงโดยไม่ผันแปรนั้น ก็คือ อวิชชาเป็นปัจจัยให้เกิดสังขาร สังขารเป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาณ ฯลฯ ชาติเป็นปัจจัยให้เกิดชรามรณะ และก็เป็นความจริงโดยไม่มีทางผันแปรไปได้อีกที่ว่า เมื่อมีชาติ ชรามรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ก็เป็นจริงที่เกิดตามมาโดยไม่ผันแปร 6. อนัญญุตตา คือความไม่เป็นอย่างอื่น หมายถึงเป็นอย่างอื่นจากที่เป็นมานี้ไม่ได้ สิ่งที่เป็น

อย่างอื่นจากสิ่งที่เป็นมานี้ไม่ได้ก็คือ อวิชชาเป็นปัจจัยให้เกิดสังขาร สังขารเป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาณ ฯลฯ ชาติเป็นปัจจัยให้เกิดขารมณะ และก็เป็นอย่างอื่นอย่างที่เป็นมานี้ไม่ได้ ก็คือ เมื่อมีขารมณะแล้ว โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ก็เป็นจริงตามที่เกิดมาโดยไม่ผันแปรเป็นอื่นไปจากนี้ไปได้ cjt 7. ปัจจัยการ คืออาการตามปัจจัย หมายถึง อาการที่เกิดขึ้นตามปัจจัย ซึ่งก็หมายความว่า อวิชชา สังขาร ฯลฯ ชาติ ขรา มรณะ ต่างเกิดขึ้นตามปัจจัยปรุงแต่ง และเมื่อมีชาติขารมณะแล้ว โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ก็เกิดตามปัจจัยด้วย 8 คำที่ใช้แทน (คำไวพจน์) เหล่านี้เป็นการกล่าวถึงสิ่งที่เป็นเหตุและผลของสรรพสิ่งที่อยู่ในฐานะตัวธรรมชาติ กฎธรรมชาติ แม้จะใช้คำที่ต่างกันแต่ความหมายก็เหมือนกัน

3. ประเภทของปฏิจสมุปบาท

พระพุทธพจน์ที่เป็นตัวบทแสดงปฏิจสมุปบาทนั้น แยกได้ 2 ประเภท คือที่แสดงเป็นกลางๆ ไม่ระบุชื่อหัวข้อ อย่างหนึ่ง กับที่แสดงเจาะจงระบุหัวข้อปัจจัยต่างๆ ซึ่งสืบทอดกันโดยลำดับเป็นกระบวนการอย่างหนึ่ง อย่างแรกมักตรัสไว้นำหน้าอย่างหลัง เป็นทำนองหลักกลาง หรือหลักทั่วไป ส่วนอย่างหลัง พบได้มากมาย และส่วนมากตรัสไว้ล้วน ๆ โดยไม่มีอย่างแรกอยู่ด้วย อย่างหลังนี้อาจจะเรียกว่าเป็นหลักแจ้งหัวข้อ หรือขยายความ เพราะแสดงรายละเอียดให้เห็น หรือเป็นหลักประยุกต์ เพราะนำเอากระบวนการธรรมชาตินี้มาแสดงให้เห็นความหมายตามหลักทั่วไปนั้น อนึ่ง หลักทั้ง 2 อย่างนั้น แต่ละอย่างแบ่งออกได้เป็น 2 ท่อน คือ ท่อนแรกแสดงกระบวนการเกิด ท่อนหลังแสดงกระบวนการดับ และเป็นการแสดงให้เห็นแบบความสัมพันธ์ 2 นัย ท่อนแรกแสดงกระบวนการเกิดเรียกว่า สมุทวาร และถือว่าการแสดงตามลำดับ จึงเรียกว่า อนุโลมปฏิจสมุปบาท เทียบในอริยสัจข้อที่ 2 คือ ทุกข์ สมุทัย ท่อนหลังแสดงกระบวนการดับ เรียกว่า นิโรธวาร และถือว่าการแสดงย้อนลำดับ จึงเรียกว่า ปฏิโลมปฏิจสมุปบาท เทียบในอริยสัจข้อที่ 3 คือ ทุกขนิโรธ แสดงตัวบททั้ง 2 อย่าง ดังนี้

1. หลักทั่วไป 10

อิมสมิ สติ อิท โหติ เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี

อิมสสุปปาทา อิท อุปปชติ เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น

อิมสมิ อสติ อิท น โหติ เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ก็ไม่มี

อิมสส นิโรธา อิท นิรุชฌติ เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้ก็ดับด้วย

พิจารณาตามรูปพยัญชนะ หลักทั่วไปนี้ เข้ากับชื่อที่เรียกว่า อิทัปปัจจยตา

2. แจกแจงหัวข้อ หรือหลักประยุกต์

แสดงแบบสายเกิดไปเป็นลำดับว่า เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สฬายตนะจึงมี เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมี เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงมี เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติจึงมี เพราะชาติเป็นปัจจัย

วารสารครุพัฒนาปริทรรศน์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 : กรกฎาคม – กันยายน 2568

ชราภรณ์จึงมีความโศก ความเศร้าครวญ ความทุกข์ โทมนัส และความคับแค้นใจ จึงมีพร้อมความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งปวงนี้ จึงมิได้ด้วยประการฉะนี้

แสดงแบบสายดับยอนลำดับว่า เพราะอวิชชาสารอกดับไปไม่เหลือ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ เพราะวิญญาณดับ นามรูปจึงดับ เพราะนามรูปดับ สฬายตนะจึงดับ เพราะสฬายตนะดับ ผัสสะจึงดับ เพราะผัสสะดับ เวทนาจึงดับเพราะเวทนาดับ ตัณหาจึงดับ เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับเพราะภพดับชาติจึงดับ เพราะชาติดับ ชราภรณ์จึงดับ ความโศก ความเศร้าครวญ ทุกข์ โทมนัส ความคับแค้นใจ ก็ดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการฉะนี้

จุดมุ่งหมายของพระองค์ในการยกเอาเรื่องปฏิจจสมุปบาทขึ้นแสดง ก็เพื่อแสดงกระบวนการเกิดดับของทุกข์ คำว่าทุกข์มีความสำคัญและมีบทบาทมากในพุทธธรรม แม้ในหลักธรรมที่สำคัญอื่น ๆ เช่น อริยสัจ 4 ไตรลักษณ์ เป็นต้น ก็มีคำว่าทุกข์ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนั้น เพื่อความเข้าใจคำว่า “ทุกข์” ในพุทธธรรมให้ชัดเจน และพิจารณาความหมายกว้าง ๆ ของพุทธพจน์ที่แบ่งทุกข์ตา ออกเป็น 3 อย่าง คือ

1) ทุกขทุกข์ตา ทุกข์ที่เป็นความรู้สึกทุกข์ คือ ความทุกข์กายทุกข์ใจ ไม่สบาย เจ็บปวด เมื่อยขบ โศกเศร้า เป็นต้น อย่างที่เข้าใจกันโดยสามัญ ตรงตามชื่อ ตามสภาพ ที่เรียกกันว่า ทุกขเวทนา (ความทุกข์อย่างปกติที่เกิดขึ้น เมื่อประสบอนิฏฐารมณ์ หรือสิ่งกระทบกระทั่งบีบคั้น) **2) วิปริณามทุกข์ตา** ทุกข์เนื่องด้วยความผันแปร หรือทุกข์ที่แฝงอยู่ในความผันแปรของสุข คือความสุขที่กลายเป็นความทุกข์ หรือทำให้เกิดทุกข์ เพราะความแปรปรวนกลับกลายของมันเอง (ภาวะที่ตามปกติ ก็สบายดีเฉยอยู่ ไม่รู้สึกทุกข์อย่างใดเลย แต่ครั้นได้เสวยความสุขบางอย่าง พอสุขนั้นจางลงหรือหายไป ภาวะเดิมที่เคยรู้สึกสบายเป็นปกตินั้น กลับกลายเป็นทุกข์ไป เสมือนเป็นทุกข์แฝง ซึ่งจะแสดงตัวออกมาในทันทีที่ความสุขนั้นจืดจางหรือเลื่อนลงไป ยิ่งสุขมากขึ้นเท่าใด ก็กลับกลายเป็นทุกข์รุนแรงมากขึ้นเท่านั้น เสมือนว่าทุกข์ที่แฝงขยายตัวตามขึ้นไป ถ้าความสุขนั้นไม่เกิดขึ้นทุกข์เพราะสุขนั้นก็ไม่มี แม้เมื่อยังเสวยความสุขอยู่ พอนึกว่าสุขนั้นอาจจะต้องสิ้นสุดไป ก็ทุกข์ด้วยหวาดกังวลใจหายไหวหวั่น ครั้นกาลเวลาแห่งความสุขผ่านไปแล้ว ก็หวงระลึกรด้วยความละห้อยหาว่า เราเคยมีสุขอย่างนี้ๆ บัดนี้ สุขนั้นไม่มีเสียแล้วหนอ) **(3) สังขารทุกข์ตา** ทุกข์ตามสภาพสังขาร คือ สภาพะของตัวสังขารเอง หรือสิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่เกิดจากเหตุปัจจัยได้แก่ ขันธ์ 5 (รวมถึง มรรค ผล ซึ่งเป็นโลกุตระธรรม) เป็นทุกข์ คือ เป็นสภาพที่ถูกบีบคั้นด้วยปัจจัยที่ขัดแย้ง มีการเกิดขึ้น และการสลายหรือดับไป ไม่มีความสมบูรณ์ในตัวของมันเอง อยู่ในกระแสแห่งเหตุปัจจัย จึงเป็นสภาพซึ่งพร้อมที่จะก่อให้เกิดทุกข์ (ความรู้สึกทุกข์หรือทุกขเวทนา) แก่ผู้ไม่รู้เท่าทันต่อสภาพและกระแสของมัน และเข้าไปฝืนกระแสอย่างทื่อๆ ด้วยความอยากความยึด (ตัณหาอุปาทาน) อย่างโง่ๆ (อวิชชา) ไม่เข้าไปเกี่ยวข้องและปฏิบัติต่อมันด้วยปัญญาทุกข์ข้อสำคัญ คือข้อที่ 3 แสดงถึงสภาพของสังขารทั้งหลายตามที่มันเป็นของมันเอง แต่สภาพนี้จะก่อให้เกิดความหมายเป็นภาวะในทางจิตวิทยาขึ้นได้ในแง่ที่ว่า มันไม่อาจให้ความพึงพอใจโดยสมบูรณ์และสามารถก่อให้เกิดทุกข์ได้เสมอแก่ผู้เข้าไปเกี่ยวข้องด้วยอวิชชาตัณหาอุปาทาน

4. ความหมายขององค์ประกอบทั้ง 12 หัวข้อของปฏิจจสมุปบาท

หลักปฏิจจสมุปบาทนี้ ถูกนำมาแปลความหมายและอธิบายโดยนัยต่างๆ ซึ่งพอสรุปเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ดังนี้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2555)

1) การอธิบายแบบแสดงวิวัฒนาการของโลกและชีวิต โดยการตีความพุทธพจน์บางแห่งตามตัวอักษร เช่น พุทธดำรัสว่า โลกสมุทัย เป็นต้น

2) การอธิบายแบบแสดงกระบวนการเกิด-ดับแห่งชีวิต และความทุกข์ของบุคคล ซึ่งแยกได้เป็น 2 นัย (1) แสดงกระบวนการช่วงกว้างระหว่างชีวิตต่อชีวิต คือแบบข้ามภพข้ามชาติ เป็นการแปลความหมายตามรูปศัพท์อีกแบบหนึ่ง และเป็นวิธีอธิบายที่พบทั่วไปในคัมภีร์รุ่นอรรถกถา ซึ่งขยายความหมายออกไปอย่างละเอียดพิสดาร ทำให้กระบวนการนี้มีลักษณะเป็นแบบแผนมีขั้นตอนและคำบัญญัติเรียกต่างๆ จนดูสลับซับซ้อนแก่ผู้เริ่มศึกษา (2) แสดงกระบวนการที่หมุนเวียนอยู่ตลอดเวลาในทุกขณะของการดำรงชีวิต เป็นการแปล ความหมายที่แฝงอยู่ในคำอธิบายนัยที่ 1) นั่นเอง แต่เล็งเอาแก่นยัยอันลึกซึ้งหรือนัยประยุกต์ของศัพท์ตามที่เข้าใจว่าเป็นพุทธประสงค์ (หรือเจตนารมณ์ของหลักธรรม) เฉพาะส่วนที่เป็นปัจจุบัน วิธีอธิบายนัยนี้ ยืนยันตัวเองโดยอ้างพุทธพจน์ในพระสูตรได้หลายแห่ง เช่น ในเจตนาสูตร ทุกขนิโรธสูตร และโลกนิโรธสูตร เป็นต้น ส่วนในพระอภิธรรม มีบาลีแสดง กระบวนการแห่งปฏิจจสมุปบาททั้งหมดที่เกิดครบถ้วนในขณะจิตอันเดียวไว้ด้วย จัดเป็นตอนหนึ่งในคัมภีร์ทีเดียว 2 ในการอธิบายแบบที่ 1 บางครั้งมีผู้พยายามตีความหมายให้หลักปฏิจจสมุปบาทเป็นทฤษฎีแสดงตน กำเนิดของโลก โดยถือเอาวิชาเป็นมูลการณ The First Cause) แล้วจึงวิวัฒนาการต่อมาตามลำดับหัวข้อ ทั้ง 12 นั้น ซึ่งปฏิจจสมุปบาท ประกอบด้วยหัวข้อ 12 หัวข้อคือ 1) อวิชชา ความไม่รู้แจ้ง คือ ไม่รู้ความจริง หรือไม่รู้อย่างเป็นจริง 2) สังขาร ความคิดปรุงแต่ง เจตจำนงและทุกสิ่ง ที่จิตได้สะสมไว้ 3) วิญญาณ ความรู้ต่อสิ่งที่ถูกรับรู้ คือ การเห็น-ได้ยิน- ฯลฯ-รู้เรื่องในใจ 4) นามรูป นามธรรม และรูปธรรม ชีวิตทั้งกายและใจ 5) สฬายตนะ อายตนะ คือ ช่องทางรับรู้ 6 ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ 6) ผัสสะ การรับรู้ การประจวบกันของอายตนะ+อารมณ์ (สิ่งที่ถูกรับรู้)+วิญญาณ 7) เวทนา ความเสวยอารมณ์ ความรู้สึกสุข ทุกข์ หรือเฉยๆ 8) ตัณหา ความทะยานอยาก คือ อยากได้ อยากเป็น อยากไม่เป็น 9) อุปาทาน ความยึดติดถือมั่น การยึดถือค้างใจ การยึดถือเข้ากับตัว 10) ภพ ภาวะชีวิตที่เป็นอยู่ สภาพชีวิต ผลรวมกรรม ทั้งหมดของบุคคล 11)ชาติ ความเกิด ความปรากฏแห่งขั้นทั้งหลายที่ยึดถือเอาเป็นตัวตน 12) ชรามรณะ ความแก่-ความตาย คือ ความเสื่อมอินทรีย์-ความสลายแห่งขั้น

5. คำจำกัดความองค์ประกอบหรือหัวข้อทั้ง 12 ตามแบบ

1. อวิชชา = ความไม่รู้ทุกข์ – สมุทัย – นิโรธ – มรรค (อริยสัจ 4) และ (ตามแบบอภิธรรม) ความไม่รู้หนก่อน – หนหน้า – ทั้งหนก่อนหนหน้า – ปฏิจจสมุปบาท

2. สังขาร = กายสังขาร วีสังขาร จิตตสังขาร และ (ตามนัยอภิธรรม) ปุณณาสังขาร อปุณณาสังขาร อาเนญยาสังขาร

3. วิญญาณ = จักขุ-โสต-ฆาน-ชีวนา-กาย-มโนวิญญาณ (วิญญาณ 6)

4. นามรูป = นาม (เวทนา สัญญา เจตนา ผัสสะ มนสิการ) หรือตามแบบอภิธรรม (เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ) + รูป (มหาภูต 4 และรูปที่อาศัยมหาภูต 4)
5. สฬายตนะ = จักขุ – ตา โสตะ – หู ฆานะ – จมูก ชิวหา – ลิ้น กาย – กาย มโน – ใจ
6. ผัสสะ = จักขุสัมผัส โสตะ- ฆานะ- ชิวหา- กาย- มโนสัมผัส (สัมผัส 6)
7. เวทนา=เวทนาเกิดจากจักขุสัมผัส จากโสตะ- ฆานะ- ชิวหา- กาย- และมโนสัมผัส (เวทนา 6)
8. ตัณหา = รูปตัณหา (ตัณหาในรูป) สัททตัณหา (ในเสียง) คันธตัณหา (ในกลิ่น) รสตัณหา (ในรส) โผฏฐัพพตัณหา (ในสัมผัสทางกาย) อัมมตัณหา (ในธรรมารมณ์) (ตัณหา 6)
9. อุปาทาน = กามุปาทาน (ความยึดมั่นในกาม คือ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ต่างๆ) ทิฏฐุปาทาน (ความยึดมั่นในทิฏฐิ คือ ความเห็น ข้อยึดถือ ลัทธิ ทฤษฎี ต่างๆ) สิล্পัตตูปาทาน (ความยึดมั่นในศิลปะและพรตว่าจะทำให้คนบริสุทธิ์ได้) อัตตวาทุปาทาน (ความยึดมั่นในอัตตา สร้างตัวตนขึ้นยึดถือไว้ด้วยความหลงผิด)
10. ภพ = กามภพ รูปภพ อรูปภพ อีกนัยหนึ่ง = กรรมภพ (ปุญญาภิสังขาร อปุญญาภิสังขาร อาเนญชา ภิสังขาร) กับ อุปัตติภพ (กามภพ รูปภพ อรูปภพ, สัญญาภพ อสัญญาภพ เนวสัญญานา สัญญาภพ, เอกโวการภพ จตุโวการภพ ปญจโวการภพ)
11. ขาติ = ความปรากฏแห่งขันธทั้งหลาย การได้มาซึ่งอายตนะต่าง ๆ หรือความเกิดความปรากฏขึ้นของธรรมต่างๆ เหล่านั้น ๆ
12. ชรามรณะ = ชรา (ความเสื่อมอายุ ความห่อหม่ออินทรีย์) กับมรณะ (ความสลายแห่งขันธ ความขาดชีวิตินทรีย์) หรือ ความเสื่อมและความสลายแห่งธรรมต่างๆ เหล่านั้น

6. ความสำคัญของปฏิจจสมุปบาท

ปฏิจจสมุปบาท เป็นหลักคำสอนที่มีความสำคัญเรื่องหนึ่ง ในคัมภีร์พระไตรปิฎกได้กล่าวถึงความสำคัญรวมไปถึงอานิสงส์ของปฏิจจสมุปบาท เช่น 1) การเห็นปฏิจจสมุปบาท คือการเห็นธรรม ดังพระพุทธรังษว่า “ผู้ใดเห็นปฏิจจสมุปบาท ผู้นั้นชื่อว่าเห็นธรรม ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าเห็นปฏิจจสมุปบาท” 152) ปฏิจจสมุปบาท คือหลักอริยสัจ 4 เพราะอริยสัจ 4 มีตรัสไว้ทั้งในรูปของสมุทยวาร สายเกิดและนิโรธวาร สายดับ หรือทั้งฝ่ายเกิดทุกข์และฝ่ายดับทุกข์ เป็นธรรมที่ทรงแสดงแล้วไม่มีใครข่มขี่คัดค้านได้ 16 3) ปฏิจจสมุปบาท เป็นธรรมที่แสดงโดยความเป็นกลาง (มัชฌิมนธรรมเทศนา) เพราะอยู่กึ่งกลางระหว่างทัศนะที่ สุดโต่ง 2 อย่างคือ อัตถิตา กับ นัตถิตา 17 4) ประโยชน์ของการรู้ปฏิจจสมุปบาท การรู้ปฏิจจสมุปบาท ก่อให้เกิดประโยชน์มากมายหลายอย่าง ในพระไตรปิฎกกล่าวถึงความสำคัญเกี่ยวกับรู้ปฏิจจสมุปบาทไว้ เช่น รู้ปฏิจจสมุปบาท ชื่อว่าเป็นธรรมกถึกแท้จริง 18 รู้ปฏิจจสมุปบาท ช่วยให้คลายความยึดมั่น 19 เมื่อบุคคล รู้ปฏิจจสมุปบาท ช่วยให้เห็นแจ้งในกาลทั้งสาม 20

จากที่กล่าวมาทั้งหมด พอจะสรุปได้ว่า หลักคำสอนเรื่องปฏิจจสมุปบาทหรืออทิปปัจจยตาใน พระพุทธรังษาศาสนา เป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญ และมีเนื้อหาสาระครอบคลุมหลักธรรมทุกหมวดทุกข้อ ปฏิจจสมุปบาท กับอทิปปัจจยตานี้ หากจะมองในแง่มุมที่ต่างกันก็มองได้ หากจะมองในแง่มุมที่เหมือนกันก็

มองได้ จึงดูเหมือนจะมีความไม่แตกต่างในความแตกต่างกัน ในหัวข้อต่อไปจะได้กล่าวถึงการตีความเรื่อง อธิปไตยของท่านพุทธทาสภิกขุ ซึ่งผู้เขียนจะใช้คำว่าอธิปไตยของท่านพุทธทาสภิกขุแล้ว ถือว่า อธิปไตยตามมีความหมายกว้างทั่วไป จะใช้กับรูปธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ในกรณีใดกรณีหนึ่ง ก็ยังได้ เป็นกฎวิทยาศาสตร์ทั่วไปก็ได้ ส่วนปฏิเสธสมมุติฐานนั้น มุ่งหมายใช้เฉพาะเรื่องทุกข์และดับทุกข์โดยตรงใน พระพุทธศาสนาเท่านั้น

ปฏิเสธสมมุติฐานกับโทมนัส อุปายาส

โทมนัส ในทุกขอริยสัจนั้นเป็นโณ ความไม่สำราญ ความลำบากอันมีทางใจ ความไม่สำราญ ความลำบากที่สัตว์เสวยแล้วเกิดแต่สัมผัสทางใจ กิริยาอันไม่สำราญ ทุกขเวทนาซึ่งเกิดแต่สัมผัสทางใจ นี้ท่านกล่าวว่า โทมนัส ฯ

คำว่า โทมนัส เป็นคำภาษาบาลีโดยตรง [อ่านตามภาษาบาลีว่า โท - มะ - นัต - สะ มีรากศัพท์มาจากคำ 2 คำ รวมกัน คือ คำว่า ทู (เสีย,ไม่ดี) กับคำว่า มน (ใจ) แปลง อุ เป็น โอ สส มาจาก ภาว (ความเป็น) จึงรวมกันเป็น โทมนัส] เขียนเป็นไทยได้ว่า โทมนัส แปลว่า ความเป็นผู้มีทุกข์ใจ ความทุกข์ทางใจ ความเสียใจ ตามข้อความจากพระสูตรต้นตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิทเทส ว่า

“ ความทุกข์ทางใจ มีลักษณะบีบคั้นใจ ชื่อว่า โทมนัส ”

ตัวอย่างลักษณะของบุคคลผู้ถูกความทุกข์ทางใจครอบงำ มีดังนี้

“บุคคลผู้เต็มไปด้วยทุกข์ทางใจ ย่อมสยายผม ย่อมขยี้อก ย่อมกลิ้งเกลือกไปมา ย่อมโดดเหว ย่อมนำ ศัสตราคม ย่อมเคี้ยวยาพิษ ย่อมเอาเชือกแควนคอ ย่อมเข้าไปสู่กองไฟ เป็นผู้มีใจเดือดร้อน โดยประการ นั้นๆ เป็นผู้มีจิตร้อนอยู่ ย่อมคิดถึงเรื่องวิปริตนั้นๆ ”

(จาก สัมโมหิโนทนี อรรถกถา พระอภิธรรมปิฎก วิภังคปกรณ์)

ตราบใดที่ยังไม่ได้รู้แจ้งอริยสัจธรรมถึงความเป็นพระอนาคามีบุคคล ยังเป็นผู้ไม่พ้นจากทุกข์ใจ เสียใจ อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากเหตุ คือ กิเลส เพราะยังมีกิเลส จึงยังไม่พ้นจากทุกข์ใจ ซึ่งเป็นกิเลสทุกข์ กล่าวคือ ทุกข์เพราะกิเลส เช่น ทุกข์เกิดจากการพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก ทุกข์เกิดจากการพบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจ เป็นต้น เมื่อประสบกับสิ่งดังกล่าว ผู้ที่ยังดับโทสะยังไม่ได้ ก็ย่อมเกิดความทุกข์ใจ มีความประพฤตินั้นไปในลักษณะต่างๆ เป็นอกุศลจิตประเภทโทสมูลจิต (จิตที่มีโทสะเป็นมูล) มีโทมนัสเวทนา ซึ่งเป็นความรู้สึกที่ไม่สบายใจเกิดร่วมด้วย

เพราะยังมีกิเลสนี้เอง จึงฟังพระธรรม ศึกษาพระธรรม ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง พระธรรมที่พระองค์ทรงแสดงตลอด 45 พรรษานั้น เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่ได้ฟัง ได้ศึกษาอย่างแท้จริง เพราะสามารถ นำออกไปจากทุกข์ทั้งปวงได้จริง นำมาซึ่งประโยชน์ในโลกนี้ ประโยชน์ในโลกหน้า และประโยชน์อย่างยิ่ง คือ การรู้แจ้งอริยสัจธรรม ประจักษ์แจ้งพระนิพพานดับกิเลสถึงความเป็นพระอริยบุคคลชั้นต่างๆ

ในชีวิตประจำวัน สิ่งที่เป็นสาระที่สำคัญที่สุดในชีวิต คือ ความเข้าใจพระธรรม ผู้ที่ได้สะสมเหตุที่ดีมาแล้ว เห็นประโยชน์ของความเข้าใจพระธรรม จึงฟังพระธรรมด้วยความตั้งใจเพื่อความเข้าใจอย่างถูกต้องตรงตามพระธรรม บุคคลผู้ที่ได้ศึกษาพระธรรม ฟังพระธรรมเป็นปกติบ่อยๆ เนื่องๆ ไม่ขาดการฟัง ย่อมเป็นเหตุให้ความเข้าใจเจริญขึ้น ขณะที่เกิดความเข้าใจ นั้น ย่อมไม่ทุกข์ใจ เพราะในขณะนั้นจิตเป็นกุศลประกอบด้วยปัญญา ขณะนั้นอกุศลเกิดไม่ได้ เมื่อมีความเข้าใจเจริญขึ้นไปตามลำดับ ย่อมจะทำให้รู้จักตัวเองตามความเป็นจริง รู้ว่าสิ่งใดควรกระทำ สิ่งใดควรเว้น อะไรเป็นประโยชน์ อะไรเป็นโทษ แล้วกระทำการที่ควรกระทำ เว้นสิ่งที่ควรเว้น ย่อมจะทำให้เป็นผู้อยู่เป็นสุขตามสมควร ดำเนินชีวิตเป็นไปในทางที่ถูกต้องยิ่งขึ้น เป็นชีวิตที่ประเสริฐกว่าชีวิตของผู้ที่ไม่ได้ศึกษาพระธรรมหรือศึกษาแต่ศึกษาผิด ปฏิบัติผิด แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ก็ยังไม่พ้นจากทุกข์เพราะยังไม่ได้ดับกิเลสอะไรๆ เลย อกุศลยังเกิดขึ้นได้ตามเหตุปัจจัย จนกว่าจะมีปัญญาเจริญขึ้นจนถึงขั้นที่สามารถดับกิเลสทั้งหลายได้ ทุกข์ก็จะเบาบางลงไปตามลำดับ กว่าที่จะถึงตรงนั้นได้ ก็ต้องได้ฟังพระธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง

อุปายาส ในทุกขอริยสังขารนั้นเป็นฉนวน ความแค้น ความเคือง ความเป็นผู้แค้น ความเป็นผู้เคือง แห่งบุคคลผู้ถูกความฉิบหายแห่งญาติกระทบเข้าก็ดี ... ผู้ถูกเหตุแห่งทุกข์อื่นๆ กระทบเข้าก็ดี นี่ท่านกล่าวว่า อุปายาส ฯ

อุปายาส คือ ความแค้น ความคับแค้น ภาวะของบุคคลผู้แค้น ภาวะของบุคคลผู้คับแค้น ของบุคคลผู้ประกอบด้วยความพิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้ถูกรังแกคือทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่งกระทบแล้ว

อุปายาสทุกข์ ทุกข์เพราะความคับใจ ตรอมใจ

สมเด็จพระบรมศาสดาสตฺสเทศนาในอุปายาสทุกข์ มีเนื้อความตามพระบาลีว่า ทุกข์อันใดที่ทำให้บังเกิดระสอระอวลด้วยความคับแค้นใจ อันเนื่องมาจากการสูญเสียญาติที่ดีมีกรรมแห่งมารดาบิดาก็ดี การสูญเสียสมบัติ ยศ บริวารก็ดี เหล่านี้คืออุปายาสทุกข์

ท่านผู้มีปัญญาพึงสังเกตด้วยว่า โสภทุกขนั้นอุปมาเสมือนดังบุคคลเคี้ยวน้ำมันให้เดือดอยู่ภายในภาชนะบนเตาไฟ ปริเทวทุกขนั้นอุปมาเสมือนดังบุคคลเร่งไฟให้น้ำมันร้อนขึ้นจนพุ่งเดือดล้นออกมาจากภาชนะ ส่วนอุปายาสทุกขนั้นอุปมาเสมือนดังน้ำมันซึ่งยังคงค้างเหลืออยู่ในภาชนะนั้น

อธิบายว่า โสภทุกข นั้นเกิดขึ้นภายในกระทำให้จิตใจเดือดร้อนอยู่ภายใน ปริเทวทุกขนั้นเมื่อบังเกิดขึ้นแล้วกระทำให้น้ำตาไหลฟูมฟองนองเนตรปรากฏแก่ชนทั้งปวง ส่วนอุปายาสทุกขนั้นเกิดขึ้นในขณะที่น้ำตาแห้งไปแล้ว แต่ความขัดแค้นแน่นทรวงยังระสอระอวลอยู่ในจิต

ความคับแค้น ที่เกิดแต่ความทุกข์ทางใจ ซึ่งมีประมาณยิ่ง ของผู้ที่ถูกความฉิบหายแห่งญาติเป็นต้น ถูกต้องนั้นแล ชื่อว่าอุปายาส. อาจารย์พวกหนึ่งกล่าวว่า เป็นธรรมอย่างหนึ่งซึ่งเนื่องด้วยสังขารชั้น ๕. อุปายาสนั้นมีความทุกข์เป็นอรรถ เพราะอุปายาสนั้นเป็นทุกข์เพราะเป็นสังขารธรรม คือเพราะเผาใจ และเพราะทำกายให้ตกต่ำ เพราะเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวว่า :- เพราะอุปายาสให้เกิดทุกข์ มีประมาณยิ่ง คือเผาใจ และทำกายให้ตกต่ำ ฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า ทุกข์. อนึ่ง ในบทนี้ ความโสภ พึงเห็นเหมือนการหุงต้มภายในภาชนะด้วยไฟ

อ่อนๆ . ปรีทเวะ ฟิงเห็นเหมือนการลั่นออกนอกภาชนะของอาหารที่หุงต้มด้วยไฟแรง. อุปายาส ฟิงเห็นเหมือนการเคี้ยวอาหารที่เหลืออกจากลั่นออกภายนอก ลั่นออกไม่ได้อีก เคี้ยวภายในภาชนะนั้นแหละจนกว่าจะหมด

ปฏิจจสมุปบาทสงเขปกลา

องค์ธรรมของปฏิจจสมุปบาท 12 ประการนั้น ณ ที่นี้ ยกเอาชาติ ขึ้นมาแสดงเป็นประเภทแรก เราท่านทั้งหลายที่กำลังนั่งกันอยู่นี้ หมายความว่า มีชาติเกิดขึ้นแล้วทั้งนั้น เมื่อชาติเกิดขึ้นแล้ว ก็มีชราและมรณะติดต่อกันไปเรื่อย ๆ ที่จริง ชรา นั้นมิได้หมายความว่า แก่หง่อม ดังที่สามัญชนรู้จักกัน แม้แต่เพียงรูปนามเคลื่อนจากสภาวะเดิมไปนิดเดียวเท่านั้นก็เป็นชราแล้ว ตอนแรก ๆ เรียกว่า แก่ขึ้น คนสามัญชนไม่ค่อยจะรู้จักกัน เช่น เด็ก ๆ เป็นหนุ่มเป็นสาวขึ้นมา ก็พากันนิยมชื่นชมยินดี เมื่อเป็นหนุ่มเป็นสาวเต็มที่แล้วก็แก่ลง ตอนที่แก่ลงจึงค่อยรู้จัก และรู้สึกไม่นิยมชื่นชมยินดีเหมือนเมื่อแก่ขึ้น ในระยะที่ชรา มรณะ โสกะ ปรีทเวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เกิดขึ้นนี้ท่านเรียกว่า อาสวะ และอาสวะนี้เป็นเหตุให้เกิดอวิชชาขึ้นอีก เพราะฉะนั้น ปฏิจจสมุปบาท จึงมีอาการวทวนเป็นวงกลม คนผู้ตกอยู่ในอำนาจ ปฏิจจสมุปบาท จึงวทวนคือเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏฏสงสารไม่รู้จักจบจักสิ้นสักที มีอาการเหมือนมด ซึ่งเดินวนเวียนอยู่ที่ขอบปากถ้วยแก้ว ฉะนั้น องค์ธรรมในปฏิจจสมุปบาทนั้น แต่ละประการต่างก็เป็นปัจจัยอุดหนุนเกื้อกูลให้กันและกันเกิดขึ้นเป็นทอด ๆ ดังนี้

“ชาติปจฺจยา ชรามรณํ โสกะปรีทเวททุกฺขโทมนสฺสอุปายาสา สมภวานติ” เพราะชาติเป็นปัจจัยให้เกิดชราและมรณะ ซึ่งเป็นผลโดยตรง และเกิด โสกะ ปรีทเวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ซึ่งเป็นผลโดยอ้อม “เอวเมตสฺส เภวลสฺส ทุกฺขกฺขนธสฺส สมฺภูโย โหติ” กองทุกข์สิ้นทั้งมวลนั้น ย่อมเกิดขึ้นด้วยเหตุปัจจัยเป็นทอด ๆ ด้วยประการฉะนี้ และเมื่อชรา มรณะ โสกะ ปรีทเวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เหล่านี้เกิดขึ้นแล้ว เป็นอาสวะกิเลสทั้งสิ้น อาสวะก็เป็นเหตุให้เกิดอวิชชาขึ้นอีก แล้วก็เกิดสังขาร วิญญาณ และนามรูปเป็นลำดับไปอีก มันมีอาการวทวนเป็นวงกลมซึ่งเรียกว่า สังสารวัฏ เหมือนกับมดเดินวนเวียนที่ขอบปากถ้วยแก้วอย่างนี้แล

เมื่อได้ยกปฏิจจสมุปบาทมาแสดงโดยสังเขปดังนี้ แล้วปัญหาที่จะพิจารณาศึกษาต่อไปนั้น ก็คือ ทำอย่างไร เราจึงจะหลุดพ้นไปจากอำนาจปฏิจจสมุปบาท หรือหลุดพ้นไปจากความเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏ เพราะการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏนั้น มันเป็นทุกข์อย่างใหญ่หลวงดังกล่าวมาแล้ว มันเป็นทุกข์อย่างไร ?

ที่จริง เมื่อเราพิจารณาเพียงชั่วชาติเดียวเท่านั้น เราก็จะมองเห็นได้ทีเดียวว่า คนเราเกิดขึ้นมาแล้ว ไม่ใช่ดำรงคงที่อยู่ แต่มันต้องแก่ต้องเจ็บ และต้องตายในที่สุด เพียงเท่านี้ก็มองเห็นว่า เป็นทุกข์อย่างน่ากลัวแล้ว ยิ่งพิจารณาดูไปกว้าง ๆ ตามหลักฐานที่ท่านแสดงไว้ ยิ่งจะเป็นสิ่งที่น่าสะอิดสะอัญญกลัวอย่างที่สุด เพราะการเกิดนี้ จะเลือกเอาเองตามชอบใจไม่ได้ ต้องเกิดขึ้นตามอำนาจของกรรม และกรรมนี้ก็มีทั้งกุศลกรรมและอกุศลกรรม ถ้าเราไปพลาดพลั้งเข้า เราก็จะทำอกุศลกรรมไว้อย่างเหลือหลาย ที่จริงอกุศลกรรมนั้นเราต้องเคยทำมาอย่างแน่นนอนทีเดียว เพราะเราท่านทั้งหลายได้เคยเกิดมาแล้วอย่างนับชาติไม่ถ้วน

ตามหลักฐานที่ท่านแสดงไว้ คนเราเกิดมาแต่ละชาตินั้น เกิดในทุคติภูมิมากกว่าเกิดในสุคติภูมิ ลองพิจารณากันดูเพียงง่าย ๆ อย่างนี้ว่า ที่เกิดเป็นมนุษย์มีสักเท่าไร ที่เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานมีสักเท่าไร เพราะจะ

เห็นได้ว่า สัตว์ที่ไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานนั้น มันช่างมากมายเสียเหลือเกิน พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้มาแล้ว มากต่อมากพระองค์ด้วยกันและพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์นั้น ได้ทรงช่วยหรือสัตว์เข้าสู่ปรีณิพพานถึง 24 อสงไขย แล้วทำไมพระพุทธเจ้าไม่ทรงโปรดเราในจำนวนนั้นบ้างเลย เรายังอยู่รอดพระเนตรพระกรรณมาจนบัดนี้ สงสัยว่า ในระหว่างกาลอันยืดยาวนั้น เราจะไปเกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉาน หรือเป็นสัตว์นรกอยู่เสียทีเดียว การที่เราได้เกิดเป็นคน และได้มานั่งฟังเทศน์ฟังธรรมอยู่อย่างขณะนี้ ก็เห็นจะน้อยครั้งเต็มทีและคงจะเป็นจำพวกที่ฟังเทศน์ง่วงนอนดูละครตาแจ้งด้วย พระพุทธเจ้าจึงทรงโปรดไม่ได้ เพราะฉะนั้นทุกคนที่เกิดมาแล้ว คงจะได้ประสบทุกข์กันมาอย่างมากมายนักหนาทีเดียว

การที่คนเราเกิดมาเป็นทุกข์นั้น ถ้ายังคิดยิ่งพิจารณาก็ยิ่งเห็นทุกข์มากขึ้น อย่างเหลือที่จะพรรณนา และต่อไปนี้ ถ้าไม่คิดแก้ไขปรับปรุงตนเองเสียใหม่ คือไม่ปฏิบัติตนให้พ้นไปจากความวอกวน ด้วยอำนาจ ปฏิจสุมุบาทแล้ว ข้างหน้ายังจะต้องประสบกับความทุกข์ อีกอย่างมากมายเหลือหลาย เหมือนอย่างอดีตที่เคยได้ประสบพบเห็นมานั้นแหละ

เพราะฉะนั้น เมื่อเราได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ได้พบพระพุทธศาสนา ได้รู้จักทางปฏิบัติ ที่จะทำตนให้หลุดพ้นจากทุกข์แล้วเช่นนี้ ควรภูมิใจว่า เป็นโชคกลางอันใหญ่หลวงสมควรแท้ทีเดียวที่จะพึงลงมือปฏิบัติธรรม ก็มีภูมิจริยตามพระพุทธโอวาท เพื่อความหลุดพ้นจากกองทุกข์อันน่าสยดสยอง น่าสอ ดั่งหวาดกลัวเห็นปานนั้น ดังตัวอย่างที่พระสาวกผู้เจริญรอยตามพระพุทธองค์ ได้พ้นจากกองทุกข์ไปแล้วก็ปรากฏอยู่มากมาย และการปฏิบัติธรรมนั้นเราไม่ต้องแสวงหาทรมตนภายนอกอะไร ให้เป็นการลำบากยากเย็นเพียงแต่ตัดสินใจให้แน่วแน่ แล้วลงมือปฏิบัติตามหนทาง ที่พระพุทธองค์ทรงประทานไว้แล้วเท่านั้น ประกอบด้วยสมณนี้ ครูบาอาจารย์ ผู้เป็นกัลยาณมิตรสามารถจะสอนศิษย์ได้ก็พอมีอยู่ตามสมควรแล้ว

สรุปและวิเคราะห์

จากที่กล่าวมา ปฏิจสุมุบาท มุ่งถึงอาการที่ธรรมทั้งหลาย อาทิ อวิชชา อาศัยกันและกันเกิดขึ้นร่วมกันโดยต่างฝ่ายต่างเป็นปัจจัยของกันและกัน ปฏิจสุมุบาทจึงฐานะและความสำคัญแปลพอให้ได้ความหมายในเบื้องต้นว่า การเกิดขึ้นพร้อมแห่งธรรมทั้งหลายโดยอาศัยกัน การที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกันๆ จึงเกิดมีขึ้น หรือการที่ทุกข์เกิดขึ้นเพราะอาศัยปัจจัยสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันมา ปฏิจสุมุบาทเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงในรูปของกฎธรรมชาติ หลักความจริงที่มีอยู่โดยธรรมดา ไม่เกี่ยวกับการอุปบัติของพระศาสนาทั้งหลาย ปฏิจสุมุบาทมีความสัมพันธ์กับโทมนัส เป็นหนึ่งในทุกข์ที่ระบุไว้ใน ทุกขอริยสัจ โทมนัส คือ ความทุกข์ทางจิต ความไม่สำราญทางจิต ความเสวยอารมณ์อันไม่ดีที่เป็นทุกข์ ซึ่งเกิดแต่มนัสสัมผัส และอุปายาส ความแค้น ความคับแค้น ภาวะของบุคคลผู้แค้น ภาวะของบุคคลผู้คับแค้น ของบุคคลผู้ประกอบด้วย ความพิชิตอย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้ถูกรังแกคือทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่งกระทบแล้ว

เอกสารอ้างอิง

- บรรจบ บรรณรุจิ. (2545). *ปฏิจสมุปปาต* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: พรบุญการพิมพ์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2555). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย* (พิมพ์ครั้งที่ 35). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธรรม.
- พระพุทโธสเถระ. (2546). *คัมภีร์วิสุทธิมรรค* (สมเด็จพระพุฒาจารย์ แบล, พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: ประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง.
- พุทธทาสภิกขุ. (2537). *อิทัปปจยตา* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.
- ภัทราภรณ์ มูลสวัสดิ์. (2526). *ความคิดแบบธรรมชาตินิยมในพุทธปรัชญา* (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย). บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วัชร งามจิตรเจริญ. (2561). *พระพุทธศาสนาเถรวาท* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์ดีการพิมพ์ จำกัด.
- วิทย์ วิศทเวทย์. (2542). *ปรัชญาทั่วไปมนุษย์โลกและความหมายของชีวิต* (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.
- ขุททกปาฐะ, เล่ม 31, หน้า 174, ข้อ 494.
- ขุททกอุทาน, เล่ม 44, หน้า 59.
- มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก, เล่ม 13, หน้า 337, ข้อ 407.
- มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก, เล่ม 12, หน้า 406, ข้อ 441.
- มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก, เล่ม 12, หน้า 346, ข้อ 254 (*มหาหัตถิปโทปมสูตร*).
- มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก, เล่ม 12, หน้า 402-406, ข้อ 434-441.
- สังยุตตนิกาย ขุททกวรรค, เล่ม 25, หน้า 1, ข้อ 1.
- สังยุตตนิกาย นิทานวรรค, เล่ม 16, หน้า 20, ข้อ 35.
- สังยุตตนิกาย นิทานวรรค, เล่ม 16, หน้า 46, ข้อ 46 (*ธรรมกถิกสูตร*).
- สังยุตตนิกาย นิทานวรรค, เล่ม 16, หน้า 1, ข้อ 1-3.
- สังยุตตนิกาย นิทานวรรค, เล่ม 16, หน้า 2, ข้อ 3-8.
- สังยุตตนิกาย นิทานวรรค, เล่ม 16, หน้า 43-44, ข้อ 15 (*กัจจानโคตตสูตร*).
- สังยุตตนิกาย นิทานวรรค, เล่ม 16, หน้า 50, ข้อ 18 (*อเจลกัสสสูตร*).
- สังยุตตนิกาย นิทานวรรค, เล่ม 16, หน้า 63, ข้อ 23-24 (*ปัจจยสูตร*).
- อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต, เล่ม 20, หน้า 501, ข้อ 169-170 (*ติตถสูตร*).

รายงานการบริหารจัดการความขัดแย้งการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนพระปริยัติธรรม

แผนกสามัญศึกษาวัดกลาง อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์

A Report on Conflict Management in Human Resource Administration at the
General Education Division of the Wat Klang Buddhist Scripture School, Mueang
District, Kalasin Province

กชภัทร์ สงวนเครือ, พระมหาฉัตรเพชร สมาจาโร

หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

Kochchaphach Sanguancheer, PhramahaChatpat Samajaro

Master of Education Program in Buddhist Educational Administration, RoiEt Buddhist college

Email: chatpatphuensantai@gmail.com

วันที่รับบทความ: 21 กันยายน 2568; วันที่แก้ไขบทความ 29 กันยายน 2568; วันที่ตอบรับบทความ: 30 กันยายน 2568

Received: September 21, 2025; Revised: September 29, 2025; Accepted: September 30, 2025

บทคัดย่อ

การบริหารจัดการความขัดแย้งในการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา วัดกลาง จังหวัดกาฬสินธุ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และวิธีการจัดการความขัดแย้ง พร้อมทั้งประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อการบริหารงานบรรลุปเป้าหมาย ความขัดแย้งถือเป็นปรากฏการณ์ปกติของทุกองค์กร ซึ่งมีทั้งคุณและโทษ ขึ้นอยู่กับวิธีการจัดการ ทฤษฎีสมัยเดิมมองว่าความขัดแย้งเป็นสิ่งเลวร้ายที่ควรหลีกเลี่ยง ขณะที่แนวคิดสมัยใหม่เห็นว่าไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ และสามารถก่อให้เกิดประโยชน์หากมีการบริหารจัดการที่เหมาะสม ปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง ได้แก่ ความแตกต่างระหว่างบุคคล การสื่อสารที่ผิดพลาด ค่านิยมและความเชื่อที่ไม่ตรงกัน ตลอดจนโครงสร้างองค์กร รายงานนี้ให้ความสำคัญกับการบูรณาการทฤษฎีการจัดการสมัยใหม่ควบคู่กับหลักธรรม “อคติ 4” ได้แก่ ฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ และภยากติ เพื่อให้การตัดสินใจของผู้บริหารเป็นไปด้วยความยุติธรรม โปร่งใส และอิงหลักฐานที่ถูกต้อง ไม่ใช่อคติส่วนบุคคล ขณะเดียวกันได้วิเคราะห์วิธีการจัดการความขัดแย้งหลายรูปแบบ เช่น การแข่งขัน การร่วมมือ การหลีกเลี่ยง การโอนอ่อน และการประนีประนอม โดยสรุปว่าการร่วมมือ (Integrating/Collaborating) และการประนีประนอม (Compromising) เหมาะสมที่สุดต่อการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนพระปริยัติธรรม สรุปผลการศึกษาพบว่า การบริหารจัดการความขัดแย้งในโรงเรียนพระปริยัติธรรมจำเป็นต้องผสมผสานหลักการทางพระพุทธศาสนากับทฤษฎีการจัดการสมัยใหม่ เพื่อสร้างกลไกที่ทั้งมี

ประสิทธิภาพและมีคุณธรรม โดยเฉพาะการใช้กระบวนการความขัดแย้ง 5 ขั้นตอนของ Pondy ที่ช่วยให้ผู้บริหารคาดการณ์ ป้องกัน และแก้ไขปัญหาได้เป็นระบบ ส่งผลให้บรรยากาศการทำงานราบรื่น บุคลากรมีแรงจูงใจ และโรงเรียนสามารถบรรลุเป้าหมายทั้งด้านโลกียะและธรรมะได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ; การบริหารงานบุคคล; โรงเรียนพระปริยัติธรรม

Abstract

This study examines conflict management in personnel administration at Phrapariyattidhamma School, General Education Division, Wat Klang, Kalasin Province. The objectives are to analyze concepts, theories, and methods of conflict management, and to integrate Buddhist principles to achieve organizational goals. Conflict is considered a normal phenomenon in all organizations, with both positive and negative outcomes depending on how it is managed. While traditional theories regarded conflict as harmful and to be avoided, modern perspectives recognize it as inevitable and potentially beneficial if handled properly. Major causes of conflict include individual differences, communication failures, value discrepancies, and organizational structure. The study emphasizes the integration of modern conflict management theories with the Buddhist principle of *Akati 4* (biases arising from desire, anger, delusion, and fear) to guide administrators toward fair, transparent, and evidence-based decision-making. It also analyzes different approaches to managing conflict—competition, collaboration, avoidance, accommodation, and compromise—concluding that collaboration and compromise are most suitable in the school context. Findings suggest that effective conflict management in Buddhist schools requires blending modern management theories with Theravāda Buddhist principles to establish mechanisms that are both efficient and ethical. Specifically, applying Pondy's five-stage conflict process enables administrators to anticipate, prevent, and resolve disputes systematically, thereby fostering a harmonious working environment, enhancing staff motivation, and ensuring the school achieves both worldly and spiritual goals in a sustainable way.

Keyword: Management; Human Resource Administration; Buddhist Scripture School

บทนำ

ความขัดแย้ง (Conflict) เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นได้ในทุกองค์กร รวมถึงโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาวัดกลาง ซึ่งมีโครงสร้างการบริหารที่ผสมผสานระหว่างการศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาสามัญ การบริหารงานบุคคลในโรงเรียนลักษณะนี้มักเผชิญกับความขัดแย้งทั้งจากโครงสร้าง บทบาทหน้าที่ และความแตกต่างระหว่างบุคคล ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีทั้งทฤษฎีการจัดการความขัดแย้งเชิงวิชาการ และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาช่วยเกื้อหนุน หนึ่งในหลักธรรมสำคัญที่เหมาะสมกับการแก้ไขความขัดแย้ง คือ หลักอคติ 4 เช่น ในการปรับใช้ด้านการสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง ซึ่งเน้นการหลีกเลี่ยงฉันทาคติ: ผู้บริหารไม่เลือกปฏิบัติเพราะความสัมพันธ์ส่วนตัว หรือความเป็นญาติมิตร หลีกเลี่ยงโทสาคติ: ผู้บริหารไม่กีดกันหรือเลือกปฏิบัติเพราะอคติส่วนตัว หลีกเลี่ยงโมหาคติ: ผู้บริหารใช้ข้อมูลที่ถูกต้อง และเกณฑ์ที่ชัดเจนในการตัดสินใจ และหลีกเลี่ยงภยาคติ: ผู้บริหารไม่ตัดสินใจเพราะความกลัว การวิพากษ์วิจารณ์หรือความกดดันให้เกิดความสงบสุขในองค์กร โดยประสานกับการบริหารจัดการความขัดแย้ง คือ วิธีการผสมผสาน (Integrating): สร้างคณะกรรมการสรรหาที่ประกอบด้วยตัวแทนจากหลายฝ่าย และการประนีประนอม (Compromising): กำหนดเกณฑ์การคัดเลือกที่ยุติธรรมและโปร่งใส ประกอบกับกระบวนการการบริหารงานบุคคล 4 ขั้นตอน คือ 1. ด้านการสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง 2. ด้านการวางแผนบุคลากร 3. ด้านการประเมินผลงาน และ 4. ด้านการดำรงรักษาบุคคล เพื่อการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาวัดกลาง ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งบุคลากรทั้งพระภิกษุ สามเณร และคฤหัสถ์ เป็นผู้ที่มีความสามารถหลากหลายในด้านพื้นฐานการศึกษาวุฒนธรรม และประสบการณ์ ดังนั้น การจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจึงจำเป็นต้องอาศัยหลักการทางพระพุทธศาสนาและหลักการจัดการสมัยใหม่มาผสมผสานกัน ทั้งนี้เพื่อขจัดปัญหาความขัดแย้งดังกล่าวให้น้อยลงหรือหมดสิ้นไปในที่สุด

แม้งานวิจัยด้านการจัดการความขัดแย้งและการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนจะมีจำนวนมาก แต่ส่วนใหญ่เน้นกรอบคิดจาก ทฤษฎีการจัดการตะวันตก ซึ่งให้ความสำคัญกับโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ และกลยุทธ์การแก้ไขปัญหาเชิงองค์กร ขณะที่ บริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรม มีรากฐานจากพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งเน้นคุณธรรม ความเมตตา ความเป็นกลาง และการลดอคติ การวิจัยที่ผ่านมา ยังขาดการบูรณาการทั้งสองแนวทาง เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการที่ตอบสนองทั้งมิติวิชาการสมัยใหม่และมิติทางจิตวิญญาณ การผสมผสาน “ทฤษฎีตะวันตก” กับ “หลักธรรมเถรวาท” จึงเป็น นวัตกรรมเชิงองค์ความรู้ ที่ช่วยให้ผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมสามารถจัดการความขัดแย้งได้อย่างยั่งยืนและเหมาะสมกับบริบทไทย

ประเด็นปัญหาการศึกษา

โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาเผชิญกับความขัดแย้งทั้งจากโครงสร้างการบริหารและความแตกต่างระหว่างบุคลากรที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการบริหารงานบุคคล เช่น การสรรหา การแต่งตั้ง

การประเมิน และการธำรงรักษา ยังขาดแนวทางที่ผสมผสานคุณธรรมทางศาสนากับหลักการจัดการเชิงวิชาการ ตลอดจนยังไม่มีงานวิจัยที่นำเสนอรูปแบบการจัดการความขัดแย้งที่บูรณาการ “ทฤษฎีตะวันตก” และ “หลักธรรมเถรวาท” เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ ทบทวนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวคิดและแนวทางการจัดการความขัดแย้งในการบริหารงานบุคคลของโรงเรียนพระปริยัติธรรม โดยใช้การ บูรณาการทฤษฎีตะวันตกกับหลักธรรมเถรวาท เพื่อสร้างแนวทางที่มีทั้งความเป็นสากลและความเหมาะสมกับบริบทวัฒนธรรมไทย อันจะนำไปสู่การตัดสินใจที่ยุติธรรม โปร่งใส ลดอคติ เสริมสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี และยกระดับศักยภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรมให้ตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้อย่างยั่งยืน

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้ง

1. แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้ง

เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยปกติอาจจะเป็นความขัดแย้งหรือความไม่ลงรอยระหว่างบุคคลกับบุคคล หรือบุคคลกับหน่วยงานองค์กร เป็นสิ่งเลวร้ายที่ไม่มีควรเกิดขึ้นเพราะทำให้องค์การเสื่อมถอย ในการบริหารและการพัฒนา ดังนั้น ผู้บริหารควรเรียนรู้ทักษะการบริหารความขัดแย้ง จากการศึกษาอบรม นิเทศ การสัมมนา รวมไปถึงประสบการณ์ในการทำงาน จะทำให้แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งเปลี่ยนไป

ประนัตตา สุทธิกุล (2548) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งของ Stoner ดังนี้ 1. แนวคิดสมัยเดิม เป็นแนวคิดที่มีความเชื่อว่าความขัดแย้ง เป็นสิ่งไม่จำเป็นและเป็นผลร้ายต่อองค์การเป็นสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยง เป็นสิ่งที่เกิดจากความผิดพลาดของการบริหารในการออกแบบองค์การ และการบริหารขององค์การ อีกทั้งยังเชื่อว่าความขัดแย้งจะทำลายความสามัคคีขององค์การและทำให้เกิดความเสียหายต่อการปฏิบัติงาน และยังเชื่อว่าเป็นภารกิจของผู้บริหาร คือการจัดการความขัดแย้ง การขัดขวางความขัดแย้งทำให้ผลการปฏิบัติงานดีขึ้น 2. แนวคิดสมัยปัจจุบัน เป็นแนวคิดที่เชื่อว่าความขัดแย้งเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ การออกแบบหรือดำเนินการอย่างไร ความขัดแย้งที่มีมากเกินไปจะเกิดผลร้ายแรงต่อองค์การ ในขณะที่ความขัดแย้งบางอย่างอาจเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นเพราะทำให้องค์การดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ญัฐพล จันทรเกิด (2560) กล่าวว่า ความขัดแย้งมีทั้งด้านบวกและลบขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการ หากจัดการดีจะเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และนำไปสู่การแก้ปัญหาและนวัตกรรม วิธีจัดการ เช่น การเอาชนะ การร่วมมือ การประนีประนอม การหลีกเลี่ยง การยอมให้ สอดคล้องกับ กุศล ชุมมุง (2561) กล่าวว่า ผู้บริหารควรเลือกวิธีการจัดการความขัดแย้งตามสถานการณ์โดยทั่วไปวิธี ประนีประนอม เป็นที่ยอมรับมากที่สุด เพราะทำให้ทุกฝ่ายพอใจและเกิดความสามัคคีในองค์การ

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในทุกองค์การ เป็นสิ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจต่อการบริหารงาน และจัดการความขัดแย้งให้เกิดผลดีมากที่สุด ความขัดแย้งมีทั้งประโยชน์หรืออาจจะเป็นโทษ และส่งผลกระทบต่อเชิงลบหรือบวกต่อองค์การ ขึ้นอยู่กับผู้บริหารสถานศึกษาจะมีวิธีการใดในการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

2. ความหมายของความขัดแย้ง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2556) ได้ให้ความหมายของคำว่า “ขัดแย้ง” หมายถึง ไม่ลงรอย และได้มีผู้ให้ความหมายของความขัดแย้งไว้ต่างกัน ดังต่อไปนี้

กฤษี คำชาย (2558) กล่าวว่า ความขัดแย้ง (Conflict) หมายถึง เหตุการณ์ที่ปรากฏขึ้นเมื่อบุคคลหรือทีม มีความเห็นไม่สอดคล้องกัน ความขัดแย้งถือเป็นเหตุการณ์ธรรมดาที่เกิดขึ้นในการอยู่ ร่วมกันหรือทำงานร่วมกัน คนโดยทั่วไปมักนึกถึงความขัดแย้งในเชิงทำลาย แต่เป็นที่ยอมรับกันว่า หากความขัดแย้งเกิดขึ้นในปริมาณที่พอเหมาะ ความขัดแย้งนั้นจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่สร้างสรรค์ เช่นเดียวกับ จิราธรณ์ เขียนรูปครุฑ (2558) ได้ให้ความหมายความขัดแย้ง หมายถึง สถานการณ์ที่คนมีความเห็น ความเชื่อไม่ตรงกัน และตกอยู่ในภาวะที่ไม่อาจจะตกลงหาข้อยุติที่น่าพอใจได้ทั้งสองฝ่าย สมคิด บางโม (2562) ได้กล่าวถึงความขัดแย้งไว้ว่า ในองค์การทุกแห่งหรือใน กลุ่มบุคคลทุกกลุ่มย่อมมีความขัดแย้งเกิดขึ้นเป็นเรื่องธรรมดา ความขัดแย้ง (Conflict) หมายถึง การเกิดความคิดเห็น หรือการปฏิบัติไม่ตรงกันระหว่างบุคคลหรือระหว่างกลุ่มและพยายามให้ฝ่ายของตนเป็นฝ่ายชนะ

จากการศึกษาความหมายของความขัดแย้ง สรุปได้ว่า ความขัดแย้ง หมายถึง สถานการณ์ที่บุคคลมีความสัมพันธ์ไม่ลงรอยกัน เกิดความสนใจในสิ่งที่แตกต่างกัน มีเป้าหมายแตกต่างกันในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือระหว่างกลุ่ม อันเนื่องมาจากความคิดเห็นไม่ตรงกัน ทักษะคติ แนวคิดไม่มีทิศทางเดียวกัน การปฏิสัมพันธ์ที่ขาดความเข้าใจซึ่งกันและกันก่อให้เกิดความแตกแยกของความสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลหรือองค์กร รวมไปถึงปฏิสัมพันธ์ที่มีลักษณะไม่เป็นมิตร หรือตรงกันข้ามทุกชนิด เนื่องจากการที่ถูกเอารัดเอาเปรียบ ถูกดูถูกให้ร้าย และความไม่พอใจในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ขัดกับความต้องการของตน ทำให้เกิดพฤติกรรมที่ไม่พอใจ ความคับข้องใจ จึงแสดงพฤติกรรมออกมา เพื่อขจัดความขัดแย้งให้หมดไปหรือลดน้อยลง

3. สาเหตุของความขัดแย้ง

โชคชัย นาไชย (2559) ได้กล่าวว่า สาเหตุของความขัดแย้ง มาจากองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ องค์ประกอบด้านบุคคล การปฏิสัมพันธ์และสภาพขององค์การ ส่วนความขัดแย้งที่เกิดขึ้นใน โรงเรียนจะเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างโรงเรียน ผู้บริหาร ครูนักเรียน ผู้ปกครองนักเรียนและ ชุมชน ซึ่งสาเหตุหลัก ๆ ที่นำมาสู่ความขัดแย้งนั้นอาจเป็นผลมาจากความต้องการหลาย ๆ ด้านผลประโยชน์ เป็นสาเหตุของความขัดแย้งที่พบมากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคล หรือกลุ่มบุคคลก็ตาม ทั้งนี้เพราะคนมีแนวโน้มที่จะทำงานเพื่อผลประโยชน์ของตนเองอยู่แล้ว ผลประโยชน์ที่วุ่นไม่เฉพาะ แต่ทรัพย์สิน เงินทองเท่านั้นแต่หมายถึงตำแหน่งหน้าที่การงาน โอกาสก้าวหน้าและความสะดวกสบาย ต่างๆ ในการปฏิบัติงานด้วย

วรพงษ์ ประเสริฐศรี (2560) ได้กล่าวว่า สาเหตุของความขัดแย้งในองค์กรจำแนกได้ 3 สาเหตุ คือ 1) ตัวบุคคล ได้แก่ ความแตกต่างระหว่างบุคคล ความคิด ค่านิยม เป้าหมาย การรับรู้และวิธีการทำงาน 2) การปฏิสัมพันธ์ ได้แก่ การติดต่อสื่อสารและการประสานงาน 3) องค์กร ได้แก่ วัตถุประสงค์ขององค์กร นโยบาย

สถานภาพ อำนาจหน้าที่ สายบังคับบัญชา ภาระงาน การให้รางวัล การลงโทษ การจัดสรรทรัพยากรและการเปลี่ยนแปลงองค์กร

Katz & Kahn (1978) ได้ระบุสาเหตุของความขัดแย้งภายในองค์กรกับความขัดแย้งระหว่างองค์การ ว่ามาจากสาเหตุสำคัญ 6 ประการ คือ 1) ลักษณะขององค์การ เช่น ขนาดโครงสร้างของการบังคับบัญชา อุดมการณ์ ความ ต้องการทรัพยากร อัตราการเจริญเติบโตขององค์การ เป็นต้น 2) ความขัดแย้งของผลประโยชน์ 3) ความคาดหวังในบทบาท 4) บุคลิกภาพและวิธีการสนองความต้องการส่วนบุคคล 5) ความขัดแย้งจากภายนอก เช่น บรรทัดฐาน กฎระเบียบ กระบวนการ เป็นต้น 6) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของความขัดแย้งในครั้งก่อน ๆ

Stern & Druckman (2000) กล่าวว่า ความขัดแย้งมาจากสาเหตุสำคัญ ได้แก่

1) ความขัดแย้งที่เกิดจากองค์การ เกี่ยวกับโครงสร้างและหน้าที่การแย่งชิงทรัพยากร ที่มีจำกัด ความไม่ชัดเจนเรื่องงานรับผิดชอบและการตัดสินใจ 2) ความขัดแย้งที่มีมาจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มาขัดขวางผลประโยชน์ การสื่อความหมายที่ผิดหรือไม่ชัดเจน ขาดความไว้วางใจต่อกัน โดยผู้ที่มีความสามารถควบคุมตนเองได้ดี จะมีความระมัดระวังในการปฏิบัติต่อผู้อื่นได้ดี และมักใช้วิธีแก้ปัญหาความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ เช่น ด้วยการประนีประนอมหรือให้ความร่วมมือกัน เป็นต้น

สรุปได้ว่า สาเหตุของความขัดแย้งในมนุษย์ที่แสดงถึงความไม่ลงรอยกันมีสาเหตุมาจากความแตกต่างของบุคคลซึ่งมาจากปัจจัยหลายอย่างทั้งความคิดของบุคคล การสื่อสารในการปฏิสัมพันธ์ ค่านิยมความเชื่อ และตัวตนของแต่ละบุคคลและสภาพองค์กร โดยสามารถนำไปสู่ความขัดแย้งได้ในที่สุด

4. วิธีการบริหารจัดการความขัดแย้ง

ถวิล อรัญเวศ (2560) กล่าวถึงความขัดแย้งว่าเป็นสิ่งที่สามารถเกิดขึ้นได้ในทุกองค์การ หากมีมากหรือน้อยเกินไปย่อมเป็นอุปสรรคต่อการทำงาน ส่งผลต่อประสิทธิภาพและความพึงพอใจของบุคลากร รวมทั้งอาจนำไปสู่การขาดงาน การลาออก และผลผลิตที่ลดลง แต่หากความขัดแย้งอยู่ในระดับที่พอเหมาะ (Optimal level) จะไม่ก่อให้เกิดการแตกแยก กลับช่วยกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ลดความตึงเครียด และสร้างแรงจูงใจใหม่ ๆ ทำให้เกิดบรรยากาศการทำงานที่มีชีวิตชีวา ทำลายความสามารถของบุคลากร และเป็นแรงผลักดันให้เกิดการพัฒนาในองค์การได้

อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยวิธีใดวิธีหนึ่งเพียงอย่างเดียว แต่จำเป็นต้องเลือกวิธีการที่เหมาะสมกับสถานการณ์ โดยแนวทางสำคัญในการจัดการความขัดแย้ง ได้แก่ วิธีการแข่งขัน (Competition) ที่เหมาะสำหรับการตัดสินใจเด็ดขาดในประเด็นเร่งด่วนหรือเพื่อปกป้องผลประโยชน์ส่วนรวม, วิธีการความร่วมมือ (Collaboration) ที่มุ่งสร้างทางออกแบบบูรณาการและรักษาสัมพันธภาพ, วิธีการหลีกเลี่ยง (Avoidance) ที่ใช้เมื่อปัญหาไม่มีสาระหรือเพื่อรอเวลาและข้อมูลเพิ่มเติม, วิธีการโอนอ่อนผ่อนตาม (Accommodation) ที่เน้นการยอมเพื่อรักษามิตรภาพ ลดการสูญเสีย หรือเพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้

และ วิธีการประนีประนอม (Compromise) ที่เหมาะในกรณีที่ทั้งสองฝ่ายมีเป้าหมายใกล้เคียงกันและต้องการลดความรุนแรงเพื่อหาทางออกที่ทุกฝ่ายยอมรับได้

ดังนั้น การบริหารความขัดแย้งอย่างมีประสิทธิภาพไม่เพียงแต่ช่วยลดปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในองค์กร แต่ยังสามารเปลี่ยนความขัดแย้งให้เป็นพลังบวกที่ส่งเสริมการสร้างสรรค์ ความร่วมมือ และการพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืนได้อีกด้วย

Blake and Mouton (1986) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการบริการความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษาไว้ 5 แบบ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) การถอนตัว เมื่อผู้บริหารเผชิญกับความขัดแย้งจะพยายามวางตัวเป็นกลาง แยกตัวเองออกจากสถานการณ์ขัดแย้ง

2) การใช้อำนาจ เมื่อผู้บริหารเผชิญหน้ากับความขัดแย้งจะใช้อำนาจในการระงับความขัดแย้ง โดยมุ่งที่การเอาแพ้ชนะกัน โดยที่ตนเองต้องเป็นผู้ชนะ

3) การกลบเกลื่อน เมื่อผู้บริหารเผชิญหน้ากับความขัดแย้ง จะพยายามกลบเกลื่อน หรือพยายามทำให้ความขัดแย้งนั้นเงียบหายไป พยายามเอาใจคนอื่นจนกระทั่งต้องทำตามความคิดเห็น ของคนอื่นแม้ความคิดเห็นของตนเองถูกต้องก็ตาม

4) การประนีประนอม ผู้บริหารแบบทางสายกลาง (Middle-of-the-Road) เป็นผู้บริหารที่ให้ความสนใจทั้งคนและงานพอสมควร ให้ความสำคัญแก่ทั้งคนและงานในระดับปานกลาง เพื่อนร่วมงานมีความพอใจบ้าง ผลงานสำเร็จตามควร

5) การเผชิญหน้าเพื่อแก้ปัญหา เมื่อผู้บริหารเผชิญกับความขัดแย้ง มักจะไม่ค่อยสนใจว่าคู่ขัดแย้งเป็นใคร แต่จะพยายามดูว่าปัญหาของความขัดแย้งอยู่ที่ใด พยายามหาสาเหตุของความขัดแย้งหาข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับความขัดแย้งแล้วใช้กระบวนการแก้ปัญหาอย่างมีหลักเกณฑ์พยายาม แก้ปัญหาความขัดแย้งอย่างมีเหตุผล

Robbins and Judge (2013) ได้กำหนดวิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งไว้ ดังนี้

1) วิธีการตรงเข้าไปแก้ปัญหา (Problem Solving) เป็นลักษณะเผชิญหน้าซึ่งกันและกัน ระหว่างกลุ่ม โดยการประชุมกับคู่กรณีทุกฝ่าย เพื่อค้นหาสาเหตุของปัญหาและให้ทุกฝ่ายสามารถอภิปรายได้อย่างกว้างขวางเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น วิธีนี้นับได้ว่าเป็นการแก้ปัญหาได้ดีที่สุด เพราะส่วนใหญ่ สาเหตุเกิดจากการ سوءความหมายไม่เข้าใจกัน

2) วิธีการมุ่งไปที่เป้าหมายเดียวกัน (Superordinate Goals) เป็นลักษณะการสร้างเป้าหมายร่วมกัน โดยผู้นำองค์กรต้องแสดงให้เห็นว่าการร่วมมือร่วมใจกันในองค์กรเท่านั้น จึงจะทำให้งานขององค์กรนั้นสำเร็จได้ตามเป้าหมาย

3) วิธีการลดความขัดแย้งโดยการเพิ่มทรัพยากร (Expansion of Resources) เมื่อ ความขัดแย้งเกิดจากการแย่งชิงทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ดังนั้น การเพิ่มจำนวนทรัพยากร เช่น เพิ่ม เงินเดือน เพิ่มตำแหน่ง เพิ่มพื้นที่ทำงาน อาจจะทำให้เกิดผลลัพธ์ แบบชนะ-ชนะ มีมากขึ้น

4) วิธีการลดความขัดแย้งด้วยการหลีกเลี่ยง (Avoidance) คือ การถอนตัวออกจากปัญหาซึ่งอาจจะได้ผลในระยะสั้น แต่ถ้ายังมีความขัดแย้งกันอยู่จำเป็นต้องรีบแก้ไข

5) วิธีการลดความขัดแย้งด้วยการจัดอุปสรรค (Smoothing) คือ การลดความแตกต่างระหว่างคู่กรณี ทั้ง 2 ฝ่าย โดยการหาสิ่งที่ทั้งคู่มีความสนใจร่วมกัน

6) วิธีการลดความขัดแย้งด้วยวิธีการประนีประนอม (Compromise) คือ การที่คู่กรณีแต่ละฝ่ายตกลงยอมเสียประโยชน์บางอย่างของตนเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น วิธีการนี้อาจต้องใช้คนกลางหรือบุคคลที่สามเข้ามาไกล่เกลี่ย หรือแม้กระทั่งให้คู่กรณีส่งตัวแทนมาต่อรองกัน

7) วิธีการใช้กำลังหรือบีบบังคับ (Forcing Authoritative Command) คือ การใช้อำนาจของผู้นำองค์กรมาบังคับบัญชาด้วยการสั่งให้ทำอาจจะด้วยการออกกฎระเบียบมาบังคับ

8) วิธีเปลี่ยนตัวแปรมนุษย์ (Altering the Human Variables) เป็นการนำเทคนิคการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์เข้ามาใช้ เช่น การฝึกอบรมเพื่อเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมที่ ก่อให้เกิดความขัดแย้ง เป็นต้น

9) วิธีการเปลี่ยนโครงสร้างองค์กร (Altering the Structural Variables) การเปลี่ยน โครงสร้างองค์กรที่เป็นทางการให้มีรูปแบบการทำงานใหม่ โดยอาจมีการโยกย้ายตำแหน่งหรือย้ายฝ่ายงาน

สรุปได้ว่า วิธีการบริหารจัดการความขัดแย้ง ประเด็นที่สำคัญคือความขัดแย้งไม่ใช่เรื่องเลวร้ายเสมอ หากบริหารจัดการอย่างเหมาะสม จะช่วยกระตุ้นการทำงาน ความคิดสร้างสรรค์ และสร้างบรรยากาศที่ดีในองค์กร โดยวิธีที่นิยมใช้มากคือ การประนีประนอมและการร่วมมือ เพื่อให้ทุกฝ่ายพอใจและองค์กรเดินหน้าได้อย่างราบรื่น

ทฤษฎีการจัดการความขัดแย้ง

ความขัดแย้งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้ทุกองค์การและทุกระดับการทำงาน ไม่ว่าจะเป็นระหว่างบุคคล กลุ่มงาน หรือหน่วยงาน ภายใต้สถานการณ์ความขัดแย้ง บุคคลอาจมีความรู้สึกกังวล ขัดแย้งทางความคิด หรือเกิดความไม่พอใจต่อฝ่ายตรงข้าม ความเชื่อทั่วไปมักมองว่าความขัดแย้งเป็นอุปสรรคและสร้างความเสียหายต่อองค์การ แต่ความเป็นจริงนั้น ความขัดแย้งสามารถสร้างผลลัพธ์เชิงสร้างสรรค์หากจัดการอย่างเหมาะสม (ถวิล อนุรักษ์เวศ, 2560)

Thomas และ Kilmann (1978) ได้เสนอ ทฤษฎีรูปแบบการจัดการความขัดแย้ง โดยแบ่งออกเป็น 5 ประเภทหลัก ได้แก่

1) การเอาชนะ (Competition): เป็นพฤติกรรมที่มุ่งเน้นผลประโยชน์ของฝ่ายตนเองเป็นหลัก ใช้ตำแหน่ง อำนาจ หรือกฎระเบียบเพื่อให้ได้ชัยชนะ เหมาะกับสถานการณ์เร่งด่วนหรือประเด็นสำคัญที่ต้องตัดสินใจอย่างเด็ดขาด เช่น การบังคับใช้ระเบียบวินัยหรือป้องกันการเอารัดเอาเปรียบ การใช้วิธีนี้เหมาะสมช่วยให้องค์การสามารถดำเนินงานในกรณีวิกฤติได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่หากใช้บ่อยเกินไปอาจส่งผลเสียต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

2) การร่วมมือ (Collaboration): เป็นวิธีที่มุ่งหาทางออกที่ทุกฝ่ายพึงพอใจ ร่วมกันแก้ปัญหาเพื่อให้เกิดผลประโยชน์ร่วม การใช้วิธีนี้ช่วยผสมผสานความคิดเห็นที่แตกต่างและสร้างความผูกพันระหว่างบุคคลและองค์การ เหมาะกับกรณีที่มีเวลาเพียงพอและต้องการผลลัพธ์ที่เป็นบวกต่อทุกฝ่าย

3) การประนีประนอม (Compromise): เป็นการหาทางสายกลางที่ต่างฝ่ายต่างยอมถอยบางส่วน เพื่อบรรลุข้อตกลงร่วมกัน เหมาะกับคู่ขัดแย้งที่มีอำนาจใกล้เคียงกันและเป้าหมายแตกต่างกันอย่างชัดเจน วิธีนี้ช่วยให้ได้ผลลัพธ์ที่พอรับได้ในเวลาจำกัด และสามารถลดความรุนแรงของความขัดแย้ง

4) การหลีกเลี่ยง (Avoidance): เป็นการไม่เผชิญปัญหาโดยตรง เหมาะกับกรณีที่ประเด็นความขัดแย้งไม่สำคัญ หรือการเผชิญหน้าจะสร้างผลเสียมากกว่าผลดี วิธีนี้ช่วยให้เวลาผ่อนคลายสถานการณ์ รวบรวมข้อมูล หรือรอให้สถานการณ์เหมาะสมก่อนตัดสินใจ

5) การยอมให้ (Accommodation): เป็นการยอมตามอีกฝ่ายเพื่อรักษาความสัมพันธ์ ลดความรุนแรง หรือเมื่อฝ่ายตนเป็นผู้ผิด เหมาะกับกรณีที่ความขัดแย้งสำคัญต่อฝ่ายตรงข้ามหรือเพื่อสร้างความสามัคคีในองค์การ การใช้วิธีนี้ช่วยเปิดโอกาสให้ผู้อื่นแสดงความคิดเห็นและเรียนรู้จากความผิดพลาด

Rahim (1985) พัฒนาทฤษฎีการจัดการความขัดแย้ง (Conflict Management Styles) โดยแบ่งออกเป็น 5 แบบ ดังต่อไปนี้

1) การเอาชนะ (Dominating) แบบของการจัดการความขัดแย้งแบบนี้ มุ่งตัวผู้อื่นในระดับที่ต่ำแต่มุ่งตนเองในระดับที่สูง ให้ความสนใจกับความต้องการและความหวังของตนเองมากกว่าคนอื่นการทำงานเป็นแบบต้องการที่จะได้รับการชัยชนะแม้จะใช้อำนาจหรือใช้กำลังก็ตามเพื่อให้สำเร็จตามความต้องการของตนเองเท่านั้นเป็นพอ

2) การหลีกเลี่ยง (Avoiding) แบบของการจัดการความขัดแย้งแบบนี้ มุ่งตัวผู้อื่นในระดับที่ต่ำขณะเดียวกันก็มุ่งตนเองในระดับที่ต่ำด้วย ไม่สนใจกับความต้องการและความคาดหวังทั้งของตนเองและของผู้อื่น การทำงานเป็นแบบหลีกเลี่ยงปัญหาความรับผิดชอบให้ไกลตัว ไม่ยอมเอาตัวเข้าไปผูกมัดกับปัญหา การจัดการความขัดแย้งแบบนี้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่ไม่ใช่เรื่องสำคัญและเป็นเรื่อง ที่เล็กน้อยหรือเป็นเรื่องที่ส่งผลกระทบเล็กน้อยต่อองค์กร

3) การยอมตาม (Obliging) แบบของการจัดการความขัดแย้งแบบนี้ มุ่งตัวผู้อื่นในระดับที่สูงแต่มุ่งตนเองในระดับที่ต่ำ ให้ความสนใจกับความต้องการและความคาดหวังของตนเองน้อยกว่า ผู้อื่นเพื่อให้ผู้อื่นมีความพอใจ การทำงานเป็นแบบที่พยายามที่จะให้มีความคิดเห็นพ้องตรงกันและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

พยายามที่จะลดความคิดเห็นที่แตกต่างกันเพื่อหาข้อสรุปให้ได้ การจัดการความขัดแย้งแบบนี้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่ฝ่ายหนึ่งยินยอมที่จะลดละความคิดเห็นของตนเอง

4) การผสมผสาน (Integrating) แบบของการจัดการความขัดแย้งแบบนี้ มุ่งตัวผู้อื่นในระดับที่สูง ขณะเดียวกันก็มุ่งตนเองในระดับที่สูงด้วย ให้ความสนใจกับความต้องการและความคาดหวัง ทั้งของตนเองและของผู้อื่นในระดับที่สูงพร้อมกันไป การทำงานเป็นแบบที่ใช้การผสมผสานความแตกต่างของคน ใช้ทักษะและศึกษาจากระบบข้อมูลมากำหนดกลยุทธ์หรือกำหนดยุทธวิธีในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน และเสนอแนวทางวิธีการแก้ไขปัญหาให้เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย

5) การประนีประนอม (Compromising) แบบของการจัดการความขัดแย้งแบบนี้ มุ่งตัวผู้อื่น และมุ่งตนเองในระดับปานกลาง สนใจกับความต้องการและความคาดหวังของตนเองและของผู้อื่น ในระดับพอประมาณ เป็นแบบในลักษณะที่ยอมสละบางอย่างเพื่อให้ได้บางอย่าง (Give-and-take) ซึ่งจำเป็นที่จะให้มีการตกลงกันได้และสร้างความพอใจให้แก่ทุกฝ่าย

Pondy (1967) เสนอกระบวนการความขัดแย้ง (Conflict Process Model) 5 ขั้นตอน ได้แก่

1. Latent Conflict (ความขัดแย้งที่แฝงอยู่) เป็นช่วงที่มี “เงื่อนไข” หรือ “ปัจจัย” ที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้ง แต่ยังไม่ปรากฏชัดเจน สาเหตุ เช่น การแย่งชิงทรัพยากร ความแตกต่างของเป้าหมาย บทบาทหน้าที่ที่ไม่ชัดเจน ระบบการสื่อสารไม่ดี ในขั้นนี้ความขัดแย้งยัง “ซ่อนอยู่” แต่มีโอกาสที่จะปะทุขึ้นเมื่อมีเหตุการณ์มากระตุ้น

2. Perceived Conflict (การรับรู้ความขัดแย้ง) เป็นช่วงที่บุคคลหรือกลุ่มตระหนักรู้ว่ามีความขัดแย้งเกิดขึ้น อาจเกิดจากความเข้าใจผิด การสื่อสารคลาดเคลื่อน หรือการตีความต่างกัน ตัวอย่าง: พนักงานคิดว่าผู้จัดการเลือกปฏิบัติ แม้จริง ๆ แล้วไม่ใช่ ความขัดแย้งในขั้นนี้อาจยังควบคุมได้ หากมีการสื่อสารและแก้ไขความเข้าใจ

3. Felt Conflict (ความรู้สึกขัดแย้ง) เมื่อความขัดแย้งที่รับรู้ เริ่มพัฒนาเป็น อารมณ์และความรู้สึก เช่น ความโกรธ ความไม่พอใจ ความกังวล เป็นขั้นที่ความตึงเครียดเพิ่มขึ้น และผู้เกี่ยวข้อง “รู้สึก” ว่าตนเองถูกคุกคาม หากจัดการไม่ดี อารมณ์ลบจะสะสมและนำไปสู่การปะทะกันจริง

4. Manifest Conflict (การแสดงออกของความขัดแย้ง) ความขัดแย้งแสดงออกอย่างชัดเจนในรูปของพฤติกรรม อาจเป็นการโต้เถียง การถกเถียงเชิงเหตุผล หรือแม้กระทั่งการต่อต้าน การประท้วง การกีดกันในองค์กร อาจเห็นได้จากการไม่ให้ความร่วมมือ การสื่อสารเชิงลบ หรือการขัดคำสั่ง ขั้นนี้มักเป็นจุดที่ผู้บริหารจำเป็นต้องเข้ามาแก้ไขโดยตรง

5. Conflict Aftermath (ผลลัพธ์หลังความขัดแย้ง) ผลลัพธ์ขึ้นอยู่กับวิธีการจัดการความขัดแย้งหากแก้ไขได้เหมาะสมเกิดความเข้าใจที่ดีขึ้น ความสัมพันธ์แน่นแฟ้น องค์กรมีประสิทธิภาพมากขึ้นหากจัดการไม่ดีเกิดบรรยากาศไม่ไว้วางใจ ลดประสิทธิภาพการทำงาน และอาจนำไปสู่ความขัดแย้งใหม่ในอนาคต จึงถือเป็น “วงจร” ที่อาจหมุนเวียนกลับไปเริ่มต้นใหม่ที่ Latent Conflict ได้

จะเห็นได้ว่า Pondy มองความขัดแย้งเป็น “กระบวนการ” ไม่ใช่เหตุการณ์เดี่ยว ๆ การเข้าใจแต่ละขั้นตอนช่วยให้องค์กรสามารถ “คาดการณ์-ป้องกัน-จัดการ” ความขัดแย้งได้อย่างมีระบบ

สรุปได้ว่า ทฤษฎีการจัดการความขัดแย้งมีหลายทฤษฎี เช่น ทฤษฎีรูปแบบของการจัดการความขัดแย้งตามแนวคิดของ Thomas and Kilmann (โรมัส และคิลแมนน์), ทฤษฎีการจัดการความขัดแย้งของ Rahim (ลาฮิม) และกระบวนการความขัดแย้งของ Pondy (พอลดี้) ซึ่งการเลือกใช้ทฤษฎีการจัดการความขัดแย้งนั้นต้องขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละสถานการณ์ จะช่วยให้องค์กรสามารถรับมือกับปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และการพัฒนาของบุคลากรทุกระดับ

หลักอคติในพุทธศาสนาเถรวาท

หลักอคติ 4 เป็นหลักธรรมที่กล่าวถึง ความลำเอียงหรืออคติ ซึ่งควรละเว้นและหลีกเลี่ยง เพราะเป็นเหตุแห่งการกระทำที่ไม่ชอบธรรมและก่อให้เกิดความเสื่อมในฐานะบุคคล อคติ 4 ประการ ประกอบด้วย

ฉันทาคติ – ความลำเอียงเพราะรักหรือชอบ (favoritism)

โทสาคติ – ความลำเอียงเพราะชังหรือเกลียด (hostility)

โมหาคติ – ความลำเอียงเพราะหลงหรือไม่รู้ (ignorance)

ภยาคติ – ความลำเอียงเพราะกลัวหรือเกรงใจ (fearfulness)

พระไตรปิฎกระบุว่า การยึดมั่นในอคติใดอคติหนึ่งจะนำไปสู่การละเมิดความชอบธรรมและก่อให้เกิดความเสียหายต่อยศและเกียรติของบุคคล ส่วนผู้ที่สามารถละเว้นอคติ 4 ประการได้ ยศและเกียรติของบุคคลนั้นจะบริบูรณ์ดุจดวงจันทร์ข้างขึ้น (อง. จตุกก, 21/19/30; ป.อ. ปยุตโต, 2555)

หลักอคติ 4 สะท้อนถึง สาเหตุของความลำเอียงในมนุษย์ ซึ่งเกิดจากความยังไม่ตัดกิเลสเต็มที่ เช่น ความรัก ความชัง ความหลง และความกลัว ทำให้การตัดสินใจหรือพฤติกรรมของบุคคลมักเอื้อประโยชน์ต่อตนเองหรือพวกพ้องก่อนก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรมและความไม่สามัคคีภายในกลุ่ม (ป.อ.ปยุตโต, 2543)

สรุปคือ หลักอคติ 4 เป็นคำสอนที่เน้น การสำรวมระวังตนเองและความยุติธรรม ทั้งในฐานะบุคคล และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น เพื่อป้องกันการเกิดความขัดแย้งและส่งเสริมความสามัคคีในสังคม (พจนานุกรมพุทธศาสตร์, 2555) อคติ หรือเรียกว่าความลำเอียงนั้น มี 4 ประการด้วยกัน ดังปรากฏที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในพระสูตรตันตปิฎก อังคุตรนิกาย จตุกกนิบาต ถึง 4 พระสูตรด้วยกัน กล่าวโดยสรุป คือ 1) ฉันทาคติ (ลำเอียงเพราะชอบ) 2) โทสาคติ (ลำเอียงเพราะชัง) 3) โมหาคติ (ลำเอียงเพราะหลง) 4) ภยาคติ (ลำเอียงเพราะกลัว) การลู่อ่านจกแก่อคติทั้ง 4 ประการจัดว่า เป็นเหตุให้บุคคลกระทำบาปกรรมหรือความชั่วต่าง ๆ

ความสำคัญของอคติ

บุคคลผู้ที่ไม่ลู่อ่านจกแก่อคติ เป็นการแสดงถึงการดำรงตนให้ห่างไกลจากคำติเตียนทั้งหลาย จะเห็นได้ว่า ในตอนท้ายของพระสูตรที่ยกตัวอย่างมาข้างต้น พระพุทธเจ้าทรงย้ำเห็นชัดว่า ผู้ที่ดำรงตนอยู่ในความ

วารสารครุพัฒนาปริทรรศน์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 : กรกฎาคม – กันยายน 2568

ลำเอียงโดยประการต่าง ๆ ยศ ของผู้นั้นย่อมไม่งดงามเช่นกับดวงจันทร์ในคืนข้างแรม ส่วนผู้ที่ดำรงตนอยู่โดยปราศจากความลำเอียง ยศ ของผู้นั้นย่อมงดงาม ดังเช่นดวงจันทร์ข้างขึ้น ตามพระพุทธรูปที่ตรัสเปรียบเทียบนี้ มีความหมายว่า การลู่อำนาจของอคตินั้น ส่งผลให้ผู้นั้นไม่ว่าจะมียศมีตำแหน่งอย่างไรก็แล้วไม่งดงาม เช่นกับดวงจันทร์ในคืนข้างแรม ซึ่งไม่สว่างไสวเพราะถูกเมฆหมอกปกคลุมเอาไว้ ส่วนผู้ที่ไม่ลู่อำนาจแก่อคติต่าง ๆ ย่อมส่งผลให้ผู้นั้นมีความสะอาดทั้งกายและใจ ซึ่งเปรียบกับดวงจันทร์เต็มดวงในช่วงข้างขึ้น

อีกตอนหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าพระพุทธรูปเจ้าทรงให้ความสำคัญต่อการไม่ลู่อำนาจแก่อคติว่าผู้ที่ลู่อำนาจแก่อคตินั้นเปรียบเช่นขยะในบริษัท ส่วนผู้ที่ไม่ลู่อำนาจแก่อคตินั้น ตรัสว่าเป็นผู้ผดุงในบริษัท ดังที่ตรัสไว้ว่าชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งผู้ไม่สำรวมในกามทั้งหลาย ไม่ประกอบด้วยธรรม ไม่เคารพธรรม ถึงอคติ เพราะฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ ภยากติ บุคคลเช่นนี้ เราเรียกว่าผู้เป็นขยะในบริษัทสมณะผู้รู้กล่าวไว้อย่างนี้แล เพราะเหตุที่นั้นบุคคลผู้ดำรงอยู่ในธรรม ไม่ทำบาป ไม่ถึงอคติ เพราะฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ ภยากติ เป็นสัตบุรุษผู้ว่าสรเสรีญ บุคคลเช่นนี้ เราเรียกว่าผู้ผดุงในบริษัท (อง.จตุกก. (ไทย) 21/20/32)

สรุปได้ว่า หลักอคติ 4 ที่จะนำไปปรับใช้กับการบริหารงานบุคคลนั้น หากผู้บริหาร มีความลำเอียง เพราะชอบพอกัน หรือความคุ้นเคยต่อกันก่อน ย่อมทำให้รักเฉพาะคนที่เป็นฝ่ายของตนเท่านั้น แม้ว่าผลงานจะออกมาไม่ดี หรือดีเป็นที่ประจักษ์ต่อองค์กรก็ตาม ก็ยังคงให้การสนับสนุนให้ทำงานต่อไปขณะเดียวกันก็จะเปิดโอกาสให้ทำงานเก่ง แต่ไม่ได้อยู่ฝ่ายผู้บริหารก็จะไม่ได้คัดเลือกให้ทำงานที่สำคัญ แต่กลับได้งานที่ไม่เหมาะสม ผู้บริหารที่ลำเอียงด้วยความชัง หรือความโกรธเคืองผู้ใต้บังคับบัญชา ก็จะหาทางกลั่นแกล้งให้ไปทำงานที่ยากและไม่เหมาะสมจนทำให้เสียงานและหาทางขับไล่ออกจากองค์กรหรือหาคนของตนเข้าไปแทนผู้บริหารที่ลำเอียง เพราะความหลงหรือความโง่เขลา ย่อมไม่รู้จักรักรัดเลือกบุคคลเข้าไปทำงานในองค์กรให้เหมาะสมในแต่ละแผนก อาจจะทำให้งานที่ทำความเสียหายในภายหลังได้ ผู้บริหารที่ลำเอียงเพราะความกลัวหรือเกรงใจผู้อื่น เนื่องจากสาเหตุใดก็ตามย่อมไม่อาจจะตัดสินใจอะไรได้ เพราะตนไม่ใช่ผู้บริหารตัวจริง ย่อมจะต้องฟังคำสั่งของผู้อื่น เนื่องจากเกรงกลัวตำแหน่งบ้าง ฐานะทางสังคมบ้าง จนกระทั่งทำให้เสียงาน และเสียระบบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ฉะนั้น ผู้บริหารจึงต้องให้ความสำคัญต่อหลักธรรมดังกล่าว เพราะว่าปัญหาที่เกิดจากความลำเอียงแม้เพียงเล็กน้อย แต่หากปล่อยให้ขยายตัวมากขึ้น ย่อมทำให้การดำเนินงานขององค์กรประสบความล้มเหลวได้ในที่สุด

หลักการบริหารแบบพุทธและการประยุกต์ใช้

การบริหารแบบพุทธ (Buddhist Management) เป็นแนวทางการบริหารที่นำหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการจัดการองค์กร โดยเน้นความสมดุลระหว่าง ประสิทธิภาพและคุณธรรม นักวิชาการทั้งไทยและต่างประเทศได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับการบริหารแบบพุทธ ดังนี้

1. หลักอริยสัจ 4 เป็นหลักการรู้จักปัญหา สาเหตุ เป้าหมาย และวิธีการแก้ไขปัญหาช่วยให้การบริหารงานมีทิศทางชัดเจนและตัดสินใจบนพื้นฐานความเข้าใจปัญหาอย่างแท้จริงการประยุกต์ใช้: ใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาในองค์กรและวางแผนแก้ไขอย่างมีเหตุผล (สุลักษณ์ ศิวรักษ์, 2561)

2. **หลักมรรคมืองค์ 8** เป็นหลักการดำเนินงานที่ถูกต้อง ครบถ้วนในทุกด้าน ได้แก่ ความเห็นชอบ ความคิดชอบ การพูดชอบ การทำงานชอบ ความเพียรชอบ การระลึกชอบ การสมาธิชอบ และความตั้งใจชอบ การประยุกต์ใช้: ใช้เป็นกรอบปฏิบัติในการดำเนินงานขององค์กรเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและความยั่งยืน (สุลักษณ์ ศิวรักษ์, 2561)

3. **หลักพรหมวิหาร 4** ประกอบด้วย เมตตา (Loving-kindness) กรุณา (Compassion) มุทิตา (Sympathetic Joy) และอุเบกขา (Equanimity) การประยุกต์ใช้: การปกครองและบริหารบุคลากรด้วยความเมตตาและความเข้าใจ จะช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่มีความสามัคคี ลดความขัดแย้ง และส่งเสริมความร่วมมือในองค์กร (สุลักษณ์ ศิวรักษ์, 2561)

4. **หลักอิทธิบาท 4** ประกอบด้วย ฉันทะ (ความตั้งใจ) วายามะ (ความเพียร) จิตตะ (สติ) และวิมังสา (ปัญญา) การประยุกต์ใช้: ช่วยให้ผู้บริหารทำงานอย่างมีความตั้งใจ มีความเพียร มีสติและใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหาและการบริหารบุคลากร (สุลักษณ์ ศิวรักษ์, 2561)

5. **หลักออคติ 4 ในการบริหารออคติ 4** คือ ฉันทาคติ (ความชอบ), โทสาคติ (ความชัง), โมหาคติ (ความหลง), ภยาคติ (ความกลัว) การประยุกต์ใช้: ใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจที่ยุติธรรม โปร่งใส ลดความลำเอียงในการจัดการความขัดแย้ง (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2563)

6. **การผสมผสานแนวทางสมัยใหม่** การผสมผสานหลักธรรมพุทธกับทฤษฎีการจัดการสมัยใหม่ช่วยให้เกิดความยั่งยืนและประสิทธิภาพสูงสุด การประยุกต์ใช้: การใช้วิธีการแก้ไขความขัดแย้งแบบ Integrating จะสร้างผลลัพธ์ระยะยาวที่ดีที่สุด แม้จะต้องใช้เวลาและความอดทน (ประจักษ์ ภูมิรัตน์, 2562)

Payutto (1998) ได้เสนอแนวคิด “Buddhist Economics” ที่เน้นการสร้างสมดุลระหว่างความต้องการส่วนบุคคลและผลประโยชน์ของสังคม ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ

Mary Parker Follett (1995) นักทฤษฎีการจัดการชื่อดัง กล่าวว่า การจัดการความขัดแย้งที่ดีที่สุดคือการสร้าง 'power-with' แทนการใช้ 'power-over' เพื่อให้เกิดการร่วมมือและการพัฒนาร่วมกัน

Daniel Goleman (2006) ผู้เชี่ยวชาญด้านอารมณ์และภาวะผู้นำ ได้กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูงจะสามารถจัดการความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเข้าใจและควบคุมอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น

ในรายงานฉบับนี้ ผู้เขียนจะนำทฤษฎีรูปแบบของการจัดการความขัดแย้งตามแนวคิดของ Rahim (1985) พัฒนาทฤษฎีการจัดการความขัดแย้ง (Conflict Management Styles) ซึ่งได้จัดการกับความขัดแย้งเป็น 5 วิธี ได้แก่ 1. การเอาชนะ (Dominating) 2. การหลีกเลี่ยง (Avoiding) 3. การยอมตาม (Obliging) 4. การผสมผสาน (Integrating) 5. การประนีประนอม (Compromising) ไปประยุกต์ใช้กับหลักออคติ 4 และหลักการบริหารงานบุคคลของผู้บริหาร ตามกระบวนการ 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้ คือ

1. ด้านการสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง

1.1 ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะชอบ ผู้บริหารจะต้องไม่มีความลำเอียงซึ่งการสรรหาและการบรรจุแต่งตั้งในการทำงานต้องเป็นตามหลักเกณฑ์ และวิธีการปฏิบัติงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา วัดกลางกำหนดไว้ตามกฎหมาย มีคำสั่งแต่งตั้งกรรมการคัดเลือกบุคคลอย่างชัดเจน และกำหนดการให้มีการทดลองปฏิบัติหน้าที่โดยหลักการและวิธีการใดควรระบุให้ชัดเจน ผู้บริหารควรหลีกเลี่ยงฉันทาคติ: ไม่เลือกปฏิบัติเพราะความสัมพันธ์ส่วนตัว หรือความเป็นญาติมิตร

1.2 โทสาคติ ลำเอียงเพราะชัง ในการสอบสัมภาษณ์ควรกำหนดคุณสมบัติอันเหมาะสมตามเกณฑ์ที่สถานศึกษาได้กำหนดไว้ ผู้บริหารให้คำแนะนำเกี่ยวกับการสรรหา และการบรรจุแต่งตั้งตามความรู้ความสามารถและคุณสมบัติอันเหมาะสมกับตำแหน่งงาน โดยกำหนดการใช้หลักการวิธีการใด ซึ่งผู้บริหารไม่ควรมีความลำเอียงเกี่ยวกับการสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง ผู้บริหารควรหลีกเลี่ยงโทสาคติ: ไม่กีดกันหรือเลือกปฏิบัติเพราะอคติส่วนตัว

1.3 โมหาคติ ลำเอียงเพราะหลง ผู้บริหารควรมีการสรรหาและการบรรจุแต่งตั้งด้วยความโปร่งใส สุจริต ไม่ใช้หน้าที่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนหรือหลงใหลในอำนาจ รวมถึงอารมณ์อื่น ๆ ผู้บริหารควรหลีกเลี่ยงโมหาคติ: ใช้ข้อมูลที่ถูกดัดแปลงและเกณฑ์ที่ชัดเจนในการตัดสินใจ

1.4 ภยากติ ลำเอียงเพราะกลัว ผู้บริหารไม่ควรมีความเกรงกลัวต่ออิทธิพลหรืออำนาจใด ๆ ของผู้มีอำนาจ เกี่ยวกับการสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง ในการสรรหาบุคคลผู้บริหารต้องปฏิบัติตามเกณฑ์ที่คณะกรรมการสถานศึกษาได้กำหนดไว้ และผู้บริหารควรมีความเป็นภาวะผู้นำ และมีความน่าเชื่อถือต่อการปฏิบัติงานด้านการสรรหาบุคคล ผู้บริหารควรหลีกเลี่ยงภยากติ: ไม่ตัดสินใจเพราะความกลัว การวิพากษ์วิจารณ์หรือความกดดัน การจัดการความขัดแย้ง: โดยวิธีการผสมผสาน (Integrating): สร้างคณะกรรมการสรรหาที่ประกอบด้วยตัวแทนจากหลายฝ่าย และการประนีประนอม (Compromising): กำหนดเกณฑ์การคัดเลือกที่ยุติธรรมและโปร่งใส

2. ด้านการวางแผนบุคลากร

2.1 ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะชอบ ผู้บริหารควรมีการวางแผนอัตรากำลังบุคลากร และการกำหนดตำแหน่งบุคลากรอย่างชัดเจน ผู้บริหารควรเปิดรับฟังความคิดเห็น และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการวางแผนบุคลากรของผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้บริหารควรหลีกเลี่ยงฉันทาคติ: วางแผนพัฒนาบุคลากรตามศักยภาพและความจำเป็นจริง

2.2 โทสาคติ ลำเอียงเพราะชัง ผู้บริหารควรชี้แจงนโยบายเกี่ยวกับงานด้านวางแผนบุคลากรอย่างชัดเจน ผู้บริหารควรใช้คำพูดเป็นกันเองกับบุคลากรที่ทำงานด้านวางแผนบุคคล และผู้บริหารควรให้คำแนะนำที่ดีเกี่ยวกับการจัดทำแผนงานบุคลากร ไม่ควรมีความลำเอียงเพราะชัง หรือไม่ชอบใจต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้บริหารควรหลีกเลี่ยงโทสาคติ: ไม่มองข้ามหรือเลือกปฏิบัติในการพัฒนาบุคลากร

2.3 โมหาคติ ลำเอียงเพราะหลง ผู้บริหารควรมีการวางแผนงานบุคลากรโดยคำนึงถึงประโยชน์ที่โรงเรียนจะได้รับเป็นที่ตั้ง ผู้บริหารประพฤตินั้นเป็นแบบอย่างในด้านการวางแผนงานบุคลากร และผู้บริหารควรให้ความช่วยเหลือบุคลากรเมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับการวางแผนงานบุคคล และผู้บริหารไม่ควรหลง มัวเมาในลาภยศโดยไม่ใส่ใจต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้บริหารควรหลีกเลี่ยงโมหาคติ: ใช้ข้อมูลการวิเคราะห์ความต้องการบุคลากรที่แม่นยำ

2.4 ภยากติ ลำเอียงเพราะกลัว ผู้บริหารควรมีภาวะผู้นำและเป็นผู้บริหารที่น่าเคารพ และผู้บริหารควรประพฤตินั้นสมอดันเสมอปลายเกี่ยวกับงานวางแผนบุคลากร และนำแผนงานการวางแผนบุคลากรไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม และผู้บริหารไม่ควรเกรงกลัวต่ออิทธิพลอำนาจบางอย่าง ผู้บริหารควรหลีกเลี่ยงภยากติ: กล้าตัดสินใจเปลี่ยนแปลงเมื่อจำเป็น การจัดการความขัดแย้ง: โดยวิธีการผสมผสาน (Integrating): จัดประชุมระดมความคิดเห็นจากทุกฝ่ายในการวางแผน การหลีกเลี่ยง (Avoiding): เลื่อนการตัดสินใจในประเด็นที่ยังไม่เร่งด่วน

3. ด้านการประเมินผลงาน

3.1 ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะชอบ ผู้บริหารต้องออกคำสั่ง หรือแต่งตั้งบุคลากรเกี่ยวกับการทำงานอย่างชัดเจนและเป็นธรรม ผู้บริหารมีการสนับสนุนให้บุคลากรทุกคนทำงานด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องโดยเสมอภาค ไม่ลำเอียงเพราะชอบเป็นรายบุคคล ผู้บริหารควรหลีกเลี่ยงฉันทาคติ: ประเมินตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ไม่ใช่ความรู้สึกส่วนตัว

3.2 โทสาคติ ลำเอียงเพราะชัง ผู้บริหารไม่ควรพูดส่อเสียด และพูดคำหยาบต่อผู้ใต้บังคับบัญชาในการปฏิบัติงานของบุคลากร ผู้บริหารควรยกย่อง ชมเชยบุคลากรที่ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงาน และควรพูดให้กำลังใจแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาในการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ และไม่เกลียดชังเฉพาะกลุ่มที่ผู้บริหารไม่ชอบใจ ผู้บริหารควรหลีกเลี่ยงโทสาคติ: ประเมินด้วยความเป็นกลาง ไม่นำอารมณ์ส่วนตัวมาเกี่ยวข้อง

3.3 โมหาคติ ลำเอียงเพราะหลง ผู้บริหารควรมีการสนับสนุนให้บุคลากรได้รับการพัฒนาวิทยฐานะ เงินเดือน หรือเลื่อนตำแหน่ง หรือปรับระดับตามความสามารถ และความเหมาะสมของผู้ใต้บังคับบัญชา ควรมีการส่งเสริมให้บุคลากรมีความรู้ ความสามารถเพิ่มขึ้น และส่งบุคลากรไปฝึกอบรมความชำนาญเฉพาะด้านโดยเป็นธรรม และผู้บริหารต้องไม่มีความลำเอียงหรือพึงพอใจสนับสนุนเฉพาะบุคคลผู้บริหารควรหลีกเลี่ยงโมหาคติ: ใช้ข้อมูลที่เป็นจริงและหลากหลายแหล่งในการประเมิน

3.4 ภยากติ ลำเอียงเพราะกลัว ผู้บริหารควรปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการรักษาระเบียบวินัยโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ไม่ลำเอียงและไม่ต้องกลัวผู้ใต้บังคับบัญชาจะไม่รักใคร่นับถือ และผู้บริหารต้องการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างตรงไปตรงมาด้วยความยุติธรรม ผู้บริหารควรหลีกเลี่ยงภยากติ: กล้าให้คะแนนตามความเป็นจริง ไม่กลัวการต่อต้าน การจัดการความขัดแย้ง: โดยวิธีการยอมตาม (Obliging): ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้ถูกประเมินอย่างเปิดใจ และการประนีประนอม (Compromising): หาจุดร่วมในการปรับปรุงผลงาน

4. ด้านการธำรงรักษาบุคคล

4.1 ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะชอบ ผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้บุคลากรได้ปรับปรุงวิธีทำงานให้มีประสิทธิภาพอย่างยืดหยุ่นได้ตามสถานการณ์ ให้ความช่วยเหลือจัดสรรวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ในการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ และให้แรงจูงใจในการปฏิบัติงาน หรือไม่มีความลำเอียงจัดสรรวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ในการปฏิบัติงานเฉพาะส่วนงานที่เป็นพรรคพวกของตน ผู้บริหารควรหลีกเลี่ยงฉันทาคติ: ประเมินตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ไม่ใช่ความรู้สึกส่วนตัว

4.2 โทษาคติ ลำเอียงเพราะชัง ผู้บริหารควรพุดคุยรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์ซักถามหรือขอคำปรึกษาหารือและให้คำแนะนำต่าง ๆ แก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ควรใช้ถ้อยคำที่สุภาพไม่กล่าววาจาล่วงเกินหรือดูถูกผู้ใต้บังคับบัญชาเพราะชังหรือไม่ชอบใจ หรือบริหารงานโดยพุดในสิ่งที่ผู้ใต้บังคับบัญชาฟังแล้วรู้สึกสะเทือนใจน้อยใจหรือคับแค้นใจ หรือโดยเกลียดชัง ผู้บริหารควรหลีกเลี่ยงโทษาคติ: ไม่เลือกปฏิบัติในการให้สวัสดิการหรือโอกาส

4.3 โมหาคติ ลำเอียงเพราะหลง ผู้บริหารควรดูแล บำรุงขวัญและให้กำลังใจแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างทั่วถึง ไม่ควรดูแลเฉพาะกลุ่มงานที่ยกย่องตนเองจนหลงอำนาจเห็นผิดเป็นชอบ ผู้บริหารควรหลีกเลี่ยง โมหาคติ: ศึกษาและเข้าใจความต้องการที่แท้จริงของบุคลากร

4.4 ภัยาคติ ลำเอียงเพราะกลัว ผู้บริหารควรปฏิบัติตามระเบียบ และขั้นตอนของโทษทางวินัยจากเบาไปหนัก คือ “ภาคทัณฑ์ ตัดเงินเดือน ลดขั้นเงินเดือน ปลดออก หรือไล่ออก” หรือปฏิบัติตามกฎระเบียบกฎหมายโดยเที่ยงธรรม ในกรณีที่ผู้ใต้บังคับบัญชาทำผิดวินัยผู้บริหารต้องกล่าวโทษไม่ควรเกรงกลัวอำนาจของผู้มีบารมีบางคน ผู้บริหารควรหลีกเลี่ยงภัยาคติ: กล้าตัดสินใจในเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อบุคลากร การจัดการความขัดแย้ง: โดยวิธีการเอาชนะ (Dominating): ใช้ในกรณีที่มีการละเมิดกฎระเบียบอย่างชัดเจน และการผสมผสาน (Integrating): สร้างระบบสวัสดิการที่ตอบสนองความต้องการหลากหลาย

สรุปได้ว่า การบริหารงานบุคคลโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาวัดกลาง ด้วยการจัดการความขัดแย้งและหลักอคติ 4 เป็นแนวทางที่ผสมผสานระหว่างปัญญาทางพุทธศาสนาและหลักการจัดการสมัยใหม่ การนำหลักอคติ 4 มาประยุกต์ใช้ในการสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง การวางแผนบุคลากร การประเมินผลงาน และการธำรงรักษาบุคคล จะทำให้การบริหารงานบุคคลเป็นไปด้วยความยุติธรรม โปร่งใส และมีประสิทธิภาพ การเลือกใช้วิธีการจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสมกับแต่ละสถานการณ์ จะช่วยให้องค์การสามารถรับมือกับปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการพัฒนาของบุคลากรทุกระดับ

บทสรุป

การบริหารจัดการความขัดแย้งการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาวัดกลาง อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้บริหารโรงเรียนต้องมีภาวะผู้นำและมีความสามารถในการพัฒนาโรงเรียน

อย่างมืออาชีพและเสริมสร้างองค์ความรู้ให้กับบุคลากร อีกทั้งสร้างแรงจูงใจให้กับบุคลากรให้มั่นคงในงานของตนเองที่รับผิดชอบ สร้างบรรยากาศในชั้นเรียนและจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาห้องเรียนให้ทันสมัย สร้างศรัทธาและภาพลักษณ์ให้กับโรงเรียนพระปริยัติธรรมเป็นศูนย์กลางของการศึกษาหลักสูตรควบคู่กับวิชาทางโลก แนวโน้มในอนาคต หากโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาวัดกลาง ไม่ยอมปรับตัวหรือพยายามพัฒนาศักยภาพของโรงเรียนเพื่อดึงดูดนักเรียนเข้าเรียน โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาวัดกลางอาจมีผู้เรียนลดน้อยลงทุก ๆ ปี และที่สำคัญครู บุคลากรยังต้องพัฒนา และจัดสรรครูผู้สอนที่มีศักยภาพต่อไป องค์ความรู้ใหม่

การบริหารแบบพุทธประยุกต์: ผสมผสานแนวทางการบริหารสมัยใหม่กับหลักธรรมพุทธ เช่น การใช้ power-with แทน power-over ในการจัดการความขัดแย้ง และใช้ความฉลาดทางอารมณ์ในการบริหารบุคลากร เทคนิคการสร้างร่วมมือเชิงกลยุทธ์: นำทฤษฎีการแก้ไขความขัดแย้งแบบ Integrating มาปรับใช้ โดยจัดเวทีสื่อสารระหว่างครู นักเรียน และผู้บริหาร การวางแผนเชิงระบบเพื่อการพัฒนาโรงเรียน: ใช้การประเมินผลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณเพื่อปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนและจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

การสร้างวัฒนธรรมองค์กรแบบพุทธ: ปลูกฝังคุณธรรมและความสามัคคีในบุคลากร เพื่อให้เกิดความยั่งยืนและลดปัญหาความขัดแย้ง

เอกสารอ้างอิง

- บุญชู คำขาย. (2558). *พฤติกรรมกับการพัฒนาตน*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา.
- กุลล ชุมมุง. (2561). *การจัดการความขัดแย้งในองค์กร*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.
- จิรารัตน์ เขียนรูปครุฑ. (2558). *การบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลพบุรี เขต 3 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท)*. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- โชคชัย นาไชย. (2559). *ทักษะการบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท)*. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ณัฐพล จันทรเกิด. (2560). *การจัดการองค์การและภาวะผู้นำ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์.
- ถวิล อรัญเวศ. (2560). *การบริหารความขัดแย้ง*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประจักษ์ ภูมิรัตน์. (2562). *ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการจัดการความขัดแย้ง*. นครปฐม: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปกรรม.
- ประนิตดา สุทธิกุล. (2548). *การบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชัยภูมิ เขต 2 (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต)*. มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2543). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2555). *พระธรรมปิฎก*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสนาของธรรมสภา.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย* (ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิรัช วิรัชชัย. (2564). การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาพุทธศาสนา. *วารสารการบริหารการศึกษา*, 42(2), 15–28.
- วรพงษ์ ประเสริฐศรี. (2560). *แนวทางการบริหารความขัดแย้งในสถานศึกษาจังหวัดพิจิตร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 41* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์. (2561). *การบริหารแบบพุทธ: หลักการและการประยุกต์ใช้* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมดา.
- สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2563). *การจัดการความขัดแย้งในองค์กรการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Blake, R. R., & Mouton, J. S. (1986). *The managerial grid*. Texas: Gulf.
- Follett, M. P. (1995). *Prophet of management: A celebration of writings from the 1920s*. Boston: Harvard Business School Press.
- Goleman, D. (2006). *Emotional intelligence: Why it matters more than IQ* (10th anniversary ed.). New York: Bantam Books.
- Katz, D., & Kahn, R. L. (1978). *The social psychology of organizations*. New York: Wiley.
- Payutto, P. A. (1998). *Buddhist economics: A middle way for the marketplace*. Bangkok: Buddhadhamma Foundation.
- Pondy, L. R. (1967). Organizational conflict: Concepts and models. *Administrative Science Quarterly*, 12(2), 296–320.
- Rahim, M. A. (1985). A strategy for managing conflict in complex organizations. *Human Relations*, 38(1), 81–89.
- Robbins, S., & Judge, T. (2013). *Organizational behavior* (15th ed.). New Jersey: Pearson Education.
- Stern, P. C., & Druckman, D. (Eds.). (2000). *International conflict resolution after the Cold War*. Washington, DC: National Research Council.

Thomas, K. W. (1978). *Thomas-Kilmann conflict mode instrument: Profile and interpretive report*. Mountain View, CA: CPP, Inc.

Conserving and Promoting the Value of Cultural Heritages, serving the Development of Local Tourism Experiences from the Bat Trang Village Community

Hang Pham Thu, Dung Ly Thi Ngoc

Hanoi University of Culture - 418 La Thanh, Hanoi, Vietnam

Email: hangpt@huc.edu.vn, dungltn@huc.edu.vn

Received: September 23, 2025; Revised: September 29, 2025; Accepted: September 30, 2025

Abstract

In Vietnam today, communities have made many remarkable contributions to the process of socializing cultural heritage conservation activities. In fact, communities in many localities and regions have demonstrated their positive role in cultural heritages with very specific and practical activities. Along with the local community, cultural heritage is nurtured and preserved in a dynamic state, not isolated but closely connected to daily life. In addition, cultural heritage is also recognized by society through the information channels of local people, with the genuine feelings of insiders. The article aims to affirm and introduce experiences in preserving and promoting the value of cultural heritage, serving the development of local tourism, through the case of Bat Trang village community (Bat Trang commune, Gia Lam administrative unit, Hanoi city).

Keywords: Cultural Heritage; Community; Tourism; Locality; Bat Trang Village

Content

1. Bat Trang is a famous traditional pottery craft village of Hanoi

Located on the left bank of the Red River, Bat Trang village consists of 5 hamlets, including 2 old hamlets (hamlet 1, hamlet 2) bordering the Red River and 3 new hamlets

(hamlet 3, hamlet 4, hamlet 5); belonging to Bat Trang commune, Gia Lam administrative unit, Hanoi city. Bat Trang has been famous for its traditional pottery craft for over 700 years, still operating and developing to this day. With talented hands, from soil and fire, Bat Trang people have created gems for life. For a long time, traditional pottery products of Bat Trang have been closely associated with the daily life of Vietnamese people, and have also conquered the world with their beauty and excellent quality. In 2025, the new Bat Trang commune will have a total natural area of 5,42 km (Bai Dang Van, Toan Nguyen Huu (2006), with over 15.000 people (Department of Cultural Heritage (2007). The majority of households (in the former Bat Trang commune) directly produce pottery, or provide services to support production and consumption of products. The name Bat Trang is still retained after the process of rearranging the commune-level administrative units, showing respect for the local heritages. At the same time, this also affirms the strategy of promoting the development of tourism brands associated with traditional culture and typical handicraft products of Bat Trang.

In the 15th century under the Tran Dynasty, the name of Bat Trang commune appeared in historical documents and was recorded as a famous pottery village. From the 15th to the 19th century, although Vietnam's history had many ups and downs, Bat Trang pottery was still preserved and developed. During the French colonial period, although Bat Trang pottery kilns were competed by a number of ceramic and imported enterprises, they still maintained normal operations. In 1954, peace was restored in Northern Vietnam, the traditional pottery craft was organized in factories, developing in the direction of socialism. After 1986, in the renovation of Vietnam, Bat Trang pottery had many major changes in the direction of a market economy. Bat Trang not only created jobs for people in the commune, but also attracted hired workers from neighboring provinces, such as Hai Duong, Hung Yen, Bac Ninh

In the context of the market economy, Bat Trang not only stands firm, but also develops the most strongly compared to other pottery villages in Vietnam. Bat Trang pottery products are becoming more and more elaborate and diverse. In addition to traditional products, Bat Trang pottery workshops also produce many new products to meet the consumption needs of domestic people such as new types of teapots, bowls, plates, vases; as well as construction materials, insulating porcelain and products ordered from abroad. Bat Trang pottery products have been presented in the market nationwide from the North to the

South, from the capital Hanoi to Ho Chi Minh City and had also exported to many Asian and European countries.

To increase competitiveness, pottery businesses in Bat Trang have used information technology to promote their products. Many websites, Fanpage, and personal Facebook pages have been set up to post update information and images about Bat Trang. These activities have created useful promotional channels to more widely introduce the traditional craft of Bat Trang. In fact, about 50% of households have introduced their products on e-commerce platforms and social networks. Many people here have also livestreamed on their personal Facebook pages to sell products. In recent years, the number of visitors to Bat Trang for sightseeing and shopping has been about 200.000 visitors per year. Of these, international visitors account for about 10%, students and young people account for about 40 %. In particular, during the peak season, nearly 10.000 visitors have visited Bat Trang every day (Peter Howard, 2003).

Bat Trang commune has more than 100 artisans, nearly 200 businesses and about 1.000 households producing and trading pottery products. Many artisans have been awarded the titles of Hanoi Artisan, Meritorious Artisan, such as artisans Tran Do, Vu Duc Thang, Le Minh Chau, Pham Anh Dao... In Bat Trang, many cultural heritages associated with material and spiritual life have also preserved and maintained by local people. The system of historical and cultural relics includes 9 religious and architectural relics; 2 historical and revolutionary relics, 23 ancient houses and 16 family temples (Hung Nguyen Quoc 2015). Many traditional cultural features of the ancient Bat Trang village are preserved at these places. In general, Bat Trang is a village with cultural traditions, both bearings the common community characteristics of villages in the Northern Delta region and reflecting the unique features of the pottery craft.

2. Bat Trang Village Community with the Preservation and Promotion of the Cultural Heritage Value

2.1 Preserving the Cultural Heritage Value of Craft Village

The community is both the creators of cultural heritages and the cradle that nurtures and cares for cultural heritages (ICOM & OECD, 2018), Over the centuries, Bat Trang pottery craft village has been maintained as the main occupation, bringing income to local people.

During the production and living process, Bat Trang people have been very conscious of protecting their professional rights. Production stages have been specialized and assigned to each group of people in charge. The secret of making handmade pottery has been protected quite tightly. This secret has only been passed on to sons and the village has a rule of not teaching the craft to people who are not their own descendants. In the past, Bat Trang had a custom of marrying within the village, or men could marry women from other villages, but women were not allowed to marry men from other villages for fear of revealing the craft's secrets. However, this custom has gradually faded and recently has been considered to be eliminated.

According to statistics from the Bat Trang Pottery Association, 90% of Bat Trang youth have been known how to make traditional pottery. Basically, they have been trained in a “father-to-son” style right in their families. Currently, in addition to famous older artisans, Bat Trang has about 100 young artisans who love traditional craft. They are intelligent and healthy people, always seeking to innovate and create new handicraft products, but do not forget the good traditional cultural characteristics of the village. The Bat Trang Craft Village Artisan Association has been established as a form of association and self-honor of the traditional pottery craft. The Association's activities have been maintained regularly, such as meetings, exchanges, and sharing experiences about difficulties and advantages in production as well as market demand, organizing tours for members to visit other craft villages in Vietnam, participating in exhibitions, etc. After graduating from universities in Vietnam and abroad, many Bat Trang youth have returned to work in the village, following the traditional handicraft.

In addition, Bat Trang people have also preserved and maintained many cultural heritages associated with the life, production and activities of the community, such as historical and cultural relics, traditional festivals, customs and practices, culinary culture... In Bat Trang, many outstanding individuals have voluntarily preserved and maintained traditional cultural values for themselves, their families and the community. Thanks to them, many heritages have been saved from the risk of being lost. Typical examples include the family of Ms. Luong Nguyet Minh who preserved the ancient Bau kiln (a type of pottery kiln that appeared in the early 20th century), and the family of Ms. Phung Thi Ca who preserved the nearly 200-year-old ancient house (the only remaining evidence of a ground-floor house in Bat Trang).

It can be said that Bat Trang people always have a deep love for their homeland and have been attached to local cultural heritages. The community has developed the economy to ensure life in the context of a modern society. Local people have also reached a consensus in preserving handicrafts and honoring the traditional cultural features of their ancestors. Therefore, Bat Trang pottery village has always been recognized as a new rural unit with a developed economy, based on handicraft production and business and service activities, along with preserving and developing the craft village and traditional cultural activities.

2.2 Promoting, Introducing and Developing the Cultural Heritage Value of Craft Village, Developing Local Tourism

Thanks to the preservation of traditional crafts and culture of the village, Bat Trang has many potentials in handicraft production and tourism services. In 2001, the Hanoi People's Committee officially approved the detailed planning of Bat Trang traditional craft village with the goal of preserving and developing the craft village associated with tourism, serving the needs of domestic and foreign visitors. Up to now, many specific and meaningful activities have been carried out by local people.

Since 2004, Bat Trang Pottery Market has been established and put into operation with an area of 6.000 m², including 100 stalls. In addition to the function of trading and selling products, the Pottery Market has become a common showroom of the village, a bridge and a form of promoting products quite effectively, when the use of social networking sites such as Facebook, Flickr, Instagram ... has become extremely popular. Since 2010, the service of practical experience of handicrafts has also been deployed with the formation of the Pottery Playground. This playground has attracted a lot of visitors, especially teenagers because it has met the needs and psychology of exploration and experience of this age group. With the activities "Try to be an artisan", "Paint and decorate handicraft products", visitors have been provided with clay materials and guided to practice the experience. They have been able to use the turntable to make simple, rough products such as cups, bowls, vases; paint and decorate products, or choose to buy souvenirs according to their preferences... Visitors have paid for the activities depending on their level of participation in the practical experience.

Besides, other attractive destinations have been opened to tourists, such as historical and cultural relics, including communal houses, pagodas, temples, Bau kiln, ancient houses...

Bat Trang people are very hospitable, the young people in the village are very dynamic. The people here understand very well about the traditional pottery craft, so everyone can talk, introduce, explain very clearly, attractively and naturally about the village, about the pottery craft. Visitors have been able to around the village to explore, experience by themselves or have been guided by local people. Since 2005, Bat Trang has also organized the form of Buffalo Cart to serve visiting the craft village, often applied to foreign tourists. With this package tour by Buffalo Cart, visitors have been free to visit the Pottery Workshops, ancient houses, Pottery Market.

Lunch services in Bat Trang has become quite convenient, so visitors can rest, eat and continue their tour. The stalls next to the Pottery Market have sold a variety of dishes such as rice, vermicelli, glass noodles, hot pot... at reasonable and affordable prices. Lucky visitors have invited to local homes to enjoy dishes such as Banh te, Banh chung, Che lam, Xoi vo hat sen... These are still Vietnamese dishes, but through the hands of Bat Trang people, they have their own extremely attractive flavors and suit the taste of many people. Mang Muc soup is the most famous dish among Bat Trang dishes. This dish has become a tradition, only available in Bat Trang. The secret to cooking Mang Muc soup has been preserved and taught to generations of women in each family. Mang Muc soup has been popularly used by local people during festivals, death anniversaries, weddings, etc. Ready-made ingredients of Mang Muc soup have been also sold or given to customers and acquaintances by village women. Following the instructions on the plastic boxes, many families have enjoyed Mang Muc soup right at home.

Every year, Bat Trang village organizes a traditional festival from the 14th to the 16th of the second lunar month, with fireworks on the full moon night, to honor the pottery craft and offer sacrifices to the village's tutelary gods. The cost of organizing the traditional festival is entirely covered by the villagers themselves. Bat Trang village households always voluntarily contribute money; the amount is not important. Wealthy families can contribute hundreds of millions of VND; other families can contribute less, or even be exempted. After the festival, the village holds a meeting, evaluates the organization of the traditional festival, and publicly settles the budget. If there is a shortage of funds, it will be compensated from the village fund; if there is a surplus, it will be added to the village fund for use in the village's common

work. However, according to Bat Trang people, there is always a surplus. By maintaining the organization of traditional festival, Bat Trang people have demonstrated their internal strength, positive attitude, and sense of responsibility towards the community.

In Bat Trang, activities to promote the value of cultural heritage have been carried out professionally by individuals, families, and associations such as building antique exhibition house and establishing private museums. In 2002, collector Tran Ngoc Lam, a member of the UNESCO Center for Research and Conservation of Vietnamese Antiques, built Van Van Ancient House with the desire to develop tourism associated with culture. This Ancient House is located at the end of the village, where the owner has displayed more than 400 pottery items dating from the 15th - 19th centuries from many craft villages, most of which are pottery items from Bat Trang village. In 2016, artisan Vu Duc Thang established Bat Trang Museum in hamlet 5. The activities of this museum have been to collect, preserve, display, and introduce documents, artifacts, and images related to traditional and contemporary Bat Trang pottery products. Currently, Bat Trang Museum is a notable cultural and tourist destination, located right next to Bat Trang Pottery Market. In 2018, Bat Trang Pottery Museum was built in hamlet 5, and officially opened to welcome visitors from April 2022. This museum has been invested about 150 billion VND, belonging to the project of the Center for the quintessence of Vietnamese craft villages of Quang Vinh Pottery Company Limited and the Hanoi Craft Village Association. This project has been implemented to develop craft villages and preserve the characteristics of traditional pottery. The building of Bat Trang Pottery Museum is brown, has 5 floors above ground and 1 basement, including a total of 7 unique rotating pillars and is located on an area of over 3.000m². This museum can be considered a work of art that creates associations with the process of kneading pottery. Here, nearly 1.000 ancient and contemporary pottery artifacts, along with handicrafts of famous artisans, are preserved and displayed. With beautiful scenery and architecture, there are many activities for visitors such as exhibitions, performances, experiences, cultural events, homestay accommodation, refreshments, restaurants, souvenirs, smart electric cars, etc. This museum is like a modern exhibition complex - a pottery cultural park in Bat Trang village. Therefore, Bat Trang Pottery Museum both honors the value and quintessence of handicrafts and effectively meets the comprehensive needs of modern tourists when they come to Bat Trang village.

3. Some Experiences from Bat Trang

With their creativity and flexibility, Bat Trang people have maintained their handicrafts, ensuring income for their lives. They always show respect for their ancestors' heritages, paying great attention to preserving and introducing the heritages of the craft village widely. Cultural tourism and community tourism services have been developed on the basis of the local cultural heritages. Bat Trang has been affirming its position as a typical heritage site and at the same time a quite attractive tourist destination for the Vietnamese and international public.

Coming to Bat Trang for sightseeing, trading, entertainment or learning about the craft village, people have seen handmade pottery products of all kinds and colors, watched the production process at the workshops, chatted with artisans, and even been guided to make their own products... Exhibition house and private museums have been established and opened to welcome visitors. These places have organized many experiential activities, cultural heritage introduction activities, along with various forms of services for sightseeing and tourism. In addition, a system of cultural heritages of the village including religious and belief relics, folk architecture, traditional festivals, traditional dishes... have also been introduced by local people in many ways. Therefore, visitors have felt the cultural heritage of the village through many senses such as sight, hearing, touch, and taste.

In fact, Bat Trang has always been an attractive destination for Vietnamese and foreign tourists. In 2019, the Hanoi People's Committee decided to recognize Bat Trang as a tourist destination of the capital; The Ministry of Culture, Sports and Tourism recognized the traditional pottery craft of Bat Trang village (Bat Trang commune) as a national intangible cultural heritage. In early 2025, after a serious survey and assessment process according to economic, cultural, social and environmental criteria, the World Craft Council officially recognized Bat Trang craft village as a member of the Global Creative Craft Cities Network.

It must be affirmed that Bat Trang people have been able to implement and achieve positive results in preserving and promoting the value of cultural heritage, first of all thanks to the solidarity of the community, love for handicrafts, and love for the homeland. The community here has reached consensus on common interests. Furthermore, Bat Trang people have been able to apply some forms of preserving and promoting the value of cultural heritage to serve local tourism development. The application in practice depends on each

specific case. However, we can identify and recognize typical methods from the perspective of a professional approach in the field of cultural heritage as follows:

- The viewpoint of conservation and development of village cultural heritage, especially intangible elements. With this viewpoint, the cultural heritage is affirmed, recognized and from there, the heritage is preserved and promoted not only as a symbolic value but also as a living element in the community, serving the community and developing the community. Accordingly, the cultural heritage exists in parallel with contemporary society; and the balance between heritage conservation and social development is established.

- The principle of preserving cultural heritage goes hand in hand with promoting its value. In fact, the cultural heritage can only be exploited to serve the progress of society and the interests of the community when it is effectively preserved. Conversely, preserving typical cultural heritage also creates an important premise for activities to promote its value in contemporary life.

- The form of museumization of village cultural heritage in the process of preserving and promoting the value of local cultural heritage. This is the process in which the local community takes the initiative in protecting and promoting the value of village cultural heritage according to the museological method, so that the village can become a living museum (Minh Quang, Trang Nguyen Thi Thu (2012).

- Systemic approach to local cultural heritage, including both tangible and intangible elements; along with appropriate forms of conservation for the existence of cultural heritage types (preservation at the site with real estate relics; living heritage associated with cultural subjects; display and introduction of movable relics/antiquities at the museum). This is a comprehensive approach to local cultural heritage, thereby conveying cultural messages to the public/tourists. This method has been affirmed in the *Yamato Declaration on a comprehensive approach to the protection of tangible and intangible cultural heritage*, adopted at the UNESCO International Conference on the Safeguarding of Tangible and Intangible Cultural Heritage: Towards a Comprehensive Approach in Nara (Japan) in 2004 (Dinh Bui Xuan (editor) (2013).

- The motto is *Fun to learn, experience to grow, practice to be creative* in organizing activities to approach local cultural heritage for tourists, especially experiencing traditional handicrafts. This motto is very effective in the cognitive process because it brings opportunities for direct participation, vivid and authentic real-life experiences.

It can be said that, in the context of the development of the market economy, Bat Trang village has still ensured the maintenance of traditional craft, from clay materials to beautify life. Bat Trang village has combined traditional village culture with modern development trend. This method has helped Bat Trang create its own mark, contributing to affirming valuable experience in preserving and promoting the value of cultural heritage with the ability and strength of the community, to effectively serve local sightseeing and tourism activities.

Conclusion

The provided academic article discusses the role of local communities in preserving and promoting cultural heritage values to foster local tourism development in Vietnam. Specifically focusing on the case of the Bat Trang pottery craft village near Hanoi, the authors detail how the community has maintained its traditional craft for centuries, adapting to market economies while safeguarding its history. The text outlines various strategies, such as family-based training, establishing a Pottery Market and Museum, and organizing traditional festivals, all contributing to Bat Trang's recognition as both a key heritage site and an attractive tourist destination. The conclusion affirms that community solidarity and respect for ancestral heritage are critical factors in the successful integration of cultural conservation with economic development through tourism.

References

- Bai, D. V., & Nguyen, H. T. (2006). *Museumization of village cultural heritage*. Department of Cultural Heritage.
- Department of Cultural Heritage. (2007). *Protection of intangible cultural heritage* (Vol. 1). Department of Cultural Heritage.
- Dinh, B. X. (Ed.). (2013). *Bat Trang: Craft village with cultural traditions*. Hanoi Publishing House.

- Howard, P. (2003). *Heritage: Management, interpretation, identity*. Continuum.
- Hung, N. Q. (2015). The role of the community in preserving and promoting the value of cultural heritage. *Cultural Heritage Magazine*, (1–50), 21–26.
- International Council of Museums [ICOM], & Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD]. (2018). *Culture and local development: Maximising the impact – Guide for local governments, communities and museums*. OECD Publishing.
- Minh, Q., & Nguyen, T. T. T. (2012). The role of the community from the perspective of cultural heritage conservation. *Cultural Heritage Magazine*, (4–41), 18–23.
- National Assembly of the Socialist Republic of Vietnam. (2009). *Law on cultural heritage 2001 amended and supplemented in 2009*. National Political Publishing House.
- Nguyen, T. T. (2013). The issue of preserving and promoting cultural heritage today. *Culture and Arts Magazine*, (345), 6–10.
- Nguyen, T. D., & Vu, T. P. N. (2009). Working with communities to maintain the introduction and preservation of cultural diversity: Initial experiences of the Vietnam Museum of Ethnology. *Journal of Cultural Heritage*, (4–29), 3–9.
- National Standard. (2014). *Cultural heritage and related issues – General terms and definitions (TCVN 10382:2014, 1st ed.)*.
- People's Committee of Bat Trang Commune, Gia Lam District, Hanoi City. (2024). *Statistics*.
- Nguyen, T. T. T. (2021). *Eco-museum: A form of protecting intangible cultural heritage*. Social Sciences Publishing House.
- Bui, S. H. (2013). Heritage for what and some stories of heritage management in Vietnam. *Cultural Heritage Magazine*, (3–44), 18–22.
- Tilden, F. (2008). *Interpreting our heritage* (2nd ed.). The University of North Carolina Press.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO]. (2003). *Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage*. UNESCO Office in Vietnam.

ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุในตำบลชุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

Factors Influencing the Happiness of the Elderly in Khumngoen Subdistrict,

Mueang District, Yasothon Province

ธีรภัทร์ ถิ่นแสนดี¹ พิกุล มีมานะ² และ สยามพร พันธไชย²

Theeraphat Thinsandee¹, Pikul memana² and Siamporn Panthachai²

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด¹

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย²

Mahamakut Buddhist University Roi Et Campus¹

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Roi Et Buddhist College²

Email: siamporn.pan@mcu.ac.th

วันที่รับบทความ: 16 สิงหาคม 2568; วันที่แก้ไขบทความ 29 กันยายน 2568; วันที่ตอบรับบทความ: 30 กันยายน 2568

Received: August 16, 2025; Revised: September 29, 2025; Accepted: September 30, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้าน 2) ศึกษาอำนาจการทำนายของเพศ อายุ รายได้ ความสามารถในการดูแลตนเอง แรงสนับสนุนทางสังคม และพัฒนาจิตครอบครัวระยะวัยชรา กับความสุขในชีวิต และ 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรดังกล่าวกับความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุในตำบลชุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร กลุ่มตัวอย่างคือผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้าน จำนวน 172 คน ที่ได้จากการสุ่มด้วยสูตรทราโวยามาเน่ เครื่องมือวิจัยเป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สันและถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุมีความสุขในชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับมาก ความสามารถในการดูแลตนเองอยู่ในระดับมาก แรงสนับสนุนทางสังคมอยู่ในระดับปานกลาง และพัฒนาจิตครอบครัวระยะวัยชราอยู่ในระดับมาก อายุมีความสัมพันธ์ทางลบกับความสุข ขณะที่รายได้ ความสามารถในการดูแลตนเอง แรงสนับสนุนทางสังคม และพัฒนาจิตครอบครัวระยะวัยชรา มีความสัมพันธ์ทางบวก โดยความสามารถในการดูแลตนเอง แรงสนับสนุนทางสังคม และพัฒนาจิตครอบครัวระยะวัยชราสามารถร่วมกันทำนายความสุขในชีวิตได้ร้อยละ 57.60 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สมการทำนายที่เหมาะสมที่สุดคือ $\text{ความสุขในชีวิต} = 0.811 + 0.314 (\text{พัฒนาจิตครอบครัวระยะวัยชรา}) + 0.300 (\text{ความสามารถในการดูแลตนเอง}) + 0.148 (\text{แรงสนับสนุนทางสังคม})$

คำสำคัญ: ปัจจัยที่มีผลต่อความสุข; ความสุขในชีวิต; ผู้สูงอายุ

Abstract

This research aimed to: (1) examine the level of life happiness among homebound older adults; (2) investigate the predictive power of gender, age, income, self-care ability, social support, and family developmental tasks in late adulthood on life happiness; and (3) explore the relationships among these variables and life happiness of homebound older adults in Khum Ngoen Sub-district, Mueang District, Yasothon Province. The sample consisted of 172 homebound older adults selected by Taro Yamane's formula. A questionnaire was employed for data collection. Data were analyzed using Pearson's correlation coefficient and multiple regression analysis. The results revealed that life happiness of the elderly was generally at a high level. Self-care ability was at a high level, social support at a moderate level, and family developmental tasks in late adulthood at a high level. Age was negatively correlated with life happiness, while income, self-care ability, social support, and family developmental tasks in late adulthood were positively correlated. Furthermore, self-care ability, social support, and family developmental tasks in late adulthood together predicted 57.60% of the variance in life happiness, with statistical significance at the .01 level. The most appropriate predictive equation in raw scores was: Life Happiness = $0.811 + 0.314(\text{Family Developmental Tasks in Late Adulthood}) + 0.300(\text{Self-Care Ability}) + 0.148(\text{Social Support})$.

Keywords: Factors Affecting Happiness; Life Happiness; Elderly

บทนำ

ความสุขในชีวิต (life happiness) เป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนควรได้รับ และเป็นสิ่งที่สำคัญของการดำเนินชีวิตของทุกคน ถ้าแต่ละชีวิตมีความสุข มนุษย์ก็จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข จะเป็นความสุขของหมู่คณะ ของสังคม และของโลก “ความสุข” (happiness) เป็นองค์รวม ซึ่งหมายถึงมุมมองหรือความคิดเห็นของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกความเชื่อ หรือความต้องการ นอกจากนี้ความสุขยังเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของบุคคลเกี่ยวกับภาวะของตนเองว่ามีความพึงพอใจ สภาพชีวิตที่เป็นสุข อันเป็นผลจากการมีความสามารถ

ในการจัดการปัญหาในการดำเนินชีวิตมีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี โดยครอบคลุมถึงความดีงามภายในจิตใจ ภายใต้สภาพที่จะพัฒนาตนเองเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี โดยครอบคลุมถึงความดีงามภายในจิตใจ ภายใต้สภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป (สุภาณี สุขนาคินทร์ , 2549: 1) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) ที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ได้มีการกำหนดแนวทางการพัฒนาให้คนมีความสุข สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน ด้วยการพัฒนา 6 ทู่นร่วมกัน คือ ทู่นทางธรรมชาติ ทู่นกายภาพ ทู่นสังคม ทู่นมนุษย์ ทู่นการเงิน และทูนวัฒนธรรม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554: 9) จากการทบทวนรายงานการจัดระดับความสุขของประชากรโลก พบว่า ในปี 2549 คนไทยมีความสุขอยู่ในอันดับที่ 32 ใน 178 ประเทศทั่วโลก และเป็นอันดับที่ 7 จาก 24 ประเทศในทวีปเอเชีย สภาพแวดล้อมหลายอย่างในสังคมอาจทำให้ความสุขของคนไทยลดลงโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มประชากรสูงอายุ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความเสื่อมถอยทางสรีรวิทยา มีความเปราะบางและต้องพึ่งพิงผู้อื่นอาจทำให้ผู้สูงอายุเสี่ยงต่อการมีความสุขในชีวิตลดลง (ชินุทัตย์ กาญจนะจิตรา, 2550: 16)

สถานการณ์ผู้สูงอายุในประเทศไทยเรา พบว่าในปี พ.ศ. 2554 มีจำนวนประชากรทั้งประเทศ 63,891,000 คนเป็นกลุ่มประชากรผู้สูงอายุทั้งหมด 7,790,000 คน คิดเป็นร้อยละ 12.20 ของประชากรทั้งหมด และคาดว่าในปี 2568 จะมีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 15.0 (สารประชากร, 2554: 1) ดังจะเห็นได้ว่าปัจจุบันคนไทยในปัจจุบันนี้มีอายุขัยเฉลี่ยที่อายุ 72 ปี โดยแบ่งเป็นอายุขัยเฉลี่ยในเพศชาย 68 ปี และอายุขัยเฉลี่ยในเพศหญิง 75 ปี (ปัทมา ว่าพัฒนวนษ์, 2550: 89) ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้โครงสร้างของประชากรไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องเข้าสู่ “สังคมสูงอายุ” สถานการณ์โครงสร้างประชากรที่เปลี่ยนสังคมไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเด็กและวัยทำงานลดลง ผู้สูงอายุมีมากเพิ่มขึ้น ซึ่งต้องปรับบริการทางสังคมใหม่ สำหรับประเทศไทยได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับผู้สูงอายุมากขึ้น โดยในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 หมวด 3 สิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย ในมาตรา 53 ระบุไว้ว่า “บุคคลที่มี อายุ เกินหกสิบปี บริบูรณ์และไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ มีสิทธิได้รับการช่วยเหลือจากรัฐทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ” และหมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ส่วนที่ 4 มาตรา 80 (1) ได้บัญญัติว่า “รัฐต้องสงเคราะห์คนชรา ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพและผู้ด้อยโอกาสให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้” ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) มีการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุขึ้น เป็นนโยบายระดับชาติ ในปี 2544 ได้มีการจัดทำแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) เป็นแผนระยะยาว 20 ปี เป็นแผนยุทธศาสตร์ที่กำหนดมาตรการต่าง ๆ ครอบคลุมหลักประกันสำหรับผู้สูงอายุ 3 ประการ ได้แก่

- 1) การเตรียมความพร้อมสำหรับผู้สูงอายุที่มีคุณภาพตั้งแต่วัยต้นของชีวิต
- 2) ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุให้สามารถดำรงอยู่ในวัยสูงอายุอย่างมีคุณภาพควบคู่กับการพัฒนาของสังคมอย่างต่อเนื่อง

3) สนับสนุนและเกื้อกูลให้ผู้สูงอายุที่ผ่านเข้าสู่ระยะพึ่งพา สามารถดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีและมีคุณภาพ (คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานผู้สูงอายุแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2545: 29)

นอกจากนี้ยังมีพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 กำหนดให้มีคณะกรรมการผู้สูงอายุ ที่มีหน้าที่กำหนดนโยบายและแผนหลักที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครอง การส่งเสริมสนับสนุน สถานภาพบทบาทและกิจกรรมของผู้สูงอายุโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีด้วย (กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2546: 2) เมื่อบุคคลเข้าสู่วัยสูงอายุ จะมีการเปลี่ยนแปลงของชีวิตในหลายด้านเกิดขึ้นพร้อมกันมีความเสื่อมถอยทางสรีรวิทยา ทำให้ผู้สูงอายุประสบปัญหาสุขภาพหลายประการ เช่น โรคเรื้อรังสมรรถภาพทางกาย ถดถอย การแยกตัว ความผิดปกติทางอารมณ์ พบว่าผู้สูงอายุต้องพบกับการสูญเสียต่างๆ เช่น การสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก ญาติพี่น้องหรือเพื่อน สูญเสียบทบาทสถานภาพทางสังคม สิ่งเหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อจิตใจอารมณ์และสังคมของผู้สูงอายุโดยตรง ในปัจจุบันนี้ประเทศไทยเป็นสังคมภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น ทำให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานของคนหนุ่มสาวจากชนบทเข้าสู่ตลาดแรงงานภาคอุตสาหกรรมในเขตเมืองเพิ่มมากขึ้น ส่งผลกระทบโดยตรงต่อโครงสร้างครอบครัวไทยให้เปลี่ยนเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น บทบาทของผู้สูงอายุในการช่วยเหลือกิจการภายในของครอบครัวลดลง ส่วนผู้สูงอายุที่เป็นภาระในครอบครัวและไม่สามารถประกอบอาชีพอื่นได้ มักถูกทอดทิ้งขาดผู้ดูแล สัมพันธภาพในครอบครัวไม่ดี บุตรหลานไม่เห็นความสำคัญและไม่ให้ความเคารพ สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีความสุขในชีวิตที่ลดลง ซึ่งปัจจุบันพบว่าความสุขมวลรวมของผู้สูงอายุ เท่ากับ 6.74 จากคะแนนเต็ม 10 (ข้อมูลประจำเดือนกันยายน-ตุลาคม 2553 ฐานข้อมูลรายงานความสุขมวลรวมของคนไทย ศูนย์วิจัยความสุขชุมชนมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ) จากการศึกษา ของศศิพัทธ์ สุขถาวร (2553: 57) พบว่า ระดับความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ ในจังหวัดนครปฐม อยู่ ในระดับปานกลาง ส่วนปัจจุบันล่าสุดความสุขมวลรวมของผู้สูงอายุของไทยมีเฉลี่ย 6.74 จาก 10 พร้อมชี้ว่าผู้สูงอายุยังเผชิญปัญหาคุณภาพชีวิตบางด้านที่กระทบความสุข เช่น รายได้ สุขภาพ สภาพแวดล้อม (รณภพ เกตุทอง, 2567: 528-534)

จังหวัดยโสธร เป็นจังหวัดหนึ่งที่มี แนวโน้มประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้น อย่างต่อเนื่องกล่าวคือ ใน ปี2562 มี จำนวนประชากรทั้งหมด 537,299 คน เป็นประชากรผู้สูงอายุจำนวน 91,078 คน คิดเป็นร้อยละ 16.95 ของประชากรทั้งหมดและใน ปี พ.ศ. 2567 มี จังหวัดยโสธรจำนวนประชากรทั้งหมด 531,238 คน เป็นประชากรผู้สูงอายุจำนวน 101,412 คน คิดเป็นร้อยละ 19.09 ของประชากรทั้งหมด (สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ, 2553: 21) สำหรับของประชากรในตำบลชุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร พบว่ามีจำนวนประชากรทั้งหมด 5,393 คน เป็นประชากรผู้สูงอายุจำนวน 762 คน คิดเป็นร้อยละ 14.13 ของประชากร (ข้อมูลทั่วไปองค์การบริหารส่วนตำบลชุมเงิน, 2567) ซึ่งมีอัตราเพิ่มขึ้นตามสัดส่วนของประชากรผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น

กระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดเกณฑ์การจำแนกกลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อให้การกำหนดเป้าหมายสำคัญของการจัดบริการสุขภาพให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุแต่ละกลุ่ม โดยใช้ประเด็นปัญหาพื้นฐานด้านสุขภาพและด้านสังคม กล่าวคือ ลักษณะทางสุขภาพพิจารณาเกี่ยวกับความสามารถในการทำหน้าที่ (Functional ability) กลุ่มอาการเนื่องจากสูงอายุ (Geriatric syndrome) โรคและการเจ็บป่วย (Disease & illness) สำหรับด้านสังคมพิจารณาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางสังคม และการประสบปัญหา ทุกข์ยาก เดือดร้อนในครอบครัว ซึ่งกระทรวงสาธารณสุขได้จำแนกกลุ่มผู้สูงอายุ และกำหนดเป้าหมายหลักไว้ดังนี้ กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ช่วยตนเองได้ดีหรือกลุ่มติดสังคม (Well elder) เป้าหมายสำคัญในการจัดบริการสำหรับผู้สูงอายุ กลุ่มนี้ คือ การส่งเสริมสุขภาพ และการชะลอความเสื่อมจากความสูงอายุ กลุ่มที่ 2 กลุ่มติดบ้าน (Home bound elder) เป้าหมายสำคัญในการจัดบริการสำหรับผู้สูงอายุกลุ่มนี้ คือ การควบคุมโรค การป้องกันภาวะแทรกซ้อน ภาวะทุพพลภาพ กลุ่มที่ 3 กลุ่มติดเตียง (Bed bound elder) เป้าหมายสำคัญในการจัดบริการสำหรับผู้สูงอายุ กลุ่มนี้ คือ การควบคุมอาการการประคับประคอง และการดูแลระยะสุดท้าย (สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข, 2553: 79)

จากการสำรวจภาวะสุขภาพและจำแนกกลุ่มผู้สูงอายุในตำบลชุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร (ข้อมูล ณ วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2567) พบว่า ผู้สูงอายุ กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ช่วยตนเองได้ดีหรือกลุ่มติดสังคม มีจำนวน 455 คน คิดเป็นร้อยละ 59.71 ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่สามารถปรับตัวกับปัญหาสุขภาพเนื่องจากความสูงวัยและการเปลี่ยนแปลงบทบาททางสังคมได้ดี มีเครือข่ายทางสังคม และสามารถเข้าถึงบริการสุขภาพได้ จึงนับเป็นกลุ่มที่น่าจะมีความสุขในชีวิตอยู่ในระดับดี สำหรับกลุ่มที่ 2 มีจำนวน 302 คน คิดเป็นร้อยละ 39.63 ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่ต้องเผชิญกับปัญหาด้านสุขภาพเนื่องจากความสูงวัยปัญหาด้านสังคม ที่อาจทำให้ความสามารถในการปรับตัวลดลงเกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมลดลง ทำให้ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ใช้ชีวิตส่วนใหญ่ที่บ้าน และมีโอกาสเสี่ยงที่จะมีความสุขในชีวิตลดลงกว่ากลุ่มที่ 1 สำหรับกลุ่มที่ 3 กลุ่มติดเตียง มีจำนวน 5 คนคิดเป็นร้อยละ 0.66 ผู้สูงอายุกลุ่มนี้เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีปัญหาด้านสุขภาพที่รุนแรงซับซ้อนที่มีความบกพร่องในการดูแลตนเอง ต้องการการพึ่งพาผู้อื่นสูง และจากการสำรวจความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้านในตำบลชุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร จำนวน 30 คน โดยใช้แบบวัดความสุขของคนไทยของกรมสุขภาพจิต (กรมสุขภาพจิต, 2554: 42) ได้ข้อค้นพบที่สนับสนุนว่าผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้านเป็นกลุ่มเสี่ยงต่อความสุขในชีวิตลดลง กล่าวคือ ผู้สูงอายุ กลุ่มติดบ้าน ส่วนใหญ่ร้อยละ 66.67 มีความสุขในชีวิตอยู่ในระดับต่ำ

จากที่อธิบายมาข้างต้นผู้วิจัยในฐานะผู้ที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการดูแลกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเปราะบางในพื้นที่ตำบลชุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร จึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุที่ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาในครั้งนี้ คือ ผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้านเพื่อนำผลการศึกษาที่ได้ไป

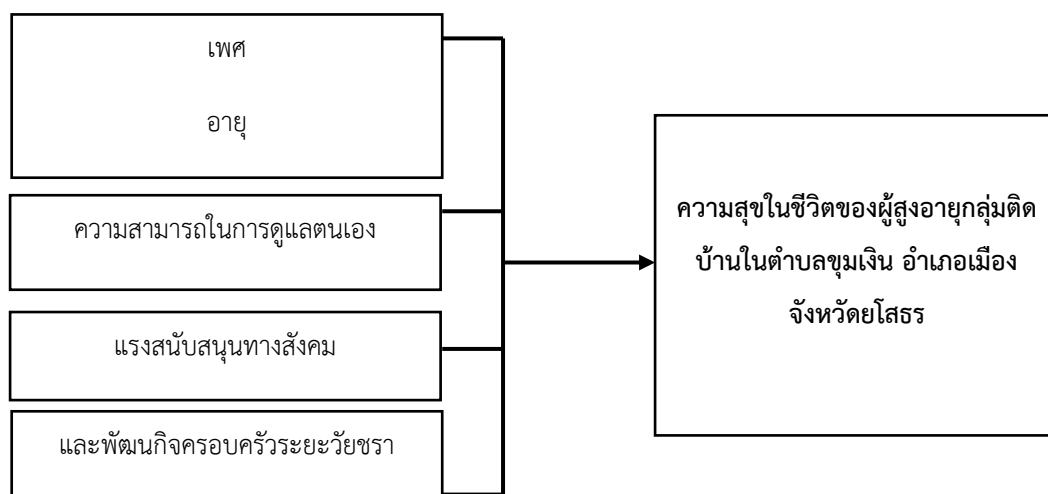
เป็นแนวทางในการส่งเสริมการจัดบริการสุขภาพที่ สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความสุขในชีวิตสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ กลุ่มติดบ้านในตำบลชุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร
2. เพื่อศึกษาอำนาจการทำนายของเพศ อายุ รายได้ ความสามารถในการดูแลตนเอง แรงสนับสนุนทางสังคม และพัฒนากิจกรรมวัยชรา กับ ความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้าน ในตำบลชุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเพศ อายุ รายได้ ความสามารถในการดูแลตนเอง แรงสนับสนุนทางสังคม และ พัฒนากิจกรรมวัยชรา กับ ความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ กลุ่มติดบ้านในตำบลชุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุในตำบลชุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดไว้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

ประชากร คือ ผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้าน อยู่ในตำบลชุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 302 คน (ข้อมูลจากการสำรวจของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลชุมเงิน ณ วันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2568) ในช่วง เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2568

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้าน อยู่ในตำบลชุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร โดยการคำนวณจากสูตรหาโร ยามาเน่ จำนวน 172 คน (บุญใจ ศรีสถิตย่นรากู, 2547: 202)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม การแปลผลคะแนนระดับความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ รายข้อและโดยรวม ใช้ค่าเฉลี่ยที่มีตั้งแต่ 1.00–3.00 โดยใช้เกณฑ์แบ่งความกว้างของช่วงระดับจากสูตรของดानीล (Daniel, 1995: 19) ดังนี้ คะแนนเฉลี่ย 2.34–3.00 หมายถึง มีความสุขในชีวิตในระดับมาก, คะแนนเฉลี่ย 1.67–2.33 หมายถึง มีความสุขในชีวิตในระดับปานกลาง, คะแนนเฉลี่ย 1.00–1.66 หมายถึง มีความสุขในชีวิตระดับน้อย

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ ระหว่าง อายุ ความสามารถในการดูแลตนเอง แรงสนับสนุนทางสังคม และ พัฒนกิจครอบครัวระยะวัยชรา กับ ความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุในตำบลชุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร วิเคราะห์โดยใช้สถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's product moment correlation coefficient) การพิจารณาระดับความสัมพันธ์ของตัวแปร พิจารณาได้จากค่าสัมประสิทธิ์ สหสัมพันธ์ (Correlation coefficient) ดังนี้ (บุญใจ ศรีสถิตย่นรากู, 2553: 377)

$r = + 1.00$	ตัวแปรสัมพันธ์กันอย่างสมบูรณ์
$r = > .70$	ตัวแปรสัมพันธ์กันในระดับสูง
$r = < .30$	ตัวแปรสัมพันธ์กันในระดับต่ำ
r มีค่าระหว่าง .30-.70	ตัวแปรสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง
$r = 0$	ตัวแปรไม่มีความสัมพันธ์กัน

2. วิเคราะห์อำนาจการทำนายของตัวแปร เพศ อายุ รายได้ ความสามารถในการดูแลตนเอง แรงสนับสนุนทางสังคม และพัฒนากิจกรรมครอบครัวระยะวัยชรา ต่อความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ ในตำบลชุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร โดยใช้สถิติวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบมี ขั้นตอน (Stepwise multiple regression)

สรุปผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 62.11 มีอายุอยู่ในช่วง 60-69 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 47.90 และมีอายุอยู่ในช่วง 80 ปีขึ้นไป น้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 8.42 โดยมีอายุเฉลี่ยเท่ากับ 70.36 ปี กลุ่มตัวอย่างมีสถานภาพสมรสคู่มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 62.63 สถานภาพโสดน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 10.50 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษามากที่สุดคิดเป็น ร้อยละ 99.47 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยของตนเองต่ำกว่า 5,000 บาท ต่อเดือน คิดเป็น ร้อยละ 73.68 รองลงมา มีรายได้เฉลี่ยของตนเอง 5,001-10,000 บาท ต่อเดือน คิดเป็น ร้อยละ 25.26 แหล่งที่มาของรายได้ของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มาจากเบี้ยยังชีพจากรัฐบาล/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต.) คิดเป็นร้อยละ 99.95 รองลงมาคือ การประกอบอาชีพของตนเอง คิดเป็นร้อยละ 64.74 และกลุ่มตัวอย่างมีลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวขยายคิดเป็นร้อยละ 54.21 ครอบครัวเดี่ยวคิดเป็นร้อยละ 45.79

2. ความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุในตำบลชุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธรโดยรวมอยู่ในระดับมาก

3. ปัจจัยพฤติกรรมสุขภาพ ได้แก่ ความสามารถในการดูแลตนเองโดยรวม อยู่ในระดับมาก ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ แรงสนับสนุนทางสังคมโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และพัฒนากิจกรรมครอบครัวระยะวัยชรา โดยรวมอยู่ในระดับมาก

4. ความสัมพันธ์ระหว่าง อายุ มีความสัมพันธ์ทางลบ กับ ความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุในตำบลชุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ด้านรายได้ ความสามารถในการดูแลตนเอง แรงสนับสนุนทางสังคม และพัฒนากิจกรรมครอบครัวระยะวัยชรา มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ ในตำบลชุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

5. ความสามารถในการดูแลตนเอง แรงสนับสนุนทางสังคม และพัฒนากิจกรรมครอบครัวระยะวัยชรา สามารถร่วมกันทำนายความผันแปรของความสุขในชีวิตได้ร้อยละ 57.60 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.01 และสามารถสร้างสมการทำนายความสุขในชีวิตที่เหมาะสมที่สุดในรูปคะแนนดิบได้ดังนี้ ความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้าน = $0.811 + 0.314$ (พัฒนากิจกรรมครอบครัวระยะวัยชรา) + 0.300 (ความสามารถในการดูแลตนเอง) + 0.148 (แรงสนับสนุนทางสังคม)

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ กลุ่มติดบ้านในตำบลชุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ผลการศึกษารังนี้ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความสุขในชีวิตโดยรวม อยู่ในระดับมากทั้งนี้อาจอธิบายได้ว่า เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้าน ที่อาศัยอยู่ในตำบลชุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร สภาพแวดล้อมของตำบลชุมเงิน มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมค่อนข้างช้า มีค่าครองชีพค่อนข้างต่ำ ด้วยเหตุนี้ การที่ผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้านเกือบทุกราย (ร้อยละ 99.90) ได้รับเบี้ยยังชีพจากรัฐบาลทุกเดือน สามารถสนองความต้องการด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจของผู้สูงอายุ นอกจากนี้ผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้านส่วนใหญ่ (ร้อยละ 62.63) อยู่กับคู่สมรส มีผู้ดูแลซึ่งกันและกัน แม้จะไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม แต่ก็อาจกล่าวได้ว่าสภาพการดำเนินชีวิตที่เป็นอยู่ของผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้านที่เรียบง่าย ก็พอเพียงที่จะทำให้เกิดความพึงพอใจกับสิ่งที่ได้รับ หรือสิ่งที่เกิดขึ้นกับตนเอง มีส่วนร่วมในแรงงาน โดยใช้ความสามารถทำงาน มีรายได้เป็นของตนเอง จึงสอดคล้องกับข้อค้นพบที่ว่า ผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้านมีความสุขในชีวิตโดยรวม อยู่ในระดับมาก ผลการศึกษา พบว่า เพศ ไม่มีความสัมพันธ์กับความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุในตำบลชุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($\eta^2=0.082$, $p=0.262$) ไม่เป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 1 ในส่วนที่ว่า เพศ มีความสัมพันธ์ กับ ความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุในตำบลชุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร เนื่องจากผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้าน ในตำบลชุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ทั้งเพศชายและเพศหญิง ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำงานด้วยกันในพื้นที่ของตนเอง จึงมีบทบาท หน้าที่ในการหาเลี้ยงครอบครัวร่วมกัน ดังนั้นบทบาท หน้าที่ ในการหาเลี้ยงครอบครัวคล้ายกันอาจต้องเผชิญกับภาวะเศรษฐกิจและสังคมที่ผันแปรไป ก็ส่งผลกระทบต่อผู้สูงอายุทั้งเพศชายและเพศหญิงคล้ายคลึงกัน จึงทำให้ผู้สูงอายุทั้งเพศชายและเพศหญิงมีความสุขในชีวิตไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของ สุภาณี สุขนาคนิทร์ (2545 ; 110) เพศของประชาชนอำเภอ ท่าปลา จังหวัด อุตรดิตถ์ ไม่มีความสัมพันธ์ กับความสุข และสอดคล้องกับข้อค้นพบของ ชินัน บุญเรืองรัตน์ (2551 ; 77) ที่พบว่า เพศของผู้สูงอายุในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านบางแค ที่แตกต่างกันมีความสุขไม่ต่างกัน แต่ไม่สอดคล้องกับแนวคิดแบบจำลองการวางแผนโครงการส่งเสริมสุขภาพ (PRECEDE-PROCEED Model) (Green & Kreuter, 2005 : 11) ที่มีปัจจัยทางด้านพันธุกรรม (Genetics factors) มีความสัมพันธ์ โดยตรงต่อความสุขในชีวิต และไม่สอดคล้องกับข้อค้นพบของ ชุตติไกร ตันติชัยวนิช (2551 : 121) ที่พบว่า เพศมีความสัมพันธ์ต่อความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดระยอง

2. ผลการทดสอบสมมติฐานข้อที่ 2 เพศ อายุ รายได้ ความสามารถในการดูแลตนเอง แรงสนับสนุนทางสังคม และพัฒนากิจกรรมครอบครัวระยะวัยชรา สามารถทำนายความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ ในตำบลชุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ผลการวิจัย พบว่า ตัวแปรที่สามารถทำนายความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ ความสามารถในการดูแลตนเอง แรงสนับสนุนทางสังคม และ พัฒนากิจกรรมครอบครัวระยะวัยชรา สามารถร่วมกันทำนายความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ ได้ร้อยละ 57.60 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ($R^2=0.576$, $p<0.001$) (ตารางที่ 8) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 2 ซึ่งข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดแบบจำลองการวางแผนโครงการส่งเสริมสุขภาพ (PRECEDE-PROCEED Model) (Green & Kreuter, 2005 :11)

ในส่วนที่มีปัจจัยด้านพันธุกรรม (Genetics factors) ปัจจัยด้านพฤติกรรมสุขภาพ (Behavioral factors) ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental factors) สามารถทำนายความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ ส่วน เพศ อายุ รายได้ ไม่สามารถทำนายความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุได้จากการศึกษาพบว่า ความสามารถในการดูแลตนเอง เป็นปัจจัยตัวแรกที่สามารถร่วมทำนายความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ เป็นไปตามเหตุผลที่ได้อภิปรายว่า ความสามารถในการดูแลตนเอง สามารถทำนายความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ ได้ร้อยละ 39.50 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 อธิบายได้ว่า ความสามารถในการดูแลตนเองทุกข้อ จะทำให้ผู้สูงอายุมีความสุขในชีวิตมากขึ้น เมื่อวิเคราะห์ต่อไปพบว่า ถูกเลือกเข้าสมการเป็นตัวแปรอันดับสอง คือ พัฒนกิจครอบครัวระยะวัยชรา โดยสามารถอธิบายความแปรปรวนความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 55.10 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 อธิบายได้ว่า ผู้สูงอายุที่มีความสามารถในการดูแลตนเองและมีพัฒนกิจครอบครัวระยะวัยชรา จะมีความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ เพิ่มขึ้น เมื่อวิเคราะห์ต่อไปพบว่า ถูกเลือกเข้าสมการเป็นตัวแปรอันดับสามคือแรงสนับสนุนทางสังคม โดยสามารถอธิบายความแปรปรวนความสุข ในชีวิตของผู้สูงอายุได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 57.60 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 อธิบายได้ว่า ผู้สูงอายุที่มีความสามารถในการดูแลตนเอง มีพัฒนกิจครอบครัวระยะวัยชรา และแรงสนับสนุนทางสังคมที่ดีจะมีความสุขในชีวิต เพิ่มขึ้น ซึ่งข้อค้นพบนี้ สามารถสนับสนุนแนวคิดแบบจำลองการวางแผนโครงการส่งเสริมสุขภาพ (PRECEDE-PROCEED Model) (Green & Kreuter, 2005 :11) ได้บางส่วนคือ บุคคลจะมีความสุขได้นั้นต้องอาศัยปัจจัยหลัก 2 ประการ คือ ปัจจัยด้านพฤติกรรมสุขภาพและสิ่งแวดล้อม (Behavior and environment factors) ในฐานะพยาบาลเวชปฏิบัติชุมชน จึงควรเสริมสร้างให้มีความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ โดยใช้ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุมาเป็นประเด็นหลักในการสนับสนุน เพื่อส่งเสริมให้เกิดความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุได้ส่วนความผันแปรของความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ ที่เหลืออีกร้อยละ 42.40 ซึ่งยังไม่สามารถอธิบายได้จากการวิจัยครั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจาก ยังมีปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่อความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ ซึ่งผู้วิจัยไม่ได้นำมาศึกษาในการวิจัยครั้งนี้

เมื่อพิจารณาตามกรอบแนวคิดแบบจำลองการวางแผนโครงการส่งเสริมสุขภาพ (PRECEDE-PROCEED Model) ที่ใช้ทำนายและอธิบายความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ ที่ใช้ในการศึกษานี้ สรุปได้ว่า ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า ความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุโดยรวม อยู่ในระดับมาก สามารถสนับสนุน แนวคิดแบบจำลองการวางแผนโครงการส่งเสริมสุขภาพ (PRECEDE-PROCEED Model) ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ ได้แก่ อายุ รายได้ ความสามารถในการดูแลตนเอง แรงสนับสนุนทางสังคม และพัฒนกิจครอบครัวระยะวัยชรา ส่วนปัจจัยที่สามารถร่วมกันทำนายความสุข ในชีวิตของผู้สูงอายุ ได้แก่ ความสามารถในการดูแลตนเอง แรงสนับสนุนทางสังคมและพัฒนกิจครอบครัวระยะวัยชรา

3. ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง เพศ อายุ รายได้ ความสามารถในการดูแลตนเอง แรงสนับสนุนทางสังคม และพัฒนกิจครอบครัวระยะวัยชรา กับความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุในตำบลชุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ผลการวิจัยพบว่า สมมติฐานข้อที่ 1 เพศ อายุ รายได้ ความสามารถในการดูแลตนเอง แรงสนับสนุนทาง

สังคม พัฒนากิจกรรมครอบครัวระยะวัยชรา มีความสัมพันธ์ กับ ความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ ในตำบลชุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

3.1 เพศมีความสัมพันธ์ กับ ความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุในตำบลชุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

ผลการศึกษา พบว่า เพศ ไม่มีความสัมพันธ์ กับความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ ในตำบลชุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($Eta=0.082$, $p=0.262$) (ตารางที่ 6) ไม่เป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 1 ในส่วนที่ว่า เพศ มีความสัมพันธ์ กับ ความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ ในตำบลชุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร เนื่องจากผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้าน ในตำบลชุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ทั้งเพศชายและเพศหญิงส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำงานด้วยกันในพื้นที่ของตนเอง จึงมีบทบาท หน้าที่ ในการหาเลี้ยงครอบครัวร่วมกัน ดังนั้นบทบาท หน้าที่ ในการหาเลี้ยงครอบครัวคล้ายกัน อาจต้องเผชิญกับภาวะเศรษฐกิจและสังคมที่ผันแปรไป ก็ส่งผลกระทบต่อผู้สูงอายุทั้งเพศชายและเพศหญิงคล้ายคลึงกัน จึงทำให้ผู้สูงอายุทั้งเพศชายและเพศหญิงมีความสุขในชีวิตไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของ สุภาณี สุชนะคินทร์ (2545 ; 110) เพศของประชาชนอำเภอ ท่าปลา จังหวัด อุตรดิตถ์ ไม่มีความสัมพันธ์ กับความสุข และสอดคล้องกับข้อค้นพบของ ชินัน บุญเรืองรัตน์ (2551 ;77) ที่พบว่า เพศของผู้สูงอายุในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านบางแค ที่แตกต่างกันมีความสุขไม่ต่างกัน แต่ไม่สอดคล้องกับแนวคิดแบบจำลองการวางแผนโครงการส่งเสริมสุขภาพ (PRECEDE-PROCEED Model) (Green & Kreuter, 2005 : 11) ที่มีปัจจัยทางด้านพันธุกรรม (Genetics factors) มีความสัมพันธ์ โดยตรงต่อความสุขในชีวิต และไม่สอดคล้องกับข้อค้นพบของ ชุตติกร ตันติชัยวนิช (2551 : 121) ที่พบว่า เพศมีความสัมพันธ์ต่อความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดระยอง

3.2 พัฒนากิจกรรมครอบครัวระยะวัยชรา มีความสัมพันธ์ กับ ความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุในตำบลชุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

ผลการศึกษา พบว่า พัฒนากิจกรรมครอบครัวระยะวัยชรา มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลาง กับความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01($r=0.592$, $p<0.001$) (ตารางที่7) เป็นไปตามสมมติฐานข้อ 1 ในส่วนที่ว่าพัฒนากิจกรรมครอบครัวระยะวัยชรา มีความสัมพันธ์กับความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ แสดงว่าพัฒนากิจกรรมครอบครัวระยะวัยชรา มีความสัมพันธ์กับความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ ที่เป็นไปในลักษณะคล้ายตามกันหรือมีทิศทางเดียวกัน เนื่องจากผู้สูงอายุในชุมชนนี้มีสถานภาพสมรสคู่ ร้อยละ 62.63 (ตารางที่ 1) จึงทำให้คู่สมรสได้มีโอกาสในการดูแล ช่วยเหลือทางด้านร่างกายและจิตใจซึ่งกันและกัน มีลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวขยายร้อยละ 54.20 (ตารางที่ 1) ประกอบกับสังคมไทยส่งเสริมให้มีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ บุตรหลานจึงมีหน้าที่ในการเลี้ยงดูบิดามารดา ดูแลเมื่อยามเจ็บป่วย ให้ความเคารพและเชื่อฟัง ตอบสนองให้ผู้สูงอายุทำกิจกรรมที่ผู้สูงอายุต้องการ ซึ่งนับว่าเป็นปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental factors) ที่มีความสัมพันธ์โดยตรงต่อความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ ตามแนวคิดแบบจำลองการวางแผนโครงการส่งเสริมสุขภาพ (PRECEDE-PROCEED Model) (Green & Kreuter, 2005 : 11) ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับ ธิดา ทองวิเชียร (2550: 114) ที่พบว่าพัฒนา

วารสารครุพัฒนาปริทรรศน์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 : กรกฎาคม – กันยายน 2568

กิจกรรมครัววัยชราของผู้สูงอายุ ในจังหวัดสมุทรปราการ สามารถร่วมกันทำนุความผาสุกทางใจของผู้สูงอายุ 46.30 ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

3.3 แรงสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์กับ ความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุในตำบลชุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

ผลการศึกษา พบว่า แรงสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับ ความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ($r = 0.592$, $p < 0.001$) (ตารางที่ 7) จึงเป็นไปตามสมมติฐานข้อ 1 ในส่วนที่ว่าแรงสนับสนุนทางสังคม มีความสัมพันธ์กับความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ อธิบายว่า ผู้สูงอายุในตำบลชุมเงิน ได้รับความรัก การดูแลเอาใจใส่ ความเคารพนับถือ ยกย่อง รวมทั้งได้รับสิ่งสนับสนุนเป็น สิ่งของ เงินทอง และบริการต่าง ๆ จาก องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน/ตำบล (อสม.)เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ซึ่งนับว่าเป็นปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental factors) ที่มีความสัมพันธ์โดยตรงต่อความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ ตามแนวคิดแบบจำลองการวางแผน โครงการส่งเสริมสุขภาพ (PRECEDE-PROCEED Model) (Green & Kreuter, 2005 : 11) สอดคล้องกับ ศศิพัชร สุขถาวร (2553 : 60) , พรทิพย์ มาลาธรรม และคณะ (2552 : บทคัดย่อ) ,ทิพย์รัตน์ สุทธิพงศ์ 2546 :74) และ อัญเชิญ ชัยลัธรัตน์ (2549 :88) ที่พบว่าแรงสนับสนุนทางสังคม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ

3.4 อายุ มีความสัมพันธ์ กับ ความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุในตำบลชุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

ผลการศึกษา พบว่า อายุ มีความสัมพันธ์เชิงลบในระดับน้อย กับ ความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ ในตำบลชุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ($r = -0.296$, $p < 0.001$) (ตารางที่ 7) แสดงว่าผู้สูงอายุที่มีอายุน้อยมีความสุขในชีวิตมากกว่าผู้สูงอายุที่มีอายุมาก เป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 1 ในส่วนที่ว่า อายุ มีความสัมพันธ์กับ ความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ อธิบายว่า เมื่ออายุมากขึ้น มีความเสื่อมถอยทาง สรีรวิทยา สมรรถภาพทางกายถดถอยความคล่องแคล่ว อัตมโนทัศน์ลดลง ทำให้ผู้สูงอายุมีบทบาทน้อยลง ส่งผลต่อความสุขในชีวิต ดังนั้น อายุจึงนับว่าเป็นปัจจัยด้านพันธุกรรม (Genetics factors) มีความสัมพันธ์โดยตรงต่อความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ ตามแนวคิดแบบจำลองการวางแผนโครงการส่งเสริมสุขภาพ (PRECEDE-PROCEED Model) (Green & Kreuter, 2005 :11) สอดคล้องกับข้อค้นพบของ สุพัตรา ธารานุกูล (2544 :86) ที่พบว่าอายุมีความสัมพันธ์ทางลบต่อความพึงพอใจในชีวิตผู้สูงอายุ ไม่สอดคล้องกับข้อค้นพบของ ชินัน บุญเรืองรัตน์ (2551 : 77) ที่พบว่า ผู้สูงอายุในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านบางแค ผู้ที่อายุมากมีความสุขมากกว่าผู้ที่ยาวน้อย

3.5 รายได้ มีความสัมพันธ์ กับ ความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุในตำบลชุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

ผลการศึกษา พบว่า รายได้มีความสัมพันธ์ กับ ความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ ในตำบลชุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ($Eta = 0.263$, $p < 0.001$) (ตารางที่ 6) เป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 1 ในส่วนที่ว่า รายได้ มีความสัมพันธ์ กับความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ ซึ่งรายได้เป็นสิ่งที่ช่วยสนับสนุนให้ผู้สูงอายุสามารถตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน ไม่ว่าจะเป็นความต้องการทางด้านร่างกาย การ

เข้าถึงบริการสุขภาพได้บริโภคอาหารที่ดี มีคุณภาพมีโอกาสใช้จ่ายสิ่งของที่มาดูแลสุขภาพของตนเองอยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ปลอดภัย มีอารมณ์ดี จึงส่งผลต่อสุขภาพกายและจิตใจของผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุมีความสุขในชีวิตมากขึ้น ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดแบบจำลองการวางแผนโครงการส่งเสริมสุขภาพ (PRECEDE-PROCEED Model) (Green & Kreuter, 2005 :11) ที่ว่ารายได้เป็นปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental factors) ที่มีความสัมพันธ์โดยตรงต่อความสุขในชีวิต ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับสุพัตรา ธารานุกูล (2544: 86) ที่พบว่า รายได้มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ และสอดคล้องกับข้อค้นพบของ ภูเบศร์ ปิ่นแก้ว (2550: 91) ที่พบว่า รายได้ที่แตกต่างกันมีความสุขต่างกัน

3.6 ความสามารถในการดูแลตนเอง มีความสัมพันธ์ กับ ความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุในตำบลชุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

ผลการศึกษา พบว่า ความสามารถในการดูแลตนเอง มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลาง กับ ความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ($r=0.629, p<0.001$) (ตารางที่7) เป็นไปตามสมมติฐานที่ 1 ในส่วนที่ว่า ความสามารถในการดูแลตนเอง มีความสัมพันธ์กับความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุเป็นไปในลักษณะคล้ายตามกันหรือมีทิศทางเดียวกันนั่นคือ กลุ่มตัวอย่างที่มีความสามารถในการดูแลตนเองได้ดี และพึงพอใจในการปฏิบัติกรดูแลตนเอง สอดคล้องกับกิจวัตรประจำวัน ส่งผลให้เกิดความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุที่ดีไปด้วย ซึ่งนับว่าเป็นปัจจัยด้านพฤติกรรมสุขภาพ (Behavioral factors) ตามแนวคิดแบบจำลองการวางแผนโครงการส่งเสริมสุขภาพ (PRECEDE-PROCEED Model) (Green & Kreuter, 2005 :11) ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับ ศศิพัชร สุขถาวร (2553 : 60) ที่พบว่า ความสามารถในการดูแลตนเองของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสุขในชีวิต สอดคล้องกับ ธิดา ทองวิเชียร (2550: 114) ที่พบว่า การดูแลตนเองของผู้สูงอายุในจังหวัดสมุทรปราการ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความผาสุกทางใจ สอดคล้องกับ รัชนก ชูพิชัย (2550: 81) และ สิริพร สุธัญญา (2550: 75) ที่พบว่า พฤติกรรมการดูแลตนเองของผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ โรงพยาบาลพระนั่งเกล้า จังหวัดนนทบุรี และในสวนรมณีนารถ กรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความผาสุกของผู้สูงอายุ สรุปได้ว่าผู้สูงอายุในเขตเมือง ผู้สูงอายุในเขตชนบท ผู้สูงอายุในแต่ละกลุ่ม ผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกในชมรม (กลุ่มติดสังคม) และผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้าน มีความสามารถในการดูแลตนเองพฤติกรรมการดูแลตนเอง ที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ เป็นข้อค้นพบที่สอดคล้องเป็นไปในทางเดียวกัน

องค์ความรู้ใหม่จากงานวิจัย

งานวิจัยนี้ได้ให้ความรู้ใหม่เกี่ยวกับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุในพื้นที่ตำบลชุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร โดยชี้ให้เห็นว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมมีผลต่อความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยอื่น ๆ ที่พบว่า รายได้ และการสนับสนุนทางสังคม มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับความสุข นอกจากนี้ยังพบว่า ความสามารถในการดูแลตนเอง และ พัฒนกิจครอบครัวระยะวัยชรา ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสุขของผู้สูงอายุเช่นกัน ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในการวางแผนและพัฒนา

นโยบายเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีความสามารถในการพึ่งพาตนเอง และได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวอย่างเหมาะสม ตลอดทั้งงานวิจัยนี้ยังได้สร้างสมการทำนายความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ ซึ่งสามารถอธิบายความผันแปรของความสุขในชีวิตได้ถึงร้อยละ 57.60 โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสุขในชีวิตมากที่สุดคือ พัฒนกิจครอบครัวระยะวัยชรา รองลงมาคือ ความสามารถในการดูแลตนเอง และ แรงสนับสนุนทางสังคม ตามลำดับ สิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของบทบาทและหน้าที่ของผู้สูงอายุในครอบครัว การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงการดูแลสุขภาพตนเอง และการได้รับความช่วยเหลือจากสังคม ซึ่งความรู้นี้เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการออกแบบโปรแกรมหรือกิจกรรมที่มุ่งเน้นการส่งเสริมความสุขของผู้สูงอายุ โดยเน้นที่การเพิ่มศักยภาพและความเข้มแข็งในมิติต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุขและมีคุณค่าในสังคม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 เจ้าหน้าที่สาธารณสุขและองค์กรต่าง ๆ ในตำบลจัดรูปแบบการให้ความรู้ด้านต่าง ๆ แก่ผู้ดูแลผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้าน ญาติ เพื่อให้ผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้าน เข้าใจและยอมรับการเปลี่ยนแปลงสามารถดูแลตนเองได้ดี ทำให้ผู้สูงอายุดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

1.2 เจ้าหน้าที่สาธารณสุขหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรดำเนินการส่งเสริมระดับความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้านให้เพิ่มขึ้น บุรณาการและมีความต่อเนื่องในระยะยาว โดยจัดโปรแกรมและกิจกรรมเสริมสร้าง ความสามารถในการดูแลตนเอง เสริมสร้างพัฒนกิจครอบครัวระยะวัยชรา ให้กับบุคคลในครอบครัวให้กับผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้าน ได้รับการสนับสนุนทางสังคมซึ่งจะทำให้ผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้านมีความรู้สึกว่ามีประโยชน์และคุณค่าต่อสังคม และดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข รวมถึงสนับสนุนและส่งเสริมให้เป็นชุมชนแห่งความสุขที่ยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยการพัฒนาารูปแบบโปรแกรมการจัดกิจกรรมหรือโปรแกรมที่ส่งเสริมความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้าน สร้างเสริมความสามารถในการดูแลตนเอง แรงสนับสนุนทางสังคม และพัฒนกิจครอบครัวระยะวัยชรา

2.2 ควรมีการศึกษาตัวแปรอื่น ๆ ที่สัมพันธ์กับความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้าน เช่น การเตรียมตัวเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ การปรับตัว การคิดแก้ปัญหา การได้รับสวัสดิการ การมีบุคคลคอยช่วยเหลือดูแลปัจจัยเสี่ยง เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2546). พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546. กรุงเทพมหานคร:กรมกิจการผู้สูงอายุ.
- กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2554). แบบคัดกรองสุขภาพจิต: ดัชนีวัดความสุขคนไทย 15 ข้อ. กรุงเทพมหานคร:กระทรวงสาธารณสุข.
- ชินัน บุญเรืองรัตน์. (2551). ความผาสุกทางจิตวิญญาณและความสุขของผู้สูงอายุในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านบางแค (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- ชื่นฤทัย กาญจนะจิรา. (2550). สุขภาพคนไทย (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร:อมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ชุดิไกร ตันดิชัยวนิช. (2551). ความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดระยอง (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล).
- ทิพย์รัตน์ สุทธิพิศ. (2546). ความสัมพันธ์ระหว่างแรงสนับสนุนทางสังคมและปัจจัยบางประการกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ จังหวัดชัยนาท (วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
- ธิดา ทองวิเชียร. (2550). ความผาสุกทางใจของผู้สูงอายุในจังหวัดสมุทรปราการ (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล).
- บุญใจ ศรีสถิตนรากร. (2544). ระเบียบวิธีวิจัยทางพยาบาลศาสตร์. กรุงเทพมหานคร:ยูแอนด์ไออินเตอร์มีเดีย.
- ปัทมา ว่าพัฒนางษ์. (2550). ผู้สูงอายุไทยกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร. โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรทิพย์ มาลาธรรม, และคณะ. (2549). ความสัมพันธ์ระหว่างแรงสนับสนุนจากครอบครัวและแรงสนับสนุนจากเพื่อนกับความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุในชนบท (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล).
- ภูบศร์ ปิ่นแก้ว. (2550). ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขของภาครัฐในจังหวัดเพชรบูรณ์ (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์).

- รณภพ เกตุทอง. (2567). การประเมินผลการดำเนินงานตามนโยบายที่มอบประจำตัว 3 คนในการดูแลกลุ่มเปราะบางของจังหวัดอุดรธานี. *วารสารอนามัยสิ่งแวดล้อมและสุขภาพชุมชน*, 9(1), 528–534.
- รัชนก ชูพิชัย. (2550). ความผาสุกของผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ โรงพยาบาลพระนั่งเกล้า จังหวัดนนทบุรี (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์).
- ศศิพัชร สุขถาวร. (2553). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุจังหวัดนครปฐม (วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยคริสเตียน).
- สารประชากร. (2554). *รายงานประชากรและสังคม*. กรุงเทพมหานคร:มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ. (2554). *พระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2554*. กรุงเทพมหานคร:สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555–2559)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สิริพร สุธัญญา. (2550). *พฤติกรรมการดูแลตนเองกับความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุในสวนรมณีนาถ กรุงเทพมหานคร* (สารนิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ).
- สุภาณี สุขนาคนินทร์. (2549). *ความสุขกับคุณภาพชีวิต*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุพัตรา ธารานกุล. (2544). *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม).
- อัญเชิญ ชัยลือรัตน์. (2549). *ความสัมพันธ์ระหว่างการเตรียมตัวก่อนเข้าวัยสูงอายุ การได้รับการสนับสนุนทางสังคม และความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ* (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง).
- Green, L. W., & Kreuter, M. W. (1991). *Health promotion planning: An educational approach*. Mountain View, CA, US: Mayfield Publishing Company.

การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์โดยใช้กระบวนการแก้โจทย์ปัญหาของโพลยา

เรื่อง การบวกและการลบทศนิยม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

A Study on Mathematics Learning Achievement Using Polya's Problem-solving Process:
Addition and Subtraction of Decimals for Grade 4 Students at the Demonstration
School of Rajabhat Maha Sarakham University

อนุวัช สอนสนาม, ขวัญจิรา ราชมูลตรี

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Anuwat Sonsanam and Kunjira Ratmunti

Maha Sarakham Rajabhat University

Email: anuwat.101za@gmail.com

วันที่รับบทความ: 3 กันยายน 2568; วันที่แก้ไขบทความ 29 กันยายน 2568; วันที่ตอบรับบทความ: 30 กันยายน 2568

Received: September 3, 2025; Revised: September 29, 2025; Accepted: September 30, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์โดยใช้กระบวนการแก้โจทย์ปัญหาของโพลยา เรื่อง การบวกและการลบทศนิยม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม 2) เปรียบเทียบทักษะการคำนวณก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้กระบวนการแก้โจทย์ปัญหาของโพลยา เรื่อง การบวกและการลบทศนิยม และ 3) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้กระบวนการแก้โจทย์ปัญหาของโพลยา เรื่อง การบวกและการลบทศนิยมผลการวิจัยในครั้งนี้ พบว่า ทักษะการคำนวณ เรื่อง การบวกและการลบทศนิยม หลังได้รับการเรียนรู้สูงกว่าก่อนได้รับการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยคะแนนแบบทดสอบหลังเรียนเท่ากับ 16.46 คิดเป็นร้อยละ 82.30 และค่าเฉลี่ยคะแนนแบบทดสอบก่อนเรียนเท่ากับ 7.75 คิดเป็นร้อยละ 38.75 และนักเรียนที่

ได้รับการเรียนรู้ด้วยกระบวนการแก้โจทย์ปัญหาของโพลยา มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก โดยค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.31 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.74 ดังนั้น การใช้การเรียนรู้โดยใช้กระบวนการแก้โจทย์ปัญหาของโพลยา ทำให้ความสามารถในการคำนวณของนักเรียนดีขึ้น

คำสำคัญ : ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน; วิชาคณิตศาสตร์; กระบวนการแก้โจทย์ปัญหาของโพลยา

Abstract

This research aims to 1) Investigate the mathematics learning achievement of Grade 4 students at the Demonstration School of Rajabhat Maha Sarakham University using Polya's problem-solving process on the topic of addition and subtraction of decimals. 2) Compare the pre-learning and post-learning computational skills of Grade 4 students using Polya's problem-solving process on the topic of addition and subtraction of decimals. And 3) Examine the satisfaction of Grade 4 students with learning through Polya's problem-solving process on the topic of addition and subtraction of decimals The results of this study indicated that students' computational skills in addition and subtraction of decimals improved after learning through Polya's problem-solving process. The average post-test score was 16.46, equivalent to 82.30%, while the average pre-test score was 7.75, equivalent to 38.75%. Furthermore, students who learned through Polya's problem-solving process demonstrated a high level of satisfaction, with an average satisfaction score of 4.31 and a standard deviation of 0.74 Therefore, the use of Polya's problem-solving process in learning effectively enhanced students' computational abilities.

Keywords: Learning Achievement; Mathematics; Polya's Problem-Solving Process

บทนำ

คณิตศาสตร์เป็นศาสตร์ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาความคิดของมนุษย์ ช่วยส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีเหตุผล เป็นระบบ และมีแบบแผน อีกทั้งยังช่วยให้สามารถวิเคราะห์โจทย์

ปัญหาและสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างรอบคอบและถี่ถ้วน ส่งผลให้บุคคลสามารถคาดการณ์ วางแผน ตัดสินใจ และแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม คณิตศาสตร์ยังถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญต่อการศึกษาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และศาสตร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง จึงนับว่ามีคุณูปการต่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ให้ดียิ่งขึ้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545) นอกจากนี้ คณิตศาสตร์ยังมีส่วนช่วยในการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยสร้างความสมดุลทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และอารมณ์ อีกทั้งยังเสริมสร้างให้บุคคลมีความสามารถในการคิด การปฏิบัติ การแก้ปัญหา และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข สำหรับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดให้การศึกษาคณิตศาสตร์เป็นการศึกษาเพื่อปวงชน โดยเปิดโอกาสให้เยาวชนทุกคนได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตตามศักยภาพ เพื่อให้มีความรู้และความสามารถทางคณิตศาสตร์ที่เพียงพอในการนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิต รวมทั้งสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ศาสตร์แขนงอื่น ๆ และเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาต่อไป (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2551)

เนื่องจากนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ขาดทักษะไม่สามารถวิเคราะห์โจทย์ในการแก้การบวกและการลบทศนิยม เพื่อเป็นการช่วยเหลือให้นักเรียนสามารถวิเคราะห์โจทย์ปัญหาและคิดคำนวณได้ถูกต้อง ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงคิดที่จะกระบวนการแก้โจทย์ปัญหาของโพลยา มาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อช่วยในการแก้การบวกและการลบทศนิยมของผู้เรียน โดยใช้กระบวนการแก้โจทย์ปัญหาของโพลยา มีขั้นตอนที่ชัดเจน 4 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 การทำความเข้าใจโจทย์ปัญหา ขั้นที่ 2 การวางแผนในการแก้ปัญหา ขั้นที่ 3 การดำเนินการตามแผน และขั้นที่ 4 การตรวจสอบ เป็นการตรวจสอบวิธีการและคำตอบ เพื่อความแน่ใจว่าถูกต้องสมบูรณ์

จากเหตุผลข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้สร้างแบบฝึกหัดเสริมทักษะมาจัดการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการแก้โจทย์ปัญหาของโพลยา เรื่อง การแก้การบวกและการลบทศนิยม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนแต่ละคน นำไปสู่การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์โดยใช้กระบวนการแก้โจทย์ปัญหาของโพลยา เรื่อง การบวกและการลบทศนิยม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4
2. เพื่อเปรียบเทียบทักษะการคำนวณก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 4 โดยใช้กระบวนการแก้โจทย์ปัญหาของโพลยา เรื่อง การบวกและการลบทศนิยม

3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้กระบวนการแก้โจทย์ปัญหาของโพลยา เรื่อง การบวกและการลบทศนิยม

สมมติฐานในการศึกษา

หลังใช้กระบวนการแก้โจทย์ปัญหาของโพลยา นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนการใช้กระบวนการแก้โจทย์ปัญหาของโพลยา

การทบทวนวรรณกรรม

การจัดการเรียนการสอนด้วยวิธีการต่างๆ ที่นำมาปรับใช้เพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของนักเรียนต่อการเรียนการสอน โดยใช้เทคนิคและกิจกรรมการสอนต่างๆ ล้วนมีข้อดีและข้อจำกัดแตกต่างกันไป ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. ความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์

ความหมายของการแก้ปัญหา 3 ประการ

1. การแก้ปัญหาในฐานะที่เป็นเป้าหมายของการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ความสามารถในการแก้ปัญหาเป็นเหตุผลหนึ่งที่สำคัญต่อการเรียนคณิตศาสตร์ ดังนั้นในการแก้ปัญหาจึงเป็นอิสระจากคำถามหรือปัญหาเฉพาะเจาะจงใด ๆ หรือวิธีการและเนื้อหาสาระใดๆ

2. การแก้ปัญหาในฐานะที่เป็นกระบวนการ สิ่งที่สำคัญเมื่อการแก้ปัญหาเป็นกระบวนการคือวิธีการ ยุทธวิธีหรือเทคนิคเฉพาะต่าง ๆ ที่นักเรียนจำเป็นต้องใช้ในการแก้ปัญหาแบบต่าง ๆ กระบวนการแก้ปัญหาเหล่านี้จึงเป็นสาระสำคัญและเป็นเป้าหมายหลักของหลักสูตรคณิตศาสตร์

3. การแก้ปัญหาในฐานะที่เป็นทักษะพื้นฐาน เมื่อแก้ปัญหาถูกจัดเป็นทักษะพื้นฐานการเรียนการสอนคณิตศาสตร์จึงให้ความสำคัญกับลักษณะเฉพาะของโจทย์ปัญหา แบบของปัญหา และวิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่ควรใช้ จุดเน้นอยู่ที่สาระสำคัญของการแก้ปัญหาที่ทุกคนต้องเรียนรู้ และการเลือกปัญหาและเทคนิควิธีการแก้ปัญหาเหล่านั้น (ปฐมพร บุญลี, 2545)

2. กระบวนการแก้โจทย์ปัญหาของโพลยา

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ กระบวนการแก้โจทย์ปัญหาของโพลยา (Polya's Problem Solving Process) หมายถึง แนวทางการแก้ปัญหาย่างมีระบบที่ จอร์จ โพลยา ได้นำเสนอไว้ โดยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนหลัก คือ 1) การทำความเข้าใจปัญหา (Understanding the Problem) 2) การวางแผนแก้ปัญหา (Devising a Plan) 3) การดำเนินการตามแผน (Carrying Out the Plan) และ 4) การตรวจสอบและทบทวน (Looking Back) แนวทางนี้ไม่เพียงมุ่งให้ผู้เรียนได้คำตอบของโจทย์ แต่ยังมุ่งพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์

การคิดอย่างมีเหตุผล (George Pólya, 1945) และการเรียนรู้ด้วยตนเองนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ เช่น Schoenfeld ได้ให้ความคิดเห็นว่า แนวคิดของโพลยาไม่ใช่เพียงขั้นตอนการแก้ปัญหา แต่เป็นกรอบความคิด ที่ส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีการกำกับตนเอง (self-regulated learning) เพราะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสะท้อนคิดและพัฒนาวิธีการของตนเอง (Schoenfeld, 1985) ขณะที่ Silver ได้อธิบายไว้ว่า กระบวนการแก้ปัญหาของโพลยาเป็น “หัวใจของการเรียนคณิตศาสตร์” เนื่องจากช่วยให้นักเรียนสร้างความเข้าใจเชิงลึกมากกว่าการท่องจำสูตรเพียงอย่างเดียว (Silver, 1985) ในประเทศไทย ลักษมี ลิมกังวาฬมงคล (2550) กล่าวว่ากระบวนการนี้เป็นแนวทางที่ช่วยให้นักเรียนฝึกคิดอย่างมีระบบและสามารถนำไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาในชีวิตจริงได้ (ลักษมี ลิมกังวาฬมงคล, 2550) ดังนั้น กระบวนการแก้โจทย์ปัญหาของโพลยา จึงเป็นทั้ง กระบวนการฝึกคิดเชิงตรรกะ และ กรอบการเรียนรู้ ที่ช่วยพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาอย่างมีระบบ ตลอดจนการเรียนรู้ด้วยตนเองที่สามารถถ่ายทอดไปสู่สถานการณ์จริงในชีวิตประจำวันได้

3. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับแบบฝึกทักษะ

แบบฝึกหรือแบบฝึกหัดหรือแบบฝึกเสริมทักษะเป็นสื่อการเรียนประเภทหนึ่งสำหรับให้นักเรียนฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและทักษะเพิ่มขึ้น มีผู้ให้ความหมายของแบบฝึกทักษะหรือชุดการฝึกไว้ดังนี้ สุนทร์ สินธพานนท์ ได้ให้ความหมายของชุดฝึกทักษะว่า สื่อที่สร้างขึ้นเพื่อให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมที่เป็น การทบทวนหรือเสริมเพิ่มเติมความรู้ให้แก่ผู้เรียน หรือให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการเรียนรู้หลายรูปแบบเพื่อ สร้างเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนได้มีคุณลักษณะตามที่ต้องการ (สุนทร์ สินธพานนท์, 2553) ศันสนีย์ สือสกุล ได้ให้ความหมายของชุดฝึกทักษะว่า งานหรือกิจกรรมที่ครูผู้สอนมอบหมายให้นักเรียนทำ เพื่อฝึกทักษะและทบทวนความรู้ที่ได้เรียนไปแล้วให้เกิดความชำนาญ ถูกต้อง คล่องแคล่ว จนสามารถนำความรู้ไปแก้ปัญหาได้โดยอัตโนมัติ จากความหมายของแบบฝึกทักษะข้างต้น (ศันสนีย์ สือสกุล, 2554) ดังนั้น แบบฝึกทักษะ หมายถึง สื่อการเรียนการสอน บทเรียน แบบฝึกหัด แบบฝึกเสริมทักษะในการเรียนการสอน เพื่อใช้ทั้งในการเป็นบทเรียนเสริมการเรียนการสอน แบบฝึกให้นักเรียนได้ทำเพื่อทบทวนความรู้ ความเข้าใจ ในการเรียนบทเรียนนั้น ๆ และเป็นแบบฝึกที่ให้นักเรียนได้ฝึกกระบวนการคิด ลงมือทำด้วยตนเอง

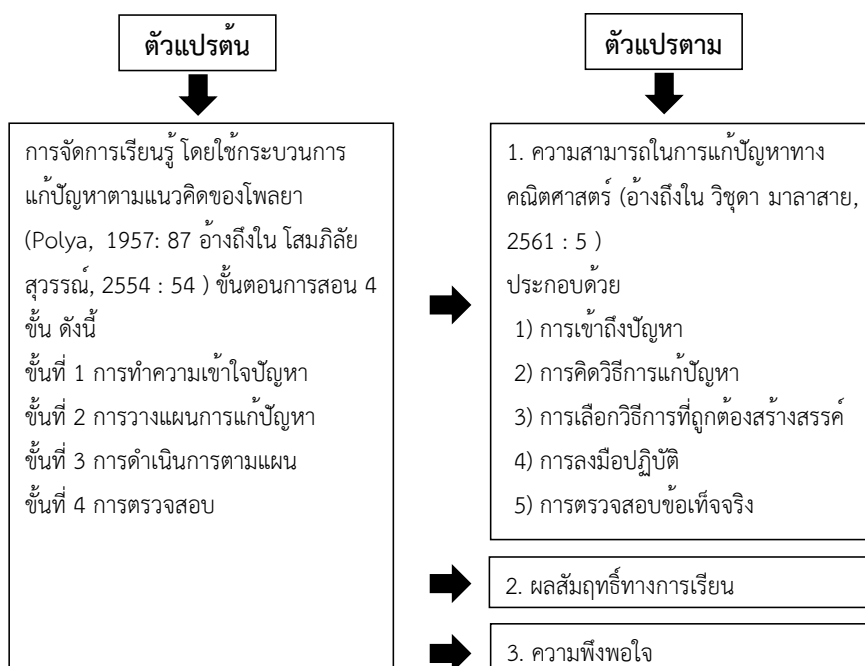
กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์โดยใช้กระบวนการแก้โจทย์ปัญหาของโพลยา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม โดยกำหนด

ตัวแปรต้น ใช้แนวคิดทฤษฎีการจัดการเรียนรู้ของ Polya ที่ประกอบด้วย 1) การทำความเข้าใจปัญหา 2) การวางแผนแก้ปัญหา 3) การดำเนินการตามแผนและ 4) การตรวจสอบและทบทวน

ตัวแปรตาม ประกอบด้วย 1) การเข้าถึงปัญหา 2) การคิดวิธีการแก้ปัญหา 3) การเลือกวิธีการที่ถูกต้องสร้างสรรค์ 4) การลงมือปฏิบัติ 5) การตรวจสอบข้อเท็จจริง (อ้างถึงใน วิชุดา มาลาสาย, 2561 : 5)

นำเสนอกรอบแนวคิดการวิจัยดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการดำเนินงานวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการสอนซ่อมเสริมให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 และเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 23 คน

2. รูปแบบการทดลอง

การศึกษาครั้งนี้มีรูปแบบวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi – experimental research) กลุ่มเดียวทดสอบก่อนและหลังการทดลอง One Group Pretest – Posttest Design

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

- เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ทศนิยม เรื่อง การบวก การลบทศนิยม จำนวน 4 แผน รวม 4 ชั่วโมง และแบบฝึกเสริมทักษะการบวกและการลบทศนิยม ให้สอดคล้องกับตารางวิเคราะห์หลักสูตรจำนวน 20 ข้อ เป็นแบบเติมคำตอบ

- เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง การบวกและการลบทศนิยม จำนวน 10 ข้อ

4. วิธีดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน ดังนี้

1. ดำเนินการเลือกกลุ่มเป้าหมาย โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจงจากนักเรียนชั้น ป.4
2. ดำเนินการใช้แบบฝึกหัดเสริมทักษะวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง ทศนิยม วันละ 1 ชั่วโมง
3. ทดสอบหลังการเรียนรู้ โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง การบวกและการลบทศนิยม
4. นำคะแนนที่ได้จากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง การบวกและการลบทศนิยม

ตารางที่ 1 การดำเนินการวิจัย

ลำดับที่	การดำเนินงาน
1	- ศึกษาสภาพปัญหาและวิเคราะห์แนวทางการแก้ปัญหา - เขียนเค้าโครงงานวิจัยในชั้นเรียน
2-3	- วิเคราะห์ผู้เรียนและวิเคราะห์เนื้อหา - ออกแบบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย - ดำเนินการสอนซ่อมเสริมโดยใช้แบบฝึกหัดเสริมทักษะ
4-5	- บันทึกคะแนน - ทำแบบทดสอบความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการสอนซ่อมเสริม
6	- เก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล - สรุปและอภิปรายผล

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์โดยใช้กระบวนการแก้โจทย์ปัญหาของโพลยา เรื่อง การบวกและการลบทศนิยม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอตารางและภาพ ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงเปรียบเทียบผลการทดสอบ ก่อนเรียน และหลังเรียนของนักเรียน

ตัวแปร	$\bar{x}$	SD
ก่อนเรียน	3.78	0.83
หลังเรียน	9	0.57

จากตารางที่ 2 ผลการศึกษาเปรียบเทียบผลการทดสอบก่อนเรียน และหลังเรียน โดยใช้กระบวนการแก้โจทย์ปัญหาของโพลยา เรื่อง การบวกและการลบทศนิยม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม มีค่าเฉลี่ยก่อนเรียน 3.87 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.83 และมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ 9 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.57 แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาแบบฝึกทักษะทางคณิตศาสตร์ เรื่อง การบวกและการลบทศนิยม โดยใช้กระบวนการแก้โจทย์ปัญหาของโพลยา สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จำนวน 23 คน พบว่าเพิ่มขึ้นจากก่อนเรียน คิดเป็นร้อยละ 88 ซึ่งบรรลุตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้

ตารางที่ 3 แสดงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน ที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80

จำนวนนักเรียน	คะแนนเก็บระหว่างเรียน			คะแนนหลังเรียน		E1/E2
	คะแนนรวม	คะแนนเต็ม	E1	คะแนนรวม	คะแนนเต็มรวม	
23	809	40		212	10	
ค่าเฉลี่ย	36.91		87.93	9		88 87.93/88
ค่าร้อยละ	87.93			88		

จากตารางที่ 3 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์โดยใช้กระบวนการแก้โจทย์ปัญหาของโพลยา เรื่อง การบวกและการลบทศนิยม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จำนวน 23 คน พบว่ามีประสิทธิภาพตามเกณฑ์เฉลี่ยร้อยละ $(E1/E2) = 87.93/88$ สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้ที่ 80/80

ตารางที่ 4 ผลการประเมินความพึงพอใจของนักเรียน

การดำเนินงานและการจัดกิจกรรมต่าง ๆ	จำนวน (คน)					รวม คะแนน	ร้อยละ	การ แปลผล
	5	4	3	2	1			
1. แบบฝึกทักษะหรือใบงานมีความชัดเจนและเข้าใจง่าย และเหมาะสม	10	3	-	-	-	62	95.38	มากที่สุด
2. แบบฝึกทักษะมีความเหมาะสมกับระยะเวลาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	9	2	2	-	-	59	90.76	มากที่สุด
3. กิจกรรมการเรียนรู้แบบเกมเป็นฐานช่วยให้ให้นักเรียนเข้าใจการหาผลบวกจำนวนไม่เกิน 20 มากขึ้น	12	1	-	-	-	64	98.46	มากที่สุด
4. เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกับผู้อื่น	11	2	-	-	-	63	96.92	มากที่สุด
5. ความพึงพอใจในภาพรวมของกิจกรรมการเรียนรู้	13	-	-	-	-	65	100	มากที่สุด
รวม						313	96.30	มากที่สุด

จากตารางที่ 4 ผลการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่าระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การดำเนินงานและการจัดกิจกรรมต่าง ๆ 1) แบบฝึกทักษะหรือใบงานมีความชัดเจนและเข้าใจง่าย และเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 95.38 2) แบบฝึกทักษะมีความเหมาะสมกับระยะเวลา การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ อยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 90.76 3) กิจกรรมการเรียนรู้แบบเกมเป็นฐานช่วยให้ให้นักเรียนเข้าใจการหาผลบวกจำนวนไม่เกิน 20 มากขึ้น อยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 98.46 4) เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการทำ 5) ความพึงพอใจในภาพรวม

ของกิจกรรมการเรียนรู้ อยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100 และผลการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง การบวกจำนวนไม่เกิน 20 โดยใช้แบบฝึกทักษะร่วมกับกิจกรรมการเรียนรู้แบบเกมเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในการดำเนินงานและการจัดกิจกรรมต่างๆ อยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 96.30 มีคุณภาพภาพสูงกว่าเกณฑ์การประเมินที่ตั้งไว้ในระดับมาก

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์โดยใช้กระบวนการแก้โจทย์ปัญหาของโพลยา เรื่อง การบวกและการลบทศนิยม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์โดยใช้กระบวนการแก้โจทย์ปัญหาของโพลยา เรื่อง การบวกและการลบทศนิยม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ที่เป็นอย่างนี้เพราะว่าแบบฝึกทักษะเป็น สื่อที่สร้างขึ้นเพื่อให้นักเรียนได้ฝึกฝนความรู้ที่ได้เรียนไปหรือเป็นการเสริมความรู้ให้กับนักเรียนเพื่อให้เกิดความถูกต้องชำนาญสอดคล้องกับแนวคิดของสจันท์ สนิธพานนท์ (สจันท์ สนิธพานนท์, 2553) ได้ให้ความหมายของชุดฝึกทักษะว่า สื่อที่สร้างขึ้นเพื่อให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมที่เป็นการทบทวนหรือเสริมเพิ่มเติมความรู้ให้แก่ นักเรียน หรือให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการเรียนรู้หลาย ๆ รูปแบบเพื่อสร้างเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนได้มี คุณลักษณะตามที่ต้องการและสอดคล้องกับแนวคิดของ ศันสนีย์ สื่อสกุล (ศันสนีย์ สื่อสกุล, 2554) งานหรือกิจกรรมที่ ครูผู้สอนมอบหมายให้นักเรียนทำเพื่อฝึกทักษะ และทบทวนความรู้ที่ได้เรียนไปแล้วให้เกิดความชำนาญ ถูกต้อง คล่องแคล่ว จนสามารถนำความรู้ไปแก้ปัญหาได้โดยอัตโนมัติ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของศักดิ์ชาย ขวัญสิน (ศักดิ์ชาย ขวัญสิน, 2557) ได้ทำการศึกษา เรื่องการพัฒนาชุดฝึกเสริมทักษะการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์เรื่องทักษะการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการศึกษา พบว่า 1) ชุดฝึกเสริมทักษะการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์เรื่องทักษะการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพ 7947/7872 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ คือ 75/75 2) ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง ทักษะการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์มีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละที่เพิ่มขึ้นเท่ากับ 52.71 โดยคะแนน การทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนมีคะแนนเฉลี่ยร้อยละเท่ากับ 26.52 และ 78.85 ตามลำดับ 3) นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนคณิตศาสตร์โดยใช้ชุดเสริมทักษะการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดโดยมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.69 และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.40

2. ผลการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์โดยใช้กระบวนการแก้โจทย์ปัญหาของโพลยา เรื่อง การบวกและการลบทศนิยม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 ที่

เป็นอย่างนี้ เพราะว่าแบบฝึกทักษะเป็นเครื่องมือที่ช่วยพัฒนาทักษะในเรื่องที่เรียนรู้ให้มากขึ้น โดยอาศัยการฝึกฝนหรือปฏิบัติด้วยตนเองของผู้เรียน ลักษณะปัญหาในแบบฝึกทักษะจะเป็นปัญหาที่เสริมทักษะพื้นฐานโดยกำหนดขึ้นให้ผู้เรียนตอบเรียงลำดับจาก ง่ายไปยากปริมาณของปัญหาต้องเพียงพอ ที่สามารถตรวจสอบและพัฒนาทักษะกระบวนการคิด กระบวนการ เรียนรู้ของผู้เรียนที่เรียนไปแล้ว เพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหา รวมทั้งในแบบฝึกทักษะจะทำให้ผู้เรียนสามารถ ตรวจสอบความเข้าใจบทเรียนด้วยตนเองได้ เพื่อให้เกิดทักษะ เกิดความรู้ ความเข้าใจ ความชำนาญในเนื้อหาที่ ผู้เรียนได้เรียนไปในเรื่องนั้นๆ อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของจิระพันธุ์ ปากวิเศษ (จิระพันธุ์ ปากวิเศษ, 2561) ได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ โดยใช้แบบฝึกทักษะเรื่องการคูณ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผลการศึกษา พบว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะเรื่องการคูณมีประสิทธิภาพ (E1/E2) เท่ากับ 82.08/81.82 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ไว้ 80/80 และสอดคล้องกับงานวิจัยของกรพิชญา พุดซ้อน (กรพิชญา พุดซ้อน, 2561) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยใช้แบบฝึกทักษะ คณิตศาสตร์ เรื่องการคูณ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผลการศึกษาพบว่า แบบฝึกทักษะคณิตศาสตร์เรื่องการคูณ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ 81.65/80.78 ซึ่งมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน ที่กำหนด 80/80 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์เรื่องการคูณ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านควนเคี่ยม ภายหลังได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะคณิตศาสตร์ มีคะแนนเฉลี่ย 24.67 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2.73 โดยคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคิดเป็นร้อยละ 82.22 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ การผ่าน การประเมินที่กำหนดไว้ (ร้อยละ 70) 3) ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านควนเคี่ยม ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้เรื่องการคูณ โดยใช้แบบฝึกทักษะคณิตศาสตร์อยู่ในระดับมากที่สุดโดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.70 และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.46

ข้อเสนอแนะ

1. ควรปรับปรุงแบบฝึกทักษะ โดยมีการเพิ่มเนื้อหาและจำนวนแบบฝึกทักษะเรื่อง การบวกและการลบทศนิยม ให้มากขึ้นเพื่อให้นักเรียนได้ฝึกทักษะมากขึ้น
2. ควรเพิ่มเวลาที่ใช้ในการสอนซ่อมเสริมให้มากขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกและพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพเนื่องจาก ผู้เรียนบางคนอาจต้องใช้เวลาในการที่จะฝึกฝนและพัฒนาตนเอง

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *ตัวชี้วัดและหลักสูตรแกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพมหานคร: สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.

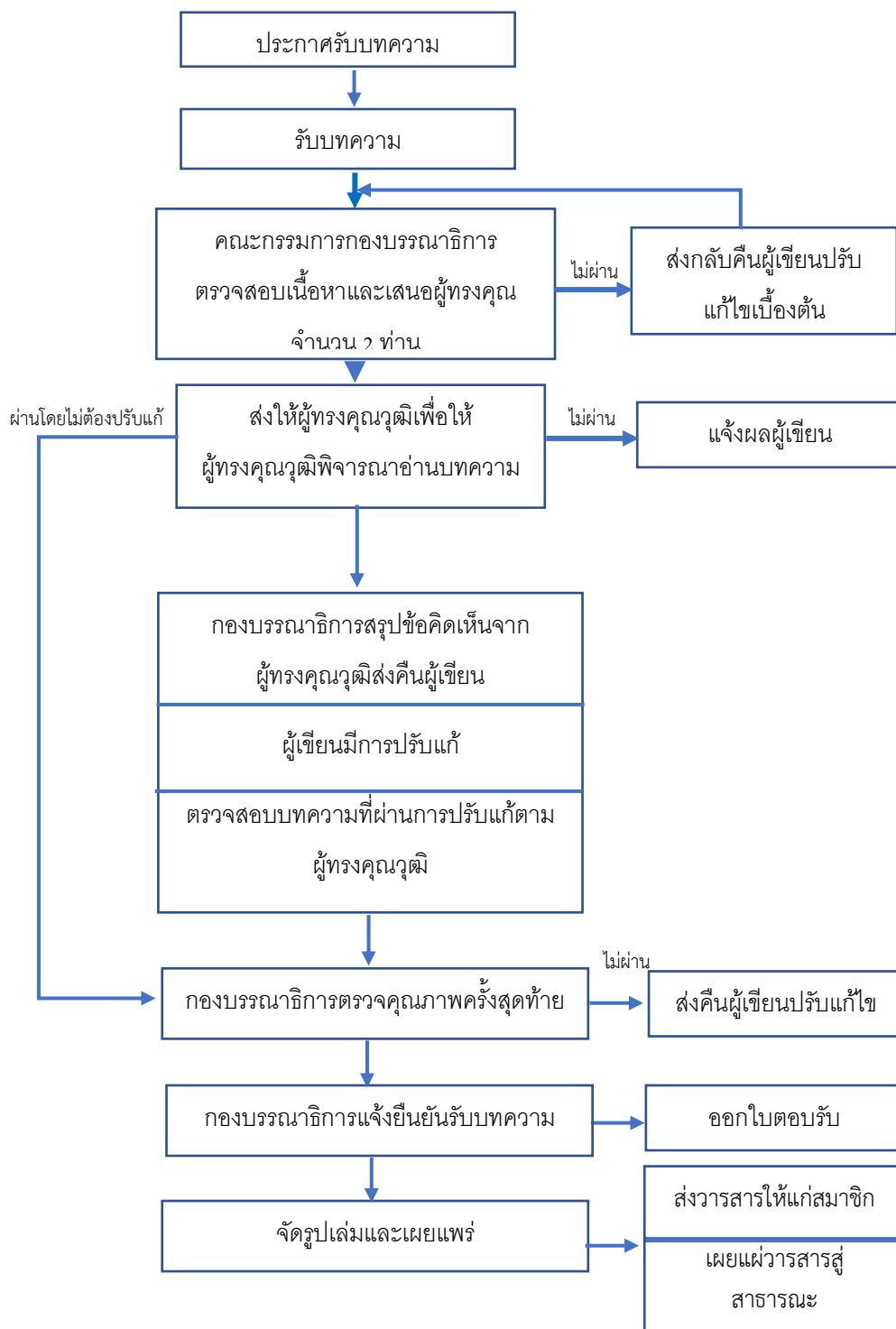
- จิระพันธุ์ ปากวิเศษ. (2561). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์โดยใช้แบบฝึกทักษะเรื่องการคูณของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยรามคำแหง).
- ปฐมพร บุญลี. (2545). การสร้างแบบฝึกหัดทักษะเพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่องพื้นที่ผิวและปริมาตรของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- กรพิชญา พุดซ้อน. (2561). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้แบบฝึกทักษะคณิตศาสตร์เรื่องการคูณ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านควนเคี่ยม (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏตรัง). มหาวิทยาลัยราชภัฏตรัง.
- ศักดิ์ชาย ขวัญสิน. (2557). การพัฒนาชุดฝึกเสริมทักษะการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ เรื่องทักษะการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านปางแม่ลอย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- คันสนีย์ สือสกุล. (2554). การพัฒนาชุดฝึกทักษะการเขียนเชิงคิดวิเคราะห์วิชาภาษาไทยสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสตรีวิทยา 2 ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สุคนธ์ สินธพานนท์. (2553). นวัตกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพของเยาวชน. อักษรเจริญทัศน์.
- สุพล วัชสิทธิ์, & ลักขมี ลิมกังวาลมงคล. (2550). การพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์โดยใช้กระบวนการของโพลยา. วารสารครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, 1(1), 45-56.
- Polya, G. (1945). *How to solve it*. New York: Princeton University Press.
- Schoenfeld, A. H. (1985). *Mathematical problem solving*. New York: Academic Press.
- Silver, E. A. (1985). *Teaching and learning mathematical problem solving: Multiple research perspectives*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

ภาคผนวก

ขั้นตอนดำเนินงานวารสารครุพัฒนาปริทรรศน์

หลักเกณฑ์การเสนอบทความ

เพื่อลงตีพิมพ์ในวารสารครูพัฒนาปริทรรศน์ (Journal of Teacher Development Review)

เอกสารฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อเป็นคู่มือในการเขียนต้นฉบับผลงานทางวิชาการสำหรับผู้ที่มีความประสงค์ในการส่งบทความเข้าร่วมตีพิมพ์วารสารครูพัฒนาปริทรรศน์ โดยจะกำหนดทั้งรูปแบบและแนวทางในการพิมพ์บทความ ซึ่งจะใช้ในการจัดทำวารสารฯ ในแบบรูปเล่ม ดังนั้น เพื่อเป็นการควบคุมคุณภาพและเพื่อให้การจัดทำเอกสารเป็นไปด้วยความถูกต้อง รวดเร็ว ผู้ส่งบทความควรพิมพ์บทความตามรูปแบบและแนวทางที่กำหนดอย่างเคร่งครัด โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ข้อมูลเบื้องต้นของวารสาร

1.1 **วัตถุประสงค์** เพื่อส่งเสริม สนับสนุน เผยแพร่ผลงานวิชาการและงานวิจัยด้านครุศาสตร์และสังคมศาสตร์และเพื่อให้บริการวิชาการเกี่ยวกับการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและนำเสนอทางออกในการแก้ปัญหาสังคม

1.2 **ประเภทผลงานที่ตีพิมพ์** ประกอบด้วยบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยอยู่ในรูปแบบของบทความวิจัย บทความวิชาการ บทความหนังสือและบทความปริทัศน์ และการใช้ภาษาไทยให้ยึดหลักการของราชบัณฑิตยสถาน

1.3 **ขอบเขตเนื้อหา** ประกอบด้วย ด้านครุศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

1.4 **กำหนดพิมพ์เผยแพร่** ปีละ 4 ฉบับ (มกราคม-มีนาคม, เมษายน-มิถุนายน, กรกฎาคม-กันยายน และตุลาคม-ธันวาคม) ของทุกปี

2. นโยบายการพิจารณาถ้อยแถลงบทความ

2.1 บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ ต้องไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อน และต้องไม่อยู่ในกระบวนการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารหรือสิ่งตีพิมพ์อื่นใด

2.2 บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ ต้องเป็นบทความที่แสดงให้เห็นถึงคุณภาพทางวิชาการ และมีประโยชน์ในเชิงทฤษฎีหรือเชิงปฏิบัติ โดยผ่านการพิจารณาและให้ความเห็นชอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) ที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้น ๆ จำนวน 3 ท่าน ขึ้นไปตอบบทความและเป็นผู้ผลงานทางวิจัยอย่างต่อเนื่อง

2.3 กองบรรณาธิการอาจส่งผลการประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิให้ผู้เขียนแก้ไข เพิ่มเติม หรือพิมพ์ต้นฉบับใหม่แล้วแต่กรณี

2.4 กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ในการตรวจแก้ไขรูปแบบบทความที่ส่งมาตีพิมพ์

2.5 การยอมรับเรื่องที่ตีพิมพ์เป็นสิทธิของกองบรรณาธิการ และกองบรรณาธิการจะไม่รับผิดชอบในเนื้อหา หรือความถูกต้องของเรื่องที่ส่งมาตีพิมพ์ทุกเรื่อง

3. รูปแบบการเขียนบทความผลงานวิจัยฉบับเต็ม (Full Paper)

3.1 การเตรียมต้นฉบับ มีรายละเอียดดังนี้

1) ขนาดของต้นฉบับ พิมพ์หน้าเดียวบนกระดาษสันขนาดเอ 4 ($8\frac{1}{4} \times 11\frac{3}{4}$ นิ้ว = 21×29.7 ซม.) เว้นระยะห่างระหว่างขอบกระดาษด้านบน 3.8 เซนติเมตร ด้านล่าง ขวามือและซ้ายมือ 2.5 เซนติเมตร

2) ตำแหน่งของแท็บหยุด ตั้งค่าเริ่มต้นที่ 1.25 เซนติเมตร และตั้งเพิ่มขึ้นทีละ 0.5 เซนติเมตร

3.2 รูปแบบอักษรและการจัดวางตำแหน่ง ใช้รูปแบบอักษร TH SarabunPSK พิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด ระยะระหว่างบรรทัดเป็นแบบบรรทัดเดี่ยว (Single Space) โดยใช้ขนาด ชนิดของตัวอักษร รวมทั้งการจัดวางตำแหน่ง ดังนี้

1) ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย) ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกลางหน้ากระดาษ

2) ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ) ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกลางหน้ากระดาษ

3) ชื่อผู้เขียน เว้น 1 บรรทัด ขนาด 12 ชนิดตัวอักษรธรรมดา ตำแหน่งกลางหน้ากระดาษ ใต้ชื่อเรื่อง

4) ชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา/ผู้วิจัยร่วม/ผู้ร่วมประพันธ์ ขนาด 12 ชนิดตัวอักษรธรรมดา กลางหน้ากระดาษ ต่อจากชื่อผู้เขียน/ผู้วิจัยคนที่ 1 ตามลำดับ

5) หัวข้อใหญ่ในบทความ ขนาด 16 ชนิดตัวอักษรหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษซ้าย ก่อนขึ้นหัวข้อต่อไป เว้น 1 บรรทัด และจัดย่อหน้าเป็นแบบกระจายแบบไทย

6) หัวข้อย่อย เว้นระยะห่างตามลำดับของแท็บหยุด ขนาด 16 ชนิดตัวอักษรหนา

7) รายการอ้างอิง (ดูในตัวอย่างการเขียนรายการอ้างอิง)

3.3 จำนวนหน้า ต้นฉบับควรมีความยาวไม่น้อยกว่า 8 หน้า แต่ไม่ควรเกิน 15 หน้า

4. การเรียงลำดับเนื้อหาต้นฉบับ

เนื้อหา ภาษาไทยที่มีคำศัพท์ภาษาอังกฤษ ควรแปลเป็นภาษาไทยให้มากที่สุด (ในกรณีคำศัพท์ภาษาอังกฤษเป็นคำเฉพาะที่แปลไม่ได้หรือแปลแล้วไม่ได้ความหมายชัดเจนให้ทับศัพท์ได้) และควรใช้ภาษาที่ผู้อ่านเข้าใจง่าย ชัดเจน หากใช้คำย่อต้องเขียนคำเต็มไว้ครั้งแรกก่อน เนื้อหาต้องเรียงลำดับดังนี้

4.1 บทความวิจัย

1) ชื่อเรื่อง ควรสั้นและกะทัดรัด ความยาวไม่ควรเกิน 100 ตัวอักษร ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้นำชื่อเรื่องภาษาไทยขึ้นก่อน

2) ชื่อผู้เขียน เป็นภาษาไทยและระบุตำแหน่งทางวิชาการ (ถ้ามี)

3) บทคัดย่อ เขียนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (ABSTRACT) เขียนสรุปสาระสำคัญของเรื่อง อ่านแล้วเข้าใจง่าย ความยาวไม่ควรเกิน 350 คำ หรือ 15 บรรทัด โดยให้นำบทคัดย่อภาษาไทยขึ้นก่อน บทคัดย่อภาษาอังกฤษ (ABSTRACT) ซึ่งแปลจากบทคัดย่อภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษต้องมีเนื้อหาตรงกัน ใช้อักษรตัวตรง จะใช้ตัวเอนเฉพาะคำศัพท์วิทยาศาสตร์

4) คำสำคัญ เขียนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ 3-5 คำ โดยให้คำสำคัญภาษาอังกฤษตรงกับคำสำคัญภาษาไทย

5) บทนำ เป็นส่วนของเนื้อหาที่บอกความเป็นมาและเหตุผลนำไปสู่การศึกษาวิจัยและควรอ้างอิงงานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย

6) วัตถุประสงค์ ชี้แจงถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา

7) วิธีการดำเนินงานวิจัย ควรอธิบายวิธีดำเนินการวิจัย โดยมีหัวข้อ ดังนี้

7.1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างกล่าวถึงกลุ่มประชากร วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง ที่มาของกลุ่มตัวอย่าง แหล่งที่มาของข้อมูล

7.2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

7.3) การเก็บรวบรวมข้อมูล

7.4) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

8) สรุปผล สรุปผลที่ได้จากการวิจัยเป็นลำดับอาจแสดงด้วยตารางกราฟ แผนภาพประกอบการอธิบาย ทั้งนี้ ถ้าแสดงด้วยตาราง ควรเป็นตารางแบบไม่มีเส้นขอบ ตารางด้านซ้ายและขวา หัวตารางแบบธรรมดาไม่มีสี ตารางควรมีเฉพาะที่จำเป็น ไม่ควรมีเกิน 5 ตาราง สำหรับรูปภาพประกอบควรเป็นรูปภาพขาวดำ ที่ชัดเจนและมีคำบรรยายได้รูป กรณีที่จำเป็นอาจใช้ภาพสีได้

9) อภิปรายผล การอภิปรายผลการวิจัยว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้หรือไม่เพียงไร และควรอ้างทฤษฎีหรือเปรียบเทียบการทดลองของผู้อื่นที่เกี่ยวข้องประกอบ เพื่อให้ผู้อ่านเห็นด้วยตามหลักการหรือคัดค้านทฤษฎีที่มีอยู่เดิม

10) ข้อเสนอแนะ

10.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

10.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

11) ตาราง รูปภาพหรือแผนภูมิ ควรคัดเลือกเฉพาะที่จำเป็นและต้องมีคำอธิบายสั้นๆ แต่สื่อความหมายได้สาระครบถ้วน ในกรณีที่เป็นตารางคำอธิบายต้องอยู่ด้านบน ในกรณีที่เป็นรูปภาพหรือแผนภูมิคำอธิบายต้องอยู่ด้านล่าง

12) รายการอ้างอิง เป็นการอ้างอิงเอกสารในเนื้อหาให้ใช้ระบบ APA. citation Styls ให้เริ่มต้นด้วยเอกสารอ้างอิงภาษาไทยก่อนแล้วตามด้วยเอกสารภาษาต่างประเทศหากผู้เขียนมีมากกว่า 3 คน ให้ใส่ชื่อคนแรกแล้วตามด้วย “และคณะหรือ and others”

4.2 บทความวิชาการ

1) ชื่อเรื่อง ควรสั้นและกะทัดรัด ความยาวไม่ควรเกิน 100 ตัวอักษร ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้นำชื่อเรื่องภาษาไทยขึ้นก่อน

2) ชื่อผู้เขียน เป็นภาษาไทยและระบุตำแหน่งทางวิชาการ (ถ้ามี)

3) บทคัดย่อ เขียนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (ABSTRACT) เขียนสรุปสาระสำคัญของเรื่องอ่านแล้วเข้าใจง่าย ความยาวไม่ควรเกิน 350 คำ หรือ 15 บรรทัด โดยให้นำบทคัดย่อภาษาไทยขึ้นก่อน บทคัดย่อภาษาอังกฤษ (ABSTRACT) ซึ่งแปลจากบทคัดย่อภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษต้องมีเนื้อหาตรงกัน ใช้อักษรตัวตรง จะใช้ตัวเอนเฉพาะคำศัพท์วิทยาศาสตร์

4) คำสำคัญ เขียนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จำนวน 3 คำ โดยให้คำสำคัญภาษาอังกฤษตรงกับคำสำคัญภาษาไทย

5) เนื้อหา มีองค์ประกอบดังนี้

5.1) บทนำ ความน่าสนใจของเรื่องที่น่าสนใจ ก่อนเข้าสู่เนื้อหา

5.2) เนื้อความ ควรนำเสนอพัฒนาการของเรื่องได้อย่างน่าสนใจและเนื้อเรื่องมีเนื้อหาใหม่
เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน

5.4) บทสรุป ควรย่อเฉพาะข้อมูลในเนื้อความให้สั้น ได้เนื้อหาสาระของเนื้อความครบถ้วน

5.3) เอกสารอ้างอิง ให้ระบุเฉพาะเอกสารที่ผู้เขียนบทความได้นำมาอ้างอิงในบทความวิชาการ
อย่างครบถ้วน โดยใช้ระบบการอ้างอิง APA citation styles ดูรายละเอียดและตัวอย่างการอ้างอิงในเนื้อความ
และการอ้างอิงท้ายเล่มในตัวอย่างการเขียนรายการอ้างอิง

4.3 บทวิจารณ์หนังสือ

1) ข้อมูลทางบรรณานุกรม/อ้างอิง

2) ชื่อผู้วิจารณ์

3) บทวิจารณ์

ตัวอย่างการเขียนรายการอ้างอิง (การอ้างอิงภาษาอังกฤษใช้เช่นเดียวกับภาษาไทย)

1. การอ้างอิงในเนื้อความ เป็นระบบนาม-ปี ให้ข้อมูลผู้แต่ง ปีพิมพ์และเลขหน้าที่มีข้อความที่อ้างถึง
ซึ่งมีรูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหา ดังนี้

(ผู้แต่ง, ปีพิมพ์, เลขหน้า) ไว้ท้ายข้อความที่อ้างอิง

(สุณีย์ มัลลิกะมาลย์, 2549, : 200-205)

(McCartney & Phillips, 2006: 498-499)

(Murphy, 1999, p. 85)

กรณีที่ไม่ปรากฏเลขหน้าให้ลงแค่ชื่อผู้แต่งกับปีพิมพ์ไว้ในวงเล็บเดียวกัน

(สุณีย์ มัลลิกะมาลย์, 2549)

2. เอกสารอ้างอิง

● หนังสือ

ชื่อ//นามสกุลผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อหนังสือ. ครั้งที่พิมพ์, เมืองที่พิมพ์ : สำนักพิมพ์.

มนตรี แยมกสิกร.(2549). การวิจัยและทฤษฎีเทคโนโลยีการศึกษา. ชลบุรี : มหาวิทยาลัย
บูรพา.

Norman, D, A. (2002). **The design of everyday things**. New York, NY: Basic books.

● วารสาร

ชื่อ//นามสกุลผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร, ปีที่พิมพ์ (ฉบับที่), หน้า.

มนตรี แยมกสิกร. (2551). เภณฑ์ประสิทธิภาพในงานวิจัยและพัฒนาสื่อการสอน: ความ
แตกต่าง 90/90 Standard และ E1/E2. **วารสารศึกษาศาสตร์**, 19(1), 1-16.

Rinke, C. R. (2011). Career trajectories of urban teachers: A continuum of
perspectives, participation, and plans shaping retention in the educational
system. **Urban Education**, 46(4), 639-662.

● หนังสือพิมพ์

วารสารครุพัฒนาปริทรรศน์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 กรกฎาคม-กันยายน 2568

ชื่อ//นามสกุลผู้เขียน. (ปี เดือน วันที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ชื่อหนังสือพิมพ์, เลขหน้าซึ่งปรากฏบทความ.

ไตรรัตน์ สุนทรประภัสสร. (2540, 8 พฤศจิกายน). อนาคตจีน-อเมริกา. เดลินิวส์, น. 6.

Schwartz, J. (1993, September 30). Obesity affects economic, social status. *The Washington Post*, pp. A1, A4.

● วิทยานิพนธ์

ชื่อ//นามสกุลผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อวิทยานิพนธ์. สถานที่พิมพ์: ชื่อสถาบันศึกษา.

ดร.ณนา นาชัยฤทธิ. (2550). ผลการเรียนรู้จากบทเรียนมัลติมีเดียบนระบบเครือข่ายที่พัฒนาตามแนวคอนสตรัคติวิสต์ เรื่อง การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีการศึกษาในห้องเรียน ของนิสิตปริญญาตรี สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

Darling, C. W. (1976). *Giver of due regard: The poetry of Richard Wilbur*.

Unpublished doctoral dissertation, University of Connecticut, USA.

● รายงานการประชุม

ชื่อ//นามสกุลผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเอกสารรวมเรื่องที่ได้จากรายงานการประชุม. วันเดือนปีที่จัด. สถานที่จัด. สำนักพิมพ์. หน้า.

กรมวิชาการ. (2538). การประชุมปฏิบัติการรณรงค์เพื่อส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน. 25-29 พฤศจิกายน 2528 ณ วิทยาลัยครูมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม. กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ. 7-8.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1991). *A motivational approach to self: Integration in personality*. In R. Densifier (Ed.), *Nebraska Symposium on Motivation: Vol.38. Perspectives on Motivation*. Lincoln: University of Nebraska Press. 237-288.

● สื่ออินเทอร์เน็ต

ชื่อ-นามสกุลผู้แต่ง. (ปี เดือน วันที่เผยแพร่สารสนเทศบนอินเทอร์เน็ต). ชื่อเรื่อง/ชื่อบทความ. วันที่สืบค้น : URL: http://

อานวย สุภเวชย์. (2542, 3 พฤษภาคม). เพื่อคิดประกันชีวิต : ตัวแทนประกันมีบทบาทสำคัญอย่างไร. สืบค้นเมื่อ 5 พฤษภาคม 2542 จาก: <http://www.thainews.th.com>.

Wollman, N. (1999). *Influencing attitudes and behaviors for social change*. Retrieved from <http://www.radpsynet.org/docs/wollman-attitude.html>.

5. การส่งบทความ

5.1 กำหนดการรับบทความ สามารถส่งบทความถึงกองบรรณาธิการ ได้ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

5.2 วิธีการส่งบทความ ผู้เขียนลงทะเบียนเพื่อใช้งานระบบ Thaijo 2.0 และส่งบทความทางออนไลน์ผ่านระบบ ที่ <https://so07.tci-thaijo.org/index.php/rtnb/index>

6. ติดต่อสอบถามข้อมูล

ติดตามรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ เบอร์โทรศัพท์ บรรณาธิการ 080-1696593, ผู้ช่วยบรรณาธิการ 095-6694692

สมาคมนักวิชาการและนักวิจัยเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาท้องถิ่น

Association of area-based Academics and Researchers for Local Development

202/1 หมู่ที่ 4 ตำบลอุ้มง อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร 35000